

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

SÖĞÜT VE ÇEVRESİ SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan KARŞIYAKA

Enstitü Anabilim Dalı : Sanat Tarihi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU

TEMMUZ – 2019

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

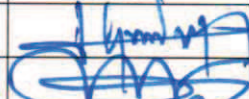

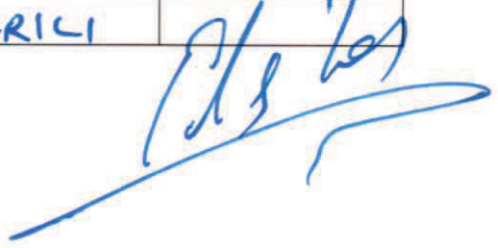
SÖĞÜT VE ÇEVRESİ SİVİL MİMARİ ÖRNEKLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hakan KARŞIYAKA

Enstitü Anabilim Dalı : Sanat Tarihi

“Bu tez 23.07.2019 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Oybirliği / Oyçokluğu ile kabul edilmiştir.”

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI	İMZA
Prof.Dr. Hamza GÜNDOĞDU	BASARILI	
Prof.Dr. Kadir PEKTAŞ	BASARILI	
Doc.Dr. Elçi TAŞ	BASARILI	

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ SAVUNULABİLİRLİK VE ORJİNALLİK BEYAN FORMU

Sayfa : 1/1

Öğrencinin

Adı Soyadı	:	Hakan KARŞIYAKA
Öğrenci Numarası	:	1260Y30008
Enstitü Anabilim Dalı	:	Sanat Tarihi
Enstitü Bilim Dalı	:	Sanat Tarihi
Programı	:	☒ YÜKSEK LİSANS ☐ DOKTORA
Tezin Başlığı	:	Söğüt ve Çevresi Sivil Mimari Örnekleri
Benzerlik Oranı	:	%21

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE,

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi beyan ederim.

22.05.2019
Öğrenci İmza

Sakarya Üniversitesi Enstitüsü Lisansüstü Tez Çalışması Benzerlik Raporu Uygulama Esaslarını inceledim. Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen öğrenciye ait tez çalışması ile ilgili gerekli düzenleme tarafımda yapılmış olup, yeniden değerlendirilmek üzere@sakarya.edu.tr adresine yüklenmiştir.

Bilgilerinize arz ederim.

...../...../20.....
Öğrenci İmza

Uygundur

Danışman
Unvanı / Adı-Soyadı: Prof. Dr. Houza GÜNDOĞDU

Tarih: 22.05.2019

İmza:

KABUL EDİLMİŞTİR

REDDEDİLMİŞTİR

EYK Tarih ve No:

Enstitü Birim Sorumlusu Onayı

ÖNSÖZ

Söğüt ve Çevresinde Sivil Mimari Örnekleri başlıklı bu tezde, Söğüt merkezinde kültür varlığı olarak kabul edilmiş iki ev, iki okul, üç çeşme, bir hükümet binası ve bir de müze incelenirken Söğüt yakınlarındaki Bedi Köyü'nde ise iki ev ve bir okul bu kapsamda incelenmiştir.

Uzun ve meşakkatli bir sürecin ürünü olan bu tezde teşekkürü bir borç bildiğim kişiler var. En başta kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleriyle bana yol gösteren değerli danışman Hocam Sayın Prof Dr Hamza GÜNDOĞDU'ya sonsuz minnetlerimi sunarım. Ayrıca Sakarya Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden değerli Hocalarım Doç Dr Ela TAŞ, Dr Öğr Üyesi Tülin ÇORUHLU ve Dr Öğr Üyesi Gülsen TEZCAN KAYA'ya destekleri için teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca maddi manevi destekleriyle beni hiçbir zaman yalnız bırakmayan aileme de sonsuz teşekkürler ederim.

Çok kıymetli dostum Dr Kenan Koçak'a yardımları ve desteği için hususi teşekkürlerimi iletirim. Ayrıca yüksek lisans arkadaşım Goncagül ÖLMEZ'e ve mesai arkadaşlarım başta Fatih Şahin, Erhan Genç, Dr Önder GÜRSEL ve Tayfun POYRAZ olmak üzere tüm Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Söğüt Meslek Yüksekokulu akademik ve idari personeline de müteşekkirim.

Son olarak, başta Ani Anıtsal Yapıları Koruma, Değerlendirme ve Yapım, Mimarlık, Restorasyon A.Ş'ye, Bilecik İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne, Bilecik Müze Müdürlüğü'ne, Söğüt Müze Müdürlüğü'ne ve Söğüt İlçe Halk Kütüphanesi'ne yardım ve destekleri için sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

... / 07 / 2019

Hakan KARŞIYAKA

İÇİNDEKİLER

HARİTA LİSTESİ	v
GRAVÜR LİSTESİ	vi
FOTOĞRAF LİSTESİ	vii
ÇİZİM LİSTESİ	xiv
BELGE LİSTESİ	xv
ÖZET	xvi
ABSTRACT	xvii
GİRİŞ	1
BÖLÜM 1. SÖĞÜT'ÜN COĞRAFI DURUMU, TARİHÇESİ, DEMOGRAFİK VE SOSYAL YAPISI	10
1.1. Coğrafi Durum	10
1.2. Tarihçe	13
1.3. Demografik Yapı	17
1.4. Sosyal Yapı	20
BÖLÜM 2. TÜRK SANATINDA GELENEKSEL SİVİL MİMARİ ÖĞELERİNİN GELİŞİMİ	27
2.1. Ev Mimarisinin Gelişimi	27
2.1.1. Türk Evinin Öğeleri	29
2.1.1.1. Odalar	30
2.1.1.2. Sofalar	30
2.1.1.3. Geçit ve Merdivenler	31
2.1.2. Türk Evi Plan Tipleri	31
2.1.2.1. Sofasız Plan Tipi	31
2.1.2.2. Dış Sofalı Plan Tipi	32
2.1.2.3. İç Sofalı Plan Tipi	33
2.1.2.4. Orta Sofalı Plan Tipi	34
2.2. İdadi Mektepleri ve Dârüleytamların Tarihsel Gelişimi	35
2.3. Çeşme Mimarisinin Gelişimi	37

BÖLÜM 3. KATALOG	39
3.1. İlçe Merkezi	39
3.1.1. Evler	39
3.1.1.1. Muazzez Manzeoğlu Evi	41
3.1.1.2. Enver Yazıcı Evi	49
3.1.2. Okullar	55
3.1.2.1. Hamidiye İdadisi	55
3.1.2.2. Dârüleytam	66
3.1.3. Çeşmeler	75
3.1.3.1. Kaymakam Sait Bey Çeşmesi	75
3.1.3.2. Sultan Abdülmecid Çeşmesi	84
3.1.4. Resmi Binalar	87
3.1.4.1. Söğüt Müzesi	87
3.1.5. Ortadan Kaybolan Yapılar	92
3.1.5.1. Hükümet Binası	92
3.1.5.2. Ferhat Paşa Çeşmesi	95
3.2. Bedi Köyü	95
3.2.1. Bedi Köyü Cami	98
3.2.2. Dükkanlar	107
3.2.3. Evler	108
3.2.3.1. Ahmet Göktepe Evi	108
3.2.3.2. Osman Kayacık Evi	117
3.2.4. Okul	126
3.2.4.1. Bedi Köyü Okulu	126
BÖLÜM 4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA	134
4.1. Evler	134
4.1.1. Plan Özellikleri	138
4.1.2. Malzeme ve Yapım Özellikleri	146
4.1.3. Cephe Özellikleri	151
4.1.4. Süsleme Özellikleri	155
4.1.5. Bilecik ve Çevresindeki Ev Mimarisi	157
4.2. Okullar	165
4.2.1. Yerleşim ve Cephe Özellikleri	166

4.2.2. Plan Özellikleri	169
4.2.3. Malzeme ve Yapım Özellikleri	173
4.2.4. Süsleme Özellikleri	175
4.2.5. Bilecik ve Çevresindeki Okul Mimarisi	176
4.3. Çeşmeler	183
4.3.1. Tipolojik Özellikleri	183
4.3.2. Malzeme ve Teknik Özellikleri	185
4.3.3. Kitabe ve Süsleme Özellikleri	185
4.4. Resmi Binalar	188
4.4.1. Yerleşim ve Cephe Özellikleri	188
4.4.2. Plan Özellikleri	194
4.4.3. Malzeme ve Yapım Özellikleri	194
4.4.4. Süsleme Özellikleri	195
SONUÇ	196
KAYNAKÇA	198
ÖZGEÇMİŞ	205

HARİTA LİSTESİ

Harita 1: Bilecik il haritası	10
Harita 2: Söğüt ilçe haritası	11
Harita 3: Söğüt ilçe haritası	12
Harita 4: Hüdavendigâr (Bursa) Vilâyeti'ne bağlı sancaklar	18

GRAVÜR LİSTESİ

Gravür 1: Söğüt Kasabası'nın genel görüntüsü	16
Gravür 2: Ertuğrul Gazi Türbesi	24

FOTOĞRAF LİSTESİ

Fotoğraf 1 : Söğüt'ün 1886 yılından bir genel panoraması	17
Fotoğraf 2 : 1895 Yılında Ertuğrul Gazi'yi ziyaret eden Karakeçili Yörükleri	21
Fotoğraf 3 : 737. Söğüt Şenlikleri – 2018	21
Fotoğraf 4 : Ertuğrul Gazi Mescidi'nin günümüzdeki hali	23
Fotoğraf 5 : Ertuğrul Gazi Türbesi'nin günümüzdeki hali	25
Fotoğraf 6 : Çelebi Sultan Mehmet Camii'nin günümüzdeki hali	25
Fotoğraf 7 : Hamidiye Camii'nin günümüzdeki hali	26
Fotoğraf 8 : Kurtuluş Savaşı sonrası Söğüt	39
Fotoğraf 9 : Muazzez Manzeoğlu Evi'nin bulunduğu sokakla beraber görünümü	42
Fotoğraf 10 : Muazzez Manzeoğlu Evi'nin iki cephesinin görünümü	43
Fotoğraf 11 : Muazzez Manzeoğlu Evi güney cephesi	44
Fotoğraf 12 : Muazzez Manzeoğlu Evi güney cephe balkonu	45
Fotoğraf 13 : Muazzez Manzeoğlu Evi batı cephesi	46
Fotoğraf 14 : Muazzez Manzeoğlu Evi bağdadi duvar tekniği	47
Fotoğraf 15 : Muazzez Manzeoğlu Evi eliböğünde kullanımı	48
Fotoğraf 16 : Enver Yazıcı Evi'nin önden görünümü (2015)	50
Fotoğraf 17 : Enver Yazıcı Evi'nin günümüzde görülebilen kısmı	50
Fotoğraf 18 : Enver Yazıcı Evi ahşap karkas arası kerpiç kullanımı	51
Fotoğraf 19 : Enver Yazıcı Evi'nin giriş kapısı	52
Fotoğraf 20 : Enver Yazıcı Evi tuvalet çıkması	52
Fotoğraf 21 : Enver Yazıcı Evi kaş kemerli penceresi	53
Fotoğraf 22 : Enver Yazıcı Evi metal pencere korkulukları	54
Fotoğraf 23 : Hamidiye Külliyesi	55
Fotoğraf 24 : Hamidiye İdadisi'nin kitabesi	56
Fotoğraf 25 : Hamidiye İdadisi eski hali	57
Fotoğraf 26 : Hamidiye İdadisi yeni hali	57
Fotoğraf 27 : Hamidiye İdadisi giriş kapısı	59
Fotoğraf 28 : Hamidiye İdadisi giriş cephesi üzerindeki Osmanlı Arması	60
Fotoğraf 29 : Hamidiye İdadisi arka cephe	62
Fotoğraf 30 : Hamidiye İdadisi giriş holü karşısı	63
Fotoğraf 31 : Hamidiye İdadisi giriş holü	63

Fotoğraf 32 : Hamidiye İdadisi köşe taşları	64
Fotoğraf 33 : Hamidiye İdadisi alt kat ahşap tavan süslemeleri	65
Fotoğraf 34 : Hamidiye İdadisi üst kat ahşap tavan süslemeleri	65
Fotoğraf 35 : Dârüleytam'ın günümüzdeki hali	66
Fotoğraf 36 : Dârüleytam – 1916	67
Fotoğraf 37 : Dârüleytam'ın Söğüt Lisesi olarak kullanıldığı zamanlar	67
Fotoğraf 38 : Dârüleytam giriş	68
Fotoğraf 39 : Dârüleytam alt kat holü	70
Fotoğraf 40 : Dârüleytam alt kat holünün sağındaki sergi odası	70
Fotoğraf 41 : Dârüleytam üst kat holü	71
Fotoğraf 42 : Dârüleytam üst katındaki oda	71
Fotoğraf 43 : Dârüleytam giriş kapısı ve çini panolar	72
Fotoğraf 44 : Dârüleytam'ın giriş kapısı üstünde bulunan çini panolar	73
Fotoğraf 45 : Dârüleytam'ın giriş kapısı üstündeki orta çini pano	73
Fotoğraf 46 : Dârüleytam'ın giriş kapısı üstündeki sol çini pano	74
Fotoğraf 47 : Dârüleytam'ın giriş kapısı üstündeki sağ çini pano	74
Fotoğraf 48 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi	76
Fotoğraf 49 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'ndeki altı kollu yıldız motifleri	77
Fotoğraf 50 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin alınlık kısmı	77
Fotoğraf 51 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin kuzey cephesi	78
Fotoğraf 52 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi kuzey cephe nişi	79
Fotoğraf 53 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin kuzey cephesindeki kitabe	80
Fotoğraf 54 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin doğu cephesi	80
Fotoğraf 55 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin doğu Cephesi'ndeki çini motifler	80
Fotoğraf 56 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin doğu cephesindeki kitabe	81
Fotoğraf 57 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesi	81
Fotoğraf 58 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesindeki kabartma	81
Fotoğraf 59 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesindeki “Amel Mehmet Min Telamiz Mehmet Hilmi” yazısı	82
Fotoğraf 60 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesindeki kitabe	82
Fotoğraf 61 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin güney cephesi	83
Fotoğraf 62 : Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin güney cephesindeki niş biçimi verilmiş çini pano	83
Fotoğraf 63 : Sultan Abdülmecid Çeşmesi	84

Fotoğraf 64 : Sultan Abdülmecid Çeşme kitabesi	85
Fotoğraf 65 : Sultan Abdülmecid Çeşmesi'ndeki çelenk motifi ve tuğra	86
Fotoğraf 66 : Karakeçili Aşireti'nin Söğüt Hükümet Konağı önünden geçişi'ni gösteren 16 Kasım 1899 tarihli Malumat Dergisi'nin kapak fotoğrafı ..	87
Fotoğraf 67 : Söğüt Hükümet Konağı'nın Osmanlı zamanındaki hali	88
Fotoğraf 68 : Söğüt Hükümet Konağı'nın Cumhuriyet dönemindeki hali	88
Fotoğraf 69 : Söğüt Müzesi – 1980'li yıllar	89
Fotoğraf 70 : Söğüt Müzesi'nin 1990 yılında geçirdiği yangın	90
Fotoğraf 71 : Söğüt Müzesi'nin geçirdiği yangın sonrası durumu	90
Fotoğraf 72 : Söğüt Müzesi'nin ön cephesi.....	91
Fotoğraf 73 : Söğüt Müzesi'nin sağ yan cephesi	92
Fotoğraf 74 : Söğüt Müzesi'nin arka cephesi	93
Fotoğraf 75 : Söğüt Müzesi ahşap merdiveni	94
Fotoğraf 76 : Bedi Köyü doğu yönünden görünümü	95
Fotoğraf 77 : Bedi Köyü batı yönünden görünümü	96
Fotoğraf 78 : Yeni Bedi Köyü	97
Fotoğraf 79 : Yeni ve Eski Bedi Köyü yerleşimi	97
Fotoğraf 80 : Bedi Köyü Camii ve dükkanlar – ön cephe	99
Fotoğraf 81 : Bedi Köyü Camii ve dükkanlar – yan görünüm	99
Fotoğraf 82 : Bedi Köyü Camii giriş kapısı ve kitabesi	100
Fotoğraf 83 : Bedi Köyü Cami kitabesi	101
Fotoğraf 84 : Bedi Köyü Camii güney cephesi	102
Fotoğraf 85 : Bedi Köyü Camii minare kaidesi	103
Fotoğraf 86 : Bedi Köyü Camii minaresi	103
Fotoğraf 87 : Bedi Köyü Camii içi	104
Fotoğraf 88 : Bedi Köyü Camii kadınlar mahfili	104
Fotoğraf 89 : Bedi Köyü Camii mihrabı	105
Fotoğraf 90 : Bedi Köyü Camii madalyonları	106
Fotoğraf 91 : Bedi Köyü Camii tavan süslemesi	106
Fotoğraf 92 : Bedi Köyü dükkanları kullanımdayken	107
Fotoğraf 93 : Ahmet Göktepe Evi giriş cephesi	109
Fotoğraf 94 : Ahmet Göktepe Evi 1. kat sofa ve odalar	110
Fotoğraf 95 : Ahmet Göktepe Evi balkonu	111
Fotoğraf 96 : Ahmet Göktepe Evi tuvalet çıkıntısı	112

Fotoğraf 97 : Ahmet Göktepe Evi giriş holü	112
Fotoğraf 98 : Ahmet Göktepe Evi giriş holünün solundaki oda	113
Fotoğraf 99 : Ahmet Göktepe Evi 1. kat sofanın sağında kalan oda	113
Fotoğraf 100 : Ahmet Göktepe Evi gömme banyo.....	114
Fotoğraf 101 : Ahmet Göktepe Evi 2. kat	115
Fotoğraf 102 : Ahmet Göktepe Evi'nin ahşap çatısı	115
Fotoğraf 103 : Ahmet Göktepe Evi duvar nişi	116
Fotoğraf 104 : Osman Kayacık Evi ön cephesi	117
Fotoğraf 105 : Osman Kayacık Evi yamaçtan görünümü	118
Fotoğraf 106 : Osman Kayacık Evi güney cephesinde yıkılan müştemilat kısmı	119
Fotoğraf 107 : Osman Kayacık Evi güney cephe müştemilat merdiveni	120
Fotoğraf 108 : Osman Kayacık Evi balkonu	121
Fotoğraf 109 : Osman Kayacık Evi arka cephe	122
Fotoğraf 110 : Osman Kayacık Evi zemin kat holü	122
Fotoğraf 111 : Ahmet Göktepe Evi gömme banyo	123
Fotoğraf 112 : Osman Kayacık Evi 1. kat sağ oda	123
Fotoğraf 113 : Osman Kayacık Evi 1. kat sol oda	124
Fotoğraf 114 : Osman Kayacık Evi çatı katı	124
Fotoğraf 115 : Osman Kayacık Evi kerpiç kullanımı	125
Fotoğraf 116 : Bedi Köyü Okulu	127
Fotoğraf 117 : Bedi Köyü Okulu giriş cephesi	128
Fotoğraf 118 : Bedi Köyü Okulu giriş kapısı ve merdivenleri	128
Fotoğraf 119 : Bedi Köyü Okulu yapılış tarihini gösteren kabartma yazı	129
Fotoğraf 120 : Bedi Köyü Okulu pencere alınlıklarındaki tuğla kemer açıklıkları ...	129
Fotoğraf 121 : Bedi Köyü Okulu arka cephe	130
Fotoğraf 122 : Bedi Köyü Okulu yan cephe bodrum kat pencere dolguları	130
Fotoğraf 123 : Bedi Köyü Okulu giriş holü	131
Fotoğraf 124 : Bedi Köyü Okulu giriş holünün solundaki sınıf	132
Fotoğraf 125 : Bedi Köyü Okulu giriş holünden bodrum katına inen merdiven	132
K.F. 1 : Enver Yazıcı Evi'nin önden görünümü (2015)	136
K.F. 2 : Ahmet Göktepe evi niş örneği	137
K.F. 3 : Ahmet Göktepe evi niş örneği	137
K.F. 4 : Ahmet Göktepe Evi 1. kat sofanın solunda kalan oda	138
K.F. 5 : Pazaryeri evi	139

K.F. 6	: Bozüyük evi	139
K.F. 7	: Osmaneli evi	140
K.F. 8	: Ahmet Göktepe Evi girişinde ahır olarak kullanılan kısım	141
K.F. 9	: Ahmet Göktepe evi iki oda arasında yer alan sofa	142
K.F. 10	: Yenişehir Şemaki Evi	143
K.F. 11	: Sapanca Ertekinler Evi	143
K.F. 12	: Hendek Mustafa Asım Konağı	144
K.F. 13	: Taraklı Sadık Özen Evi	144
K.F. 14	: Çakırlar Evi	145
K.F. 15	: Ahmet Göktepe Evi gömme banyo	145
K.F. 16	: Mudanya Hasan Ağa Evi	147
K.F. 17	: Sakarya Alicanlar Evi	147
K.F. 18	: Sakarya Antakyalı Ali Efendi Evi	148
K.F. 19	: Hacı Rıfatlar Konağı duvar detayı	148
K.F. 20	: Ahmet Göktepe evi kerpiç kullanımı	149
K.F. 21	: Muazzez Manzeoğlu ve Enver Yazıcı evleri ahşap kaplama	149
K.F. 22	: Muazzez Manzeoğlu evi balkon korkulukları	150
K.F. 23	: Pazaryeri 15 numaralı ev	152
K.F. 24	: Ahmet Göktepe Evi kuzey cephe tuvalet çıkıntısı	153
K.F. 25	: Osman Kayacık Evi güney cephesinde yıkılan müştemilat kısmı	153
K.F. 26	: Malatya evi kemerli giriş kapısı	154
K.F. 27	: Malatya Hanif Tanbay evi ve Sakarya Çakıroğlu Konağı	155
K.F. 28	: Afyon Çeşmeli ev ve Sakarya Hendek Mollalar evi	156
K.F. 29	: Pazaryeri evi	157
K.F. 30	: Bozüyük evi	158
K.F. 31	: Eğimli arazi üzerine yerleştirilmiş Osmaneli ve Bedii Köyü evleri ...	158
K.F. 32	: Osmaneli Kesici Konağı köşe çıkması ve köşe penceresi	159
K.F. 33	: Ahmet Göktepe Evi böceklik katı	160
K.F. 34	: Osmaneli Cebecioğlu Konağı böceklik katı	160
K.F. 35	: Ahmet Göktepe Evi'nin ahşap çatısı	161
K.F. 36	: Osmaneli Evi çatı konstrüksiyonu	161
K.F. 37	: Geyve ve Taraklı evleri üçgen alınlık ve kemer pencere kullanımı ...	162
K.F. 38	: Günüören Köyü evi ocaklı oda	162
K.F. 39	: Osmaneli evi duvar dolgu malzemesi	163

K.F. 40	: Pazaryeri evi eliböğünde kullanımı	164
K.F. 41	: Taraklı Çakırlar Konağı oda süslemesi	165
K.F. 42	: Dârüleytam giriş merdivenleri	166
K.F. 43	: Bedi Köyü Okulu giriş merdivenleri	166
K.F. 44	: Hamidiye İdadisi giriş kısmı	167
K.F. 45	: Dârüleytam giriş kısmı	167
K.F. 46	: Dârüleytam saçak payandaları	168
K.F. 47	: Hamidiye İdadisi odaları	170
K.F. 48	: Dârüleytam odaları	170
K.F. 49	: Bedi Köyü Okulu odaları	171
K.F. 50	: Hamidiye İdadisi merdivenleri	172
K.F. 51	: Dârüleytam merdivenleri	172
K.F. 52	: Dârüleytam düzensiz moloz taş malzemesi	173
K.F. 53	: Bedi Köyü Okulu pencere alınlıklarındaki tuğla kemer açıklıkları	174
K.F. 54	: Hamidiye İdadisi pencereleri	174
K.F. 55	: Dârüleytam pencereleri	174
K.F. 56	: Ertuğrul Gâzi Türbesi kalem işi süslemeleri	175
K.F. 57	: Bilecik Rüşdiye Mektebi	176
K.F. 58	: Tokat Hapishane ve Hastahanesi ile Gardiyan ve Zabitan Dairesi	177
K.F. 59	: Bursa İdadi	178
K.F. 60	: Kütahya İdadi	178
K.F. 61	: Yenişehir Hükümet Konağı	179
K.F. 62	: Burhaniye Mekteb-i Rüşdiye ve İdadi	180
K.F. 63	: Balıkesir Debboyu Hümayun	181
K.F. 64	: Bursa Ziraat Mektebi	181
K.F. 65	: Ankara Yuva Köyü İlkokulu	182
K.F. 66	: Başköy Çeşmesi I	184
K.F. 67	: Pelitözü Köyü Çeşmesi	184
K.F. 68	: Bursa Münir Paşa Çeşmesi ve Çinili (Münir Paşa) Çeşme	186
K.F. 69	: Kaymakam Sait Bey Çeşmesi çinileri	187
K.F. 70	: Hamidiye Camii çinileri	187
K.F. 71	: Dârüleytam çinileri	187
K.F. 72	: Bilecik Valilik Binası	189
K.F. 73	: Pazaryeri Hükümet Konağı	189

K.F. 74	: Bartın Hükümet Konağı	190
K.F. 75	: Kastamonu Daday Hükümet Konağı	191
K.F. 76	: Muğla Hükümet Konağı	191
K.F. 77	: Antakyalı Ali Efendi Evi üçgen alınlıklı pencereler	192
K.F. 78	: Ali Rıza Boycan Evi	193
K.F. 79	: Orhan Gürevin Evi	193
K.F. 80	: Söğüt Müzesi ahşap merdiven	194
K.F. 81	: Orhan Gürevin Evi ahşap merdiven	195

ÇİZİM LİSTESİ

Çizim 1 : Sofasız plan tipi örneği	32
Çizim 2 : Dış sofalı plan tipi örneği	32
Çizim 3 : İç sofa plan tipi örneği	33
Çizim 4 : Orta sofalı plan tipi örneği	34
Çizim 5 : Hamidiye İdadisi Planı	58
Çizim 6 : Hamidiye İdadisi giriş cephesi	58
Çizim 7 : Hamidiye İdadisi giriş kapısı	59
Çizim 8 : Hamidiye İdadisi giriş cephesi üzerindeki Osmanlı Arması	61
Çizim 9 : Hamidiye İdadisi arka cephe	62
Çizim 10: Hamidiye İdadisi köşe taşları	64
Çizim 11: Dârüleytam zemin kat planı	68
Çizim 12: Bedi Köyü Camii kroki	98
Çizim 13: Ahmet Göktepe Evi 1. kat kroki	110
Çizim 14: Osman Kayacık Evi birinci kat kroki	118
Çizim 15: Bedi Köyü Okulu kroki	126

BELGE LİSTESİ

Belge 1: Muazzez Manzeoğlu Evi envanter fişi	41
Belge 2: Enver Yazıcı Evi envanter fişi	49
Belge 3: Söğüt Hükümet Konağı'ndan bahseden 1982 tarihli vesika	94

Sakarya Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Özeti

Yüksek Lisans	x	Doktora	
Tezin Başlığı: Söğüt ve Çevresi Sivil Mimari Örnekleri			
Tezin Yazarı: Hakan Karşıyaka		Danışman: Prof Dr Hamza GÜNDOĞDU	
Kabul Tarihi: 23.07.2019		Sayfa Sayısı: 224	
Anabilim Dalı: Sanat Tarihi		Bilim Dalı: Sanat Tarihi	
<p>Bu tezde, Bilecik ili Söğüt ilçesinde bulunan sivil mimari yapıları incelenmiştir. Tez çerçevesinde; Söğüt merkezinde kültür varlığı olarak kabul edilmiş iki ev, iki okul, üç çeşme, bir hükümet binası ve bir de müze, Söğüt yakınlarındaki Bedi Köyü'nde ise iki ev ve bir okul kapsam içine almıştır.</p> <p>Tezin 1. bölümünde Söğüt'ün coğrafi durumu, tarihi, demografik ve sosyal yapısı hakkında kısa bir bilgi verilmekte, 2. bölümde tez konusunu oluşturan sivil mimari örneklerinin Türk sanatı içerisindeki gelişimi incelenmektedir. Bir sonraki bölümde katalog oluşturularak, önce Söğüt ilçe merkezinde bulunan, sonra da Bedi Köyü'nde yer alan yapılar etraflıca tanıtılmıştır.</p> <p>Çalışmanın neticesinde, incelenen evlerin şehir merkezinde ve köyde yer almalarına rağmen bazı ortak özellikler taşıdığını, yine buldukları konumlar sebebiyle farklılıklarının da olduğu görülmüştür. Bu benzerlik ve farklılıklar, Bilecik yöresindeki diğer ev mimarisine mukayese edildiğinde de dikkat çekmektedir.</p> <p>Söğüt ilçe merkezinde bir külliye içinde bulunan İdadi ve Dârüleytam'ın birbirlerinden yapıca farklı ve ortak yönlerinin bulunduğu ortaya konmuştur. Bedi Köyü'nde yer alan okulun, döneminin inşa mantığına uygun yapıldığı belirtilmiş ve mimari bakımdan genişçe tanıtılmıştır. Gene bu yapıların Bilecik bölgesindeki diğer okul mimarisi ile ortak ve benzer yönlerine işaret edilmiştir.</p> <p>Ele alınan çeşmelerin yapı, konum ve kullanım farklılıklarının bulunduğu ortaya konmuş ve üzerlerindeki bezeme özelliklerinin farklılıkları ve ortak yönleri hakkında bilgi verilmiştir.</p> <p>Söğüt ilçe merkezinde günümüze ulaşmamış olan Hükümet Konağı'nın dönemin Anadolu coğrafyasında inşa edilen diğer devlet binalarıyla ortak özelliklere sahip olduğu belirtilmiştir.</p> <p>Günümüzde Söğüt Müzesi olarak kullanılan yapının, geleneksel konut mimarisine uygun tarza inşa edilmiş olduğu görülmüştür.</p> <p>Son olarak, Söğüt ve çevresinin Osmanlı İmparatorluğu'nun kurulduğu topraklar olması sebebiyle önem arz ettiği ve burada yer alan yapıların dini ve sivil mimari örneklerin etraflıca incelenmesinin gerekliliği belirtilmiştir.</p>			
Anahtar Kelimeler: Söğüt, Sivil Mimari, Bedi Köyü, Dârüleytam, Çeşme			

Sakarya University
Institute of Social Sciences Abstract of Thesis

Master Degree	X	Ph.D.	
Title of Thesis: Examples of Civil Architecture in Söğüt and its Surroundings			
Author of Thesis: Hakan KARŞIYAKA Supervisor: Prof Dr Hamza GÜNDOĞDU			
Accepted Date: 23.07.2019		Number of Pages: 224	
Department: Art History		Subfield: Art History	
<p>This thesis examines the civil architectural structures in Söğüt district of Bilecik province and includes two houses, two schools, three fountains, a government building and a museum in the centre of Söğüt, and two houses and a school in Bedi Village near Söğüt.</p> <p>In the first part of the thesis, a brief information is given about the geography, history, the population movements and social life of Söğüt are mentioned. In the second chapter, the development of the examples of civil architecture and their place in Turkish art, which are the subject of the thesis, are studied.</p> <p>As a result of the study, we see that the houses, although they are located in the city centre and in the village, have some common features, and they also have differences due to their location, and these differences and similarities are still valid when compared with other houses around Bilecik.</p> <p>İdadi and Dârüleytam, located in a complex in Söğüt district centre, have both different and common features. Additionally, we state that the school in Bedi Village was constructed in accordance with the school construction trend of the period by explaining it extensively in terms of architecture.</p> <p>We discuss the structure, location and usage differences of the fountains, and we talk about the differences and common aspects of the decoration characteristics.</p> <p>We see that the Government House, which has not reached our day in Söğüt district centre, has common characteristics with the state buildings built in Anatolia of the time.</p> <p>The building, which is now used as Söğüt Museum, has a style that is suitable to the traditional residential architecture.</p> <p>Finally, it is stated that Söğüt and its environs are important as the Ottoman Empire was established here and that the religious and civil architectural examples of the buildings in this area should be worked in detail.</p>			
Keywords: Söğüt, Civil Architecture, Bedi Village, Dârüleytam, Fountain			

GİRİŞ

Çalışmanın Konusu

Söğüt ve Çevresi Sivil Mimari Örnekleri başlıklı bu tezde, Bilecik ili Söğüt ilçesinde bulunan sivil mimari yapılar incelenmiştir. Söğüt merkezinde kültür varlığı olarak kabul edilmiş iki ev, iki okul, üç çeşme, bir hükümet binası ve bir de müze ele alınırken Söğüt yakınlarındaki Bedi Köyü'nde de iki ev ve bir okul tezin kapsamı içine almıştır.

Çalışmanın Amacı

Daha önce etraflıca ele alınmayan, yukarıda bahsedilen Söğüt merkezinde ve hiç çalışılmamış durumdaki Bedi Köyü'ndeki yapılar da mimari açıdan detaylıca inceleme kapsamına alınmıştır. Böylece, bu yapıların literatüre katılması amaçlanmaktadır.

Çalışmanın Önemi

Söğüt ve Çevresi Sivil Mimari Örnekleri başlıklı bu çalışma, daha önce detaylıca incelenmemiş eserleri ve üzerine hiç çalışma yapılmamış Bedi Köyü'ndeki yapıları incelemeye alması ve Söğüt ilçe merkezinde daha önce etraflıca ele alınmayan yapılara yoğunlaşması sebebiyle önem arz etmektedir.

Çalışmanın Yöntemi

Bu çalışma, Giriş ve Sonuç bölümleriyle ekleri hariç, dört bölümden oluşmaktadır. Söğüt'ün Coğrafi Durumu, Tarihçesi, Demografik ve Sosyal Yapısı başlıklı 1. Bölüm, Söğüt'ün coğrafi durumu ve tarihi hakkında kısa bilgi verip, Demografik Yapı ve Sosyal Yapı başlıkları altında, Söğüt'ün nüfus değişimini ve sosyal yapısı incelenmektedir. Sosyal Yapı alt başlığında, Söğüt'te yer alan ve sosyal hayatın ayrılmaz parçaları olan yapılar hakkında da bilgi verilmektedir. Bunlar şehir merkezindeki Ertuğrul Gazi Mescidi (Kuyulu Mescid), Ertuğrul Gazi Türbesi, Çelebi Sultan Mehmet Camii ve Hamidiye Camii'dir.

Türk Sanatında Geleneksel Sivil Mimari Öğelerinin Gelişimi başlıklı 2. Bölüm, bir sonraki bölümde incelenecek yapıların gösterdiği gelişim hakkında fikir vermektedir. Bu bölümde; Ev Mimarisinin Gelişimi, İdadi Mekteplerinin Tarihsel Gelişimi ve Çeşme Mimarisinin Gelişimi olarak üç alt başlık bulunmaktadır. Ev Mimarisi'nin Gelişimi

başlığı altında Türk Evinin Öğeleri, Odalar, Sofalar ve Geçit ve Merdivenler olarak üç alt başlıkta daha incelenirken; Türk Evi Plan Tipleri, Sofasız Plan Tipi, Dış Sofalı Plan Tipi, İç Sofalı Plan Tipi ve Orta Sofalı Plan Tipi olarak ele alınmaktadır.

Bu tezin ana omurgasını teşkil eden Katalog; “Evler” alt başlığında, Söğüt Merkez’de yer alan tescilli iki ev; “Okullar” başlığı altında, Hamidiye İdadisi ve Dârüleytam’ı, “Çeşmeler” başlığı altında Kaymakam Sait Bey Çeşmesi, Sultan Abdülmecid Çeşmesi ve Ferhat Paşa Çeşmesi; “Resmi Binalar” başlığı altında, Hükümet Binası ve Söğüt Müzesi ile Bedi Köyü’nde iki ev ve Bedi Köyü Okulu etraflıca incelenmektedir.

4. Bölüm olan Değerlendirme ve Karşılaştırma bölümünde, bir önceki Katalog’da ele alınan ev ve okullar; yerleşim ve cephe, plan, malzeme, yapım ve süsleme özellikleri alt başlıklarıyla incelenmiş Bilecik’teki diğer yapılarla karşılaştırılmıştır.

Çeşmeler; tipolojik, malzeme, teknik, kitabe ve süsleme alt başlıklarında incelenmiş ve Bilecik’teki diğer çeşmelerle karşılaştırılmıştır. Yine katalogdaki resmi binalar Bilecik’teki örneklerle mukayese edilmiştir.

Söğüt’ün coğrafi durumu, tarihçesi, demografik ve sosyal yapısının incelendiği ilk bölümde; Söğüt’ün coğrafi durumu ile alakalı Fatih Gökalp’in *Söğüt İlçe Merkezi’nin Coğrafi Etüdü*¹ isimli yayınlanmamış yüksek lisans tezinde, Söğüt’ün coğrafi durumundan ve ikliminden bahsedilirken Çiğdem Öteyaka, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Söğüt (1839-1923)*² isimli yayınlanmamış yüksek lisans tezinde ilçenin adı geçen dönemdeki demografik ve coğrafi durumu hakkında bilgilerden faydalanılmıştır.

Tarihçe kısmında, antik döneme ait çok net bilgilerimiz olmasa da William Mitchell Ramsay, *The Historical Geography of Asia Minor* (Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası)³ isimli eserinde geçen Gordeserba’nın, Söğüt olabileceğini belirtilir. Anna Kommena

¹ Fatih Gökalp, *Söğüt İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü*, Afyon Kocatepe Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon, 2006.

² Çiğdem Öteyaka, *Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Söğüt (1839-1923)*, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kütahya, 2010.

³ William Mitchell Ramsay, *Anadolu’nun Tarihi Coğrafyası*, (çev. Mihri Pektaş), İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960.

*Alexiad*⁴ isimli kitabında, “Sagouda” isminden bahsederek XII. yüzyılın ilk yarısında bölgede Selçuklu nüfuzunu ele almıştır.

İlk yerleşim yeri olarak Söğüt’ün ne zaman kurulduğu ve Kayıların Söğüt’e gelip yerleşmeleri hususunda farklı düşünceler olmakla birlikte Aşıkpaşazade ve diğer ilk Osmanlı tarihçileri eserleri ve Mustafa Cezar’ın, altı ciltlik *Mufassal Osmanlı Tarihi: Resimli–Haritalı*⁵ isimli eseri çalışmalarımıza ışık tutmuştur.

Evliya Çelebi’nin XVII. yüzyılın ortalarında Söğüt’e gelip burayı betimlemesi,⁶ Söğüt kasabasının tarihçesine ışık tutması açısından önemlidir. Anadolu ve Küçük Asya’ya yaptıkları gezilerde yabancı seyyahların Söğüt’e gelmeleri ve burası hakkında bilgi vermeleri de Söğüt tarihinin bilinmesi açısından son derece önemlidir. Bunlardan biri Fransız seyyah Léon Emmanuel Simon Joseph Laborde, *Voyage de L’asie Mineure* (Küçük Asya’ya Yolculuk)⁷ isimli eserinde, 1826 yılında bir gece kaldığı Söğüt’ü ve Ertuğrul Gazi Türbesi’ni tanıtmıştır.

Halim Demiryürek, *Ertuğrul Sancağı 1900-1918*⁸ isimli kitabında, Tanzimat sonrası Söğüt Kasabası’nın idari durumu ile ilgili bilgiler vermiş, yine aynı şekilde Taner Bilgin, *Millî Mücadele Döneminde Bilecik*⁹ adlı kitabında, Söğüt’te Kurtuluş Savaşı süresince Yunan mezalimi konusunda bilgiler aktarmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde Söğüt’ün, demografik ve sosyal yapısından bahsedilmiştir. Vedat Turğut, *Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü* başlıklı kitabının “XVI. Yüzyılın Sonlarında Söğüt”¹⁰ bölümünde, XVI. yüzyılın ikinci yarısında tahrir defterlerinden geçen nüfus bilgilerine değinmiştir. Vedat Turğut ve Taner Bilgin,

⁴ Anna Kommena, *Alexiad: Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi’nin Tarihi* (çev. Bilge Umar), İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.

⁵ Mustafa Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi: Resimli–Haritalı*, C. I, (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010).

⁶ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, (haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı), İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.

⁷ Léon Emmanuel Simon Joseph Laborde, *Voyage de L’asie Mineure* (Paris: Firmin Didol Frères Editeurs, 1838).

⁸ Halim Demiryürek, *Ertuğrul Sancağı 1900-1918* (Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2015).

⁹ Taner Bilgin, *Millî Mücadele Döneminde Bilecik* (Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2015).

¹⁰ Vedat Turğut, “XVI. Yüzyılın Sonlarında Söğüt”, *Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü* (Bilecik: Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2015), 123-148.

Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları adlı yayının 2. cildindeki “XVI. Yüzyılda Söğüt ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”¹¹ başlıklı bildirisinde, Söğüt köy ve mezralarından bahsedilmiş, yine aynı kitapta Sait Öztürk, “Ondokuzuncu Yüzyılda Söğüt Kazasının Sosyal ve Ekonomik Özellikleri”¹² başlıklı bildirisinde, ilçenin mahallelerini sayıları ve isimleri ile birlikte aktarmıştır.

Sosyal yapı kısmında, dini yapılar etrafında gelişen kültürü anlayabilmek adına Söğüt’te bulunan dini yapılar irdelenmiş ve inanışlar bunun üzerinden ele alınmıştır. Osmanlı’nın ilk mescidi kabul edilen Ertuğrul Gazi Mescidi’nin adının geçtiği arşiv kayıtları, Ekrem Hakkı Ayverdi’nin *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*¹³ isimli eserinde açıklanmış ve gene Halim Demiryürek’in *Ertuğrul Sancağı 1900-1918* adlı eserinde, 1902 yılında Mescit etrafındaki evlerin düzenlenmesinden ve yapının, günümüz Söğüt’ünün sosyal hayatına etkisinden bahsedilmiştir.

Sema Gündüz Küskü’nün, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*¹⁴ adlı eserinde, türbenin Selçuklu Türbe mimarisi ile benzer ve farklı yönlerine değinilmiştir. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi tarafından hazırlanan *Osmanlı Belgelerinde Bilecik*¹⁵ isimli eser, Karakeçili aşiretinin Türbe etrafındaki inanış ve ritüellerin ne denli önemli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nde “Çelebi Sultan Mehmed Camii”¹⁶ maddesinde, Enis Karakaya, Çelebi Sultan Mehmed Camii’nin, Söğüt Kasabası’nda çarşının merkezinde bulunan ve Türk İslam mimarisinde ulu cami özelliği gösterdiğinden dolayı yaşam alanlarının bu cami çevresinde yoğunlaştığından bahsetmektedir.

¹¹ Vedat Turğut ve Taner Bilgin, “XVI. Yüzyılda Söğüt ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Yapısı”, *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*, C. II, (Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008), 1133-1147.

¹² Sait Öztürk, “Ondokuzuncu Yüzyılda Söğüt Kazasının Sosyal ve Ekonomik Özellikleri”, *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*, C.II, (Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008), 903-916.

¹³ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri* (İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1989).

¹⁴ Sema Gündüz Küskü, *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği* (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014).

¹⁵ *Osmanlı Belgelerinde Bilecik* (Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2013).

¹⁶ Enis Karakaya, “Çelebi Sultan Mehmed Camii” mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993).

Söğüt'e yaklaşık 13 kilometre uzaklıktaki bir tepede bulunan Dursun Fakih Türbesi; doğal olarak içinde yatan kişinin önemi münasebetiyle, Söğüt'ün sosyal yaşamında önem arz etmektedir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de türbe etrafında çeşitli törenler düzenlenmekte ve halka pilav dağıtımı yapılmaktadır. Türbenin tarihi ile ilgili bilgiler yok denecek kadar az ise de içinde yatan "Dursun Fakih"¹⁷ *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'ne madde olarak girecek kadar önem arz etmektedir.

İkinci bölümde, Türk sanatında geleneksel sivil mimari öğelerinin gelişimi detaylı şekilde incelenmiştir. *Sanat Ansiklopedisi* "Ev"¹⁸ maddesinde, Celal Esat Arseven, evin tanımını yaparken, Doğan Kuban, *Türk "Hayat"lı Evi*¹⁹ kitabında, geleneksel kent görünümü içerisinde evin önemine değinmişler ve Mustafa Cezar da *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*²⁰ adlı eserinde, İslamiyet öncesi Türk toplumlarında çadır ve ev gelişim sürecini incelemiştir. Yine Oktay Aslanapa Uygur şehirlerinden bahsettiği *Türk Sanatı*²¹ adlı eserinde İslamiyet öncesi Türkler'de ev mimarisinin kökenlerinin araştırılması açısından tezimize temel kaynak oluşturmuştur.

Anadolu'daki ilk Türk evleri ve Türk kentlerinin XIII. yüzyıl ve öncesi görünümleri ile günümüz kent görünümü kıyaslaması, Uğur Tanyeli'nin *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci* (11.-15. yy)²² isimli yayınlanmamış doktora tezinde detaylı şekilde verilmiştir.

Sedad Hakkı Eldem'in, *Türk Evi Plan Tipleri*²³ adlı eseri, Türk evi öğeleri, ev tiplerine özgü karakteristikleri ve plan tiplerini detaylıca ele alması bakımından önemlidir. Önder Küçükerman, *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*²⁴ adlı eserinde, sofanın terim anlamına değinmiş ve dilimize girmiş aynı işlevi görebilecek eş anlamlı kelimelerden

¹⁷ Hasan Aksoy, "Dursun Fakih" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. X, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994).

¹⁸ Celal Esat Arseven, "Ev" mad., *Sanat Ansiklopedisi*, C. I, (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983).

¹⁹ Doğan Kuban, *Türk "Hayat"lı Evi* (İstanbul: MTR Yayınları, 1995).

²⁰ Mustafa Cezar, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık* (İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977).

²¹ Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003).

²² Uğur Tanyeli, *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci* (11.-15. yy), İstanbul Teknik Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 1987.

²³ Sedad Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri* (İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, 1954).

²⁴ Önder Küçükerman, *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi* (İstanbul: Turing Yayınları, 1985).

bahsetmiştir. Reha Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*²⁵ adlı eserinde, Türk evini, Avrupa evlerinden ayıran en önemli özelliğın, sofa olduğuna işaret etmiştir.

Evin içinde bulunan ocak, dolap, duvar nişı ve ahşap tavanlara Doğan Kuban, *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları*²⁶ adlı eserinde kısaca yer vermiştir. Cengiz Bektaş, *Türk Evi*²⁷ adlı eserinde, Türk evi plan tiplerini detaylı şekilde açıklamıştır.

İdadi mekteplerinin tarihsel gelişimi ile alakalı olarak Yahya Akyüz'ün *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2008*²⁸ adlı eserinde, idadilerin üç yıllık rüştiyelerin üzerinde bir mektep olması fikrinden yararlanılmıştır.

Mahmud Cevad, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcraâtı –XIX: Asır Maârif Tarihi*²⁹ isimli eserinde, nizamname hükümlerine göre idadilerin nerelerde kurulabileceği, masraflarının nasıl karşılanması gerektiği ve olması gereken personel sayıları ile ilgili bilgiler vermektedir. Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*³⁰ isimli eserinde, yurt genelinde idadilerin ve idadi öğrencilerinin sayılarına değinmiştir.

Çeşme mimarisinin gelişimi hususunda *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nde Semavi Eyice tarafından yazılan “Çeşme”³¹ maddesinde, çeşme adının nereden geldiğine dair bilgi verilirken, Adnan Turani'nin *Sanat Terimleri Sözlüğü*' “Çeşme”³² maddesinde, Türk mimarisinde çeşmenin öneminden bahsedilmektedir.

Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*³³ adlı eserinde, XIII. yüzyıl çeşme yapılarının dekorasyonu hakkında bilgiler vermektedir.

²⁵ Reha Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989).

²⁶ Doğan Kuban, *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005).

²⁷ Cengiz Bektaş, *Türk Evi* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996).

²⁸ Yahya Akyüz, *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2008* (Ankara: Pegem Akademi, 2009).

²⁹ Mahmud Cevad, *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcraâtı: XIX. Asır Maârif Tarihi*, haz. Taceddin Kayaoğlu (Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001).

³⁰ Bayram Kodaman, *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991).

³¹ Semavi Eyice, “Çeşme” mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993).

³² Adnan Turani, “Çeşme” mad., *Sanat Terimleri Sözlüğü* (Ankara: Remzi Kitabevi, 1980).

³³ Yılmaz Önge, *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997).

Engin Özdeniz ise *İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri*³⁴ adlı eserinde Lale Devri'nden XX. yüzyıl başlarına kadar olan çeşme gelişimini ve 1. Ulusal Mimarlık Dönemi'nde ortaya çıkan tipin tanımını yapmaktadır.

Ayla Ödekan, *Semavi Eyice Armağanı: İstanbul Yazıları* kitabında yer alan “Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme”³⁵ isimli makalesinde, çeşmeleri, konum ve biçimlerine göre iki grupta ele almıştır.

Tezin üçüncü bölümü Katalogdur. Asıl konumuz olan sivil mimari örnekleri; çizim, foto ve belgeler bu bölümde detaylıca incelenmiştir. Tescilli evler kısmında, Söğüt Ertuğrul Gazi Müzesi'nden, bilgi ve envanter fişlerinin birer kopyası alınmıştır. Okullar bölümünde; *Osmanlı Belgelerinde Bilecik* adlı eser, tezimizin konuları kapsamında detaylı bir şekilde taranmış ve gerekli bilgiler, belge olarak kullanılmıştır. Hamidiye İdadisi hakkında *Bilecik Kültür Envanteri*³⁶ adlı çalışmalardan yararlanılmıştır.

Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü adlı kitaptaki, İlhami Yurdakul'un “Osmanlı'da Yetimler ve Söğüt Darüleytamı”³⁷ bölümü, dârüleytamların³⁸ Osmanlı'daki gelişiminden bahsederek Söğüt yetimler yurdunun tarihçesi ile ilgili çok önemli bilgiler vermiştir. Yine Taner Bilgin'in *Milli Mücadele Döneminde Bilecik* adlı eseri, öğrenci ve personel sayıları konusunda önemli kanıt ve belge niteliğindedir.

Gönül Öney, Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin çini süslemeleri için, *Türk Çini Sanatı*³⁹ adlı eserinde çeşmenin yapım yılını ve Kütahya çinileri ile süslendiğini belirtmiştir. Taylan Akkayan ve Mehmet Aydın'ın *Ertuğrul Gazi'den Bugüne Söğüt*⁴⁰ adlı eserinde, çeşmenin yapım tarihi konusunda, farklı bir tarih önerilmiştir. Çeşmenin batı cephesinde çini ustasının adı ve ‘sene 1334’ ibaresi yer almaktadır. Bu ibareden yola

³⁴ Engin Özdeniz, *İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri* (İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, 1995).

³⁵ Ayla Ödekan, “Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme”, *Semavi Eyice Armağanı: İstanbul Yazıları* (İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1992).

³⁶ *Bilecik Kültür Envanteri* (Bilecik: Bilecik İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2006).

³⁷ İlhami Yurdakul, “Osmanlı'da Yetimler ve Söğüt Darüleytamı”, *Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü* (Bilecik: Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2015), 13-20.

³⁸ Literatürde ‘dârüleytam’ kelimesi; dar’ül eytam, dar’üleytam, dar’ül-eytam gibi farklı şekilde kullanılsa da bu tezde *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*'nde kullanılan dârüleytam şekliyle kullanımı yeğlenmiştir.

³⁹ Gönül Öney, *Türk Çini Sanatı* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1976).

⁴⁰ Taylan Akkayan ve Mehmet Aydın, *Ertuğrul Gazi'den Bugüne Söğüt* (İstanbul: Yenilik Basımevi, 1983).

çıkarak Gönül Öney'in verdiği 1915 tarihinin yapım tarihi olması kuvvetle muhtemeldir.

Zeynep Ertuğrul, *Akdeniz Sanat Dergisi*'nde yayınlanan "Söğüt'te Bulunan 20. Yüzyıl Kütahya Çinileriyle Süslü Tarihi Yapılar"⁴¹ adlı makalesinde, çeşmenin dört bir tarafında kullanılan çinileri, oldukça detaylı şekilde incelemektedir. İbrahim Hakkı Konyalı'nın *Söğüt'te Ertuğrul Gâzi Türbesi ve İhtilafı*⁴² adlı eseri, Söğüt'te bulunan pek çok yapı hakkında bilgi verdiği gibi Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin yapısı ve tarihçesi hakkında da bilgi vermektedir. Yine aynı eserde günümüzde mevcut olmayan çeşmeler ve kitabelerden bahsedilmesiyle de temel kaynak niteliğindedir. Hamiyet Bilgili'nin *Söğüt Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*⁴³ adlı eseri, bahsedilen yapılardaki kitabelerin okunması bakımından son derece faydalı olmuştur.

Dördüncü bölümde, Katalog'da incelenen yapılar, Bilecik çevresindeki diğer yapılarla karşılaştırılarak aralarındaki ortak ve farklı yönler irdelenmiştir. Tanja Tan, *Bilecik'te Eski Yapıların İncelenmesi*⁴⁴ ve Selma Ünal, *Bilecik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları*⁴⁵ isimli yayınlanmamış yüksek lisans tezlerinde, Bilecik'teki yapılar etraflıca incelenmiştir. Yine Abdullah Şevki Duymaz, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*⁴⁶ isimli yayınlanmamış doktora tezinde bu yapıların, ortak ve farklı yönlerinden bahsetmektedir. Nurşen Kul'un, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları"⁴⁷ isimli makalesi, okul mimarisi hakkında fikir vermektedir. Son olarak Hakan Arlı; *Kütahyalı Mehmed Emin Usta ve Eserlerinin Üslubu*⁴⁸ başlıklı, basılmamış yüksek lisans tezinde, Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin çinilerini yapan ustanın, Hamidiye Camii çinilerini de yapmış olabileceğini ifade etmektedir.

⁴¹ Zeynep Ertuğrul, "Söğüt'te Bulunan 20. Yüzyıl Kütahya Çinileriyle Süslü Tarihi Yapılar," *Akdeniz Sanat Dergisi* 2/3 (2013): 33-38.

⁴² İbrahim Hakkı Konyalı, *Söğüt'te Ertuğrul Gâzi Türbesi ve İhtilafı* (İstanbul: Sinan Matbaası, 1959).

⁴³ Hamiyet Bilgili, *Söğüt Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri* (Bilecik: Söğüt Belediyesi Yayınları, 2019).

⁴⁴ Tanja Tan, *Bilecik'te Eski Yapıların İncelenmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1987.

⁴⁵ Selma Ünal, *Bilecik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları*, Selçuk Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.

⁴⁶ Abdullah Şevki Duymaz, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi), Isparta, 2003.

⁴⁷ F. Nurşen Kul, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları", *Mimarlık Dergisi* 360, (2011): 66-71.

⁴⁸ Hakan Arlı, *Kütahyalı Mehmed Emin Usta ve Eserlerinin Üslubu*, İstanbul Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 1989.

*Kuruluş ve Kurtuluşun Beşiğı Ertuğrul Gazi Ocağı Söğüt*⁴⁹, *Kuruluş ve Kurtuluşun Şehri Bilecik*⁵⁰ ve il yıllıkları da tezimizde faydalandığımız diğer kaynaklar arasındadır.

⁴⁹ *Kuruluş ve Kurtuluşun Beşiğı Ertuğrul Gazi Ocağı Söğüt 2011* (Söğüt: Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Yayınları, 2011).

⁵⁰ *Kuruluş ve Kurtuluşun Şehri Bilecik* (Bilecik: Bilecik Valiliğı Yayınları, 2012).

BÖLÜM 1. SÖĞÜT'ÜN COĞRAFİ DURUMU, TARİHÇESİ, DEMOGRAFİK VE SOSYAL YAPISI

1. 1. Coğrafi Durum

Söğüt; kuzeyinde Bilecik merkez, doğusunda Gölpazarı, batısında Bozüyük, güneydoğusunda İnhisar ilçeleri ve güneyinde Eskişehir ili ile çevrelenen, Marmara Bölgesi'nin doğusunda bulunan Bilecik iline bağlı bir ilçedir (Harita 1).

Harita 1:

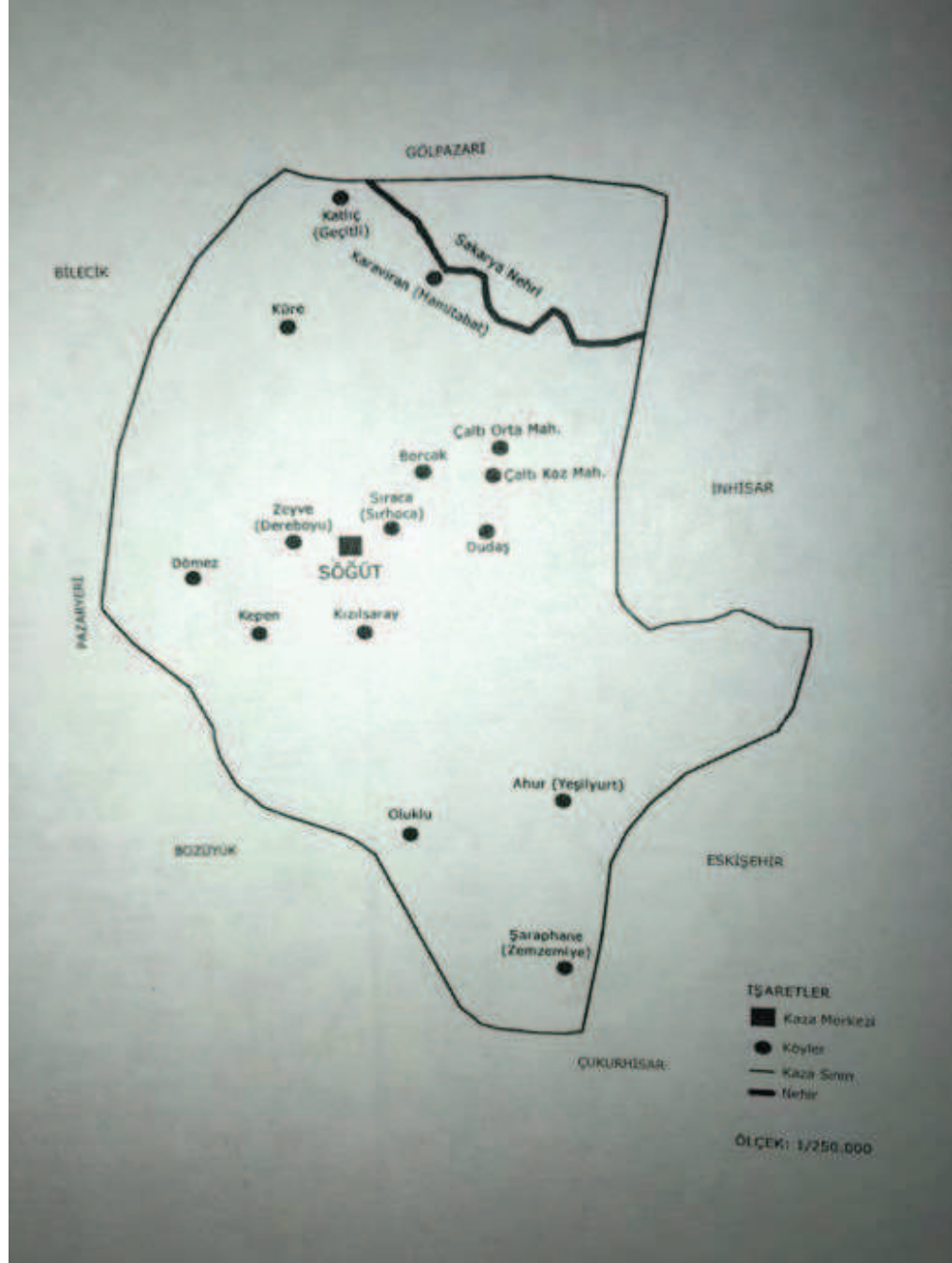
Bilecik il haritası

(Bilecik 1989 İl Yılığ, 30)

40° 02' kuzey enlemi ile 30° 11' doğu boylamında yer alan Söğüt, başlangıç meridyenine göre 30 derece doğu, 40 derece paralel dairesi üzerinde bulunmaktadır (Harita 2).⁵¹

Harita 2:
Söğüt ilçe haritası

(Gökçe, 170)

Sakarya Irmağı'nın güneyinde, etrafı tepelerle çevrili çok derin ve dar bir boğazın, Söğüt Deresi'nin ağzında, denizden yaklaşık 650 metre yükseklikte yer alır. Bilecik ile

⁵¹ İsmail Gökçe, *1844-45 yılı Temettuat Sayılarına Göre Söğüt ve Kırsalının Sosyal ve Ekonomik Yapısı* (Eskişehir: Söğüt Belediyesi Kültür Yayını, 2017), 170.

geçiş iklimi görülmektedir. Akdeniz iklimi, Karadeniz iklimi ve karasal iklim özelliklerinin bir arada görüldüğü Söğüt'te, özellikle "Sakarya Nehri Vadisi'nde mikroklimal iklim özellikleri dikkati çeker".⁵⁴

En sıcak ay, Ağustos olup ortalama sıcaklık 21°C'dir. En soğuk ay ise Ocak'tır. Ortalama sıcaklık 2°C'dir. En düşük sıcaklık -16°C olup en yüksek sıcaklık 30°C civarındadır. Yıllık sıcaklık ortalaması 12°C olan bölgede, egemen rüzgâr, güneydoğudan esen keşişlemedir. Yıllık yağış ortalaması, 630 milimetre civarındadır. Söğüt'te yaygın bitki örtüsü genelde bozkır iken Sündiken Dağları eteklerindeki orman örtüsü hakimdir.

İlçe; yaklaşık 1000 metre yükseklikteki bir yayla düzlüğüne hâkim tepelerden çıkarak, bu yaylanın kuzey kenarından dar bir boğaz içinde inen Söğüt Deresi'nin tepelik bir çevre ile kuşatılan küçük bir ovaya açıldığı yerde kurulmuştur.⁵⁵ Su kaynakları bakımından zengin olan bölgenin en önemli akarsuyu, Sakarya Nehri'dir. Güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda akan nehir, bölge sınırları içerisinde 60 kilometrelik bir mesafe kat eder. Sakarya nehri dışındaki küçük dereler ise; Çaltı Deresi, Karaağaç, Harmanköy, Kepen ve Enez'dir.

1. 2. Tarihçe

Söğüt isminin nereden geldiği konusunda kesin bilgi olmamakla beraber, muhtemelen genellikle su kenarlarında yetişen söğüt ağacından geldiği söylenir. XV. ve XVI. yüzyıl kaynaklarında Bey Söğüdü, Söğüdlü, Söğüdcük ve Söğütcük gibi adlara rastlanması, yer isminin kökeni hakkında belirleyicidir.⁵⁶ Antik dönemlere ait bir yerleşim yeri olduğu bilinmemekle beraber Söğüt adı; Bizans döneminde 'Thebasion', 'Sebasion', İslam kaynaklarında 'Beldad us Sofsof', Farsça kaynaklarda ise 'Hıtta-i Bid' olarak geçer. Gerek "sofsof" gerekse "bid" kelimeleri, söğüt ağacı anlamındadır. Osmanlıca kaynaklarda ve günümüzde bu kelimelerin karşılığı olan Söğüdcük, Söğütlü Saraycık, Söğüd ve Söğüt olarak bilinmektedir.⁵⁷

⁵⁴ Gökalp, 2.

⁵⁵ Öteyaka, 7.

⁵⁶ Şahin.

⁵⁷ *Bilecik Kültür Envanteri*, 157.

IV. Nikomedes zamanında (MÖ 94-75) Roma topraklarına katılan bölge, Roma İmparatorluğu'nun ikiye ayrılmasından sonra Doğu Roma toprakları içinde kalmıştır.⁵⁸ Antik dönemlerde Bithynia sınırları içerisinde kalan Söğüt ile ilgili net kayıtlar olmasa da William Mitchell Ramsay; *The Historical Geography of Asia Minor* (Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası) isimli kitabında, 680 yılında bir şehir ve piskoposluk derecesi verilen Gordoserba'nın, Söğüt olabileceğini belirtir.⁵⁹ Bizans İmparatoru I. Alexios Komnenos ile karısı İrene Dukena'nın kızı olan prenses; âlim, hekim, hastane yöneticisi ve tarihçi Anna Komnena'nın *Alexiad* adlı kitabında, Türkçe bir kelime olan Söğüt (Sagouda) isminden bahsetmesi, 1116 yılında, bölgedeki Selçuklu nüfuzunun varlığına işaret eder.⁶⁰

Söğüt'ün bir yerleşim yeri olarak ortaya çıkışı, tam olarak bilinmese de Osmanlı'nın kurulma aşamasının yaşandığı ve Kayı Aşireti'nin kışlak olarak yerleştiği XIII. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiş olmalıdır. İlk Osmanlı tarihçilerinin eserlerinde Kayıların Anadolu'ya gelişleri ve Ertuğrul Bey yönetiminde Söğüt civarına yerleşmeleri şöyle ifade edilmektedir:

“Ertuğrul, kardeşlerinden Dünder ve 400 kadar maiyeti ile Sürmeliçukur'da birçok cenklere iştirak etmiştir. Ertuğrul Bey o arada Saveci (Savcı) veya Sarubatu adındaki oğlunu, Selçuklu Sultanı Alaeddin Keykubâd'a göndererek kabilesi için bir yer istemiştir. Alaeddin Keykubâd ona Soğud'u, Domaniç Dağı ve Ermeni Beli'ni vermiş; Ertuğrul da önce Ankara yakınındaki Karacadağ'a, sonra da kendisine yurt olarak verilen yerlere gelip yerleşmiştir.”⁶¹

Kayıların reisi Ertuğrul Bey'e, kışlak olarak Söğüt, yaylak olarak da Domaniç verilip de buralarda yerleşince, sınırdaki Rumlarla birtakım mücadelelerde bulunulmuştur.⁶²

Cem Sultan'ın yazdırdığı *Saltık-name*'de Osmanlılar, Söğüt'ün ne zaman fethedildiğinden bahsetmese de onlar hakkında şu bilgiler verilmektedir: “Zira boyları kırk bin ev idi, acemden göçüp Rum'a gazaya gelmişler ve kalmışlardı. Ertuğrul, boyunu dörde böldü. Bir bölüğüne Osman'ı, bir bölüğüne oğlu Saruhan'ı, bir bölüğüne

⁵⁸ a. g. e.

⁵⁹ Ramsay, 199.

⁶⁰ Komnena, 483.

⁶¹ Cezar, *Mufassal Osmanlı Tarihi: Resimli-Haritalı*, 36.

⁶² a. g. e.

kardeşinin oğlu Gündüz'ü baş dikti, bir bölüğüne de kendisi hükmederdi.”⁶³ Kayıların Söğüt'e gelmesi ile ilgili olarak erken dönem kaynakları net bilgi vermese de büyük bir imparatorluğa giden yolun ilk adımlarının atıldığı bu bölgenin araştırılması elzemdir. Osmanlı klasik döneminde Söğüt, idarî bakımdan Anadolu eyaletine bağlı Bursa (Hüdavendigar) Sancağı'nın, kaza veya nahiyeleri arasında yer alıyordu. Hicri 892 (Miladi 1487)'de nahiyeye merkezi, muhtemelen bugünkü kasabanın ilk nüvesini oluşturan Bey Söğüdü/Söğüt adlı köydü. “Tahrir kayıtları, Osmanlıların erken dönemlerinde Söğüt'ün esasında bir köy yeri olduğunu ve konar-göçer grupların geçici (kışlak) iskân birimi halinde bulunduğunu gösterir”.⁶⁴

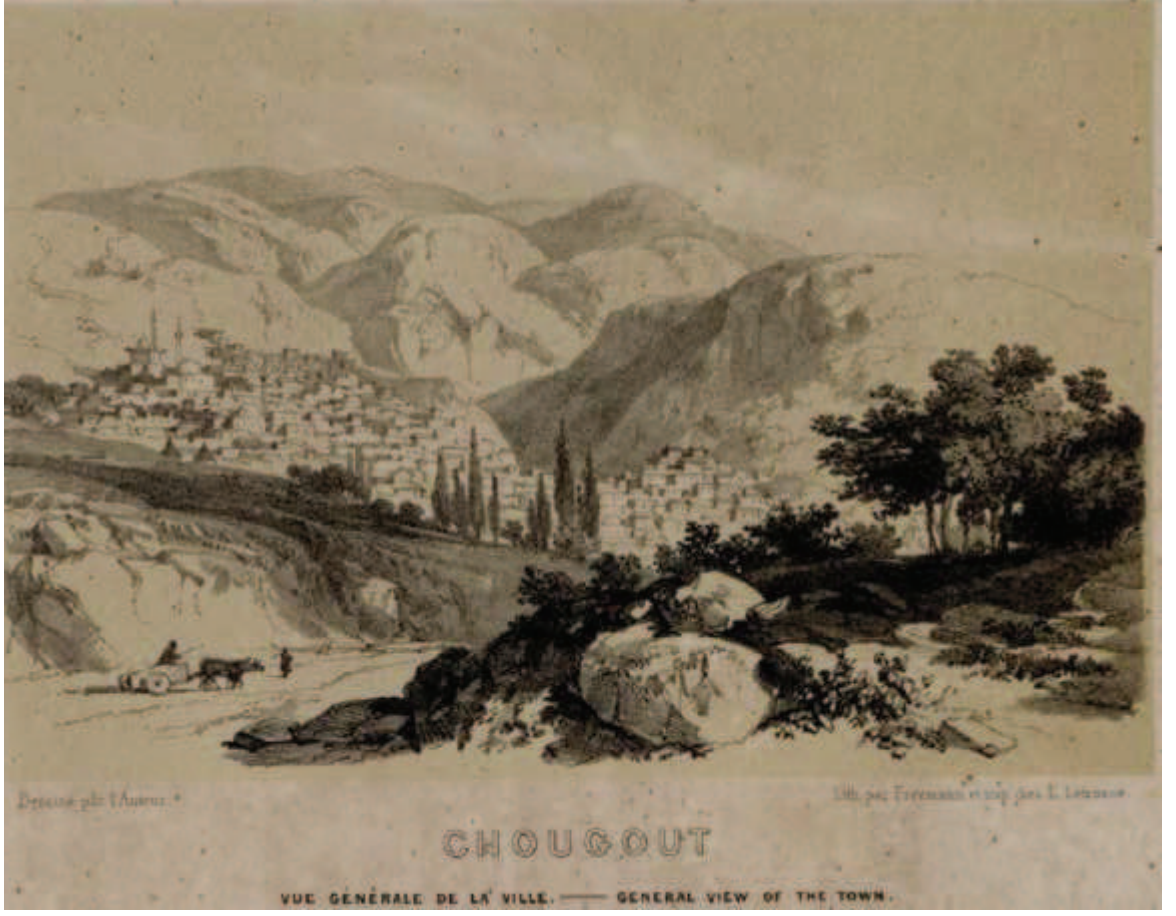
XVII. yüzyıl ortalarında Söğüt'e uğrayan Evliya Çelebi, burasını; “Bursa Sancağı hükmünde Lefke (şimdiki Osmaneli) kazası nahiyelerinden, kadısı bulunan, bağlı, bahçeli 700 kadar kiremit örtülü evler, müteaddit cami, han, hamam, çarşı ve pazar içeren bir kasabadır”⁶⁵ diye belirtir. Evliya Çelebi'den iki yüzyıl kadar sonra, Fransız arkeolog ve sanat tarihçisi Léon-Emmanuel-Simon-Joseph Laborde (1807-1869), Floransa'dan başlayıp İskenderiye'de sonlanan ve 1838 yılında *Voyage de L'asie Mineure* (Küçük Asya Yolculuğu) ismiyle kitap haline getirdiği Küçük Asya gezisinde, 1826 yılının sonbaharında, iki gün bir gece Söğüt'te kalmış ve kasabayı uzaktan resmetmiştir (Gravür 1).

⁶³ Necati Demir, “Saltık-name'ye göre Söğüt Çevresi ve Osmanlılar”, *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*, C. II, (Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008), 995-1006 (1001).

⁶⁴ Şahin.

⁶⁵ *Evliya Çelebi Seyahatnamesi*, 10.

**Gravür 1:
Söğüt Kasabası'nın genel görüntüsü**

(Laborde, 44-45)

Tanzimat'tan sonra, muhasıllıkların kurulmasıyla Söğüt, Hüdavendigar Vilayeti'nin Eskişehir Muhasıllığı'na bağlanmıştır. 1885 yılında Söğüt, Osmanlı Devleti'nin kurulduğu ve Ertuğrul Gazi'nin medfun bulunduğu yer olması nedeniyle Hüdavendigar Vilayeti'ne bağlı olmak üzere kurulan, Ertuğrul Sancağı'nın bir kazası durumuna gelmiştir (Fotoğraf 1).⁶⁶

⁶⁶ Demiryürek, 7.

Fotoğraf 1:
Söğüt'ün 1886 yılından bir genel panoraması

(*Ottoman Arcadia: The Hamidian Expedition to the Land of Tribal Roots (1886)*, 173)⁶⁷

1915 yılında Söğütlüler, müstakil bir liva olmak istediklerini gerekli yerlere bildirmiş iseler de olumlu netice alamamışlardır.⁶⁸

Millî Mücadele yıllarında Söğüt, iki kez Yunan saldırısına uğramıştır. İlki, İkinci İnönü Savaşı sırasında olmuş, fakat Yunanlılar burada ancak altı gün kalabilmiştir (26 Mart–1 Nisan 1921). Aynı yılın Temmuz’unda ikinci işgal dönemi, on üç ay sürmüştür. Söğüt 4 Eylül 1922’de, tahrip edilmiş bir şekilde işgalden kurtarılmıştır.⁶⁹ 1924 yılında, livaların illere dönüştürülmesiyle Söğüt, yeni kurulan Bilecik ilinin bir ilçesi olmuştur.

1. 3. Demografik Yapı

Çok eski bir tarihe sahip olan Söğüt ilçesi, çeşitli nüfus hareketlerine de sahne olmuştur. Yaşanılan değişik tarihi olaylar, bölge nüfusunda artmalar ve eksilmeler meydana getirmiştir.

Osmanlı dönemindeki tahrir defterlerinden anlaşıldığı üzere 1487 sayımında, ellici yeri olarak kaydedilen Söğüt, on bir hanelik bir köydü.⁷⁰ 1530 tarihli tahrirde Söğüt nefsinin nüfusu, 15 hane ve dört mücerredin⁷¹ yanı sıra, bir imam ve bir de müezzin olmak üzere

⁶⁷ *Ottoman Arcadia: The Hamidian Expedition to the Land of Tribal Roots (1886)*, ed. by Bahattin Öztüncay and Özge Ertem (Istanbul: Koç University Research Center for Anatolian Civilizations (ANAMED), 2018), 173.

⁶⁸ Bilgin, *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, 13.

⁶⁹ Şahin.

⁷⁰ Şahin ellici yeri tabiriyle Söğüt’ün devlet tarafından toprak işçiliği statüsü tanınmış küçük bir grup tarafından (ortakçı kullar) iskân edildiğini belirtir.

⁷¹ Bekar

kaydedilmiştir.⁷² 1573 yılında nüfusun hızlı artış gösterdiği Söğüt'te, 'bac-ı Pazar nefsi-i Söğüt' başlığı altında pazar kurulduğu anlaşılmakta ve nüfus da yetmiş haneye yükselmiştir. Bu artışta, göçlerin etkisi açıktır. Yine bu defterde Söğüt'e bağlı 39 köy ve 16 mezra kaydedilmiştir.⁷³

XVII. yüzyıl ortalarında Söğüt'e uğrayan Evliya Çelebi, daha önceki bölümde bahsedildiği gibi burasının, Bursa sancağında Lefke (bugünkü Osmaneli) kazasına bağlı nahiyeler arasında yer aldığını, bağlı bağçeli, havası ve suyu latif, "... yedi yüz kiremitle mestûr Etrâk hâneli" küçük bir kasaba olduğunu belirtir. 1736 yılı evkaf defterine göre, Söğüt'ün Sıraca, Aşağı Mahalle, Zeber ve Camii Cedit olmak üzere dört mahallesinin olması da bu nüfus artışının bir göstergesi olarak nitelendirilebilir.⁷⁴ XIX. yüzyılın ilk yarısında Söğüt, Hüdavendigâr (Bursa) vilâyetine bağlı Ertuğrul (Bilecik) sancağının bir kazası olmuştur. Bu yıllarda burada altısı Müslüman, biri gayrimüslim mahallesi olmak üzere yedi mahallesi (Câmi-i Kebîr, Hacı Hüseyin, Çora Bey, Hüseyin, Balaban, Çimenlik) bulunmaktadır⁷⁵ (Harita 4).

Harita 4:

Hüdavendigâr (Bursa) Vilâyeti'ne bağlı sancaklar

(Cuinet, 1)⁷⁶

⁷² Turğut, "XVI. Yüzyılın Sonlarında Söğüt", *Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü*, 123.

⁷³ Turğut ve Bilgin, "XVI. Yüzyılda Söğüt ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Yapısı," 1134-1135.

⁷⁴ Şahin.

⁷⁵ Öztürk, 904.

⁷⁶ Vital Cuinet, *La Turquie D'Asie: Geographie Administrative, Statistique Descriptive et Raisonnee De L'Asie-Mineure* (Paris: Ernest Leroux, Editeur, 1894), 1.

1876 yılına ilişkin Salname'ye göre, Söğüt'ün toplam nüfusu 10.706 idi. 1889 yılında, Söğüt kazasında 73 köy, 21 mahalle ve 8883 hane olup toplam nüfus, 39.123'tür.⁷⁷ 1907 yılında sancağın üçüncü büyük kazası olan Söğüt'ün nüfusu, 59.013'tür. 1915 yılında toplam nüfus 53.420; kaza merkezi olan Söğüt kasabasının nüfusu ise 5.047'dir. Bu nüfusun 3.044'ü Müslüman, 1947'si Rum, 56'sı Katolik olup merkez kazaya direkt bağlı 36 köyü vardı.⁷⁸

Görüldüğü üzere; Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ile Söğüt'ün nüfusu, azalma eğilimi göstermiştir. Bu durum, işgallerin başladığı zaman ve Kurtuluş Savaşı süresince de devam etmiştir. Cumhuriyet dönemine gelindiğinde Söğüt'te, 1935 nüfus sayımında 27.900 olan toplam nüfus, 1940'da 28.934 ve 1945 yılında 29.831 olmuştur. Daha sonraki nüfus sayımlarında bu rakamlarda düşüş gözlenir.⁷⁹

Tablo 1:
Söğüt'ün nüfus gelişimi tablosu (1927-2000)

	YILLAR											
	1927	1935	1940	1950	1960	1970	1975	1980	1990	1997	2000	2015
Toplam Nüfus	27580	27900	28934	23996	24138	24287	23708	23730	20412	20358	20974	19548
İlçe Merkezi	2092	2267	2413	2649	5728	6314	4370	5329	9470	12405	12644	14034
Köyler	25488	25633	26251	21347	18410	17416	19917	18379	10942	7953	8330	5514

(D. İ. E. Genel Nüfus Sayımı Sonuçları (1927-2000))

Yukarıda değinildiği gibi Kayı Aşireti'nin yerleştiği dönemde, bir köy statüsünde olan Söğüt, XVI. yüzyılda kasaba statüsü kazanmış, XIX. yüzyılda Ertuğrul Sancağı'nın kurulması ile bir kaza hüviyetine bürünerek nüfusu devamlı bir artış göstermiştir. Bu artış Birinci Dünya Savaşı'na kadar devam etmiş, savaş zamanı ve sonrasında yaşanan işgallerle birlikte nüfusta azalma eğilimi görülür. Cumhuriyet döneminde ise ulusal, uluslararası siyasi gelişmeler ve çeşitli sebeplerle yapılan göçler neticesinde nüfus hareketliliği dalgalanma gösterir.

⁷⁷ Demiryürek, 110.

⁷⁸ a. g. e., 119-120.

⁷⁹ Gökalp, 18.

1. 4. Sosyal Yapı

Söğüt Yörükleri ve diğer yörükler, Anadolu'ya geldikten sonra yazları yaylalarda sürülerini otlatırlar, kışları ise vadi, nehir, göl kenarları veya orman içlerinde kış aylarını geçirirlerdi. Osmanlılar başlangıçta Söğüt'ü kışlak, Domaniç'i yaylak olarak kullanıyorlardı.⁸⁰ Yörük aileleri geniş olup dede, baba, çocuk, torun ve kardeşlerden oluşan obalar halinde ve yün çadırlarda kalırlardı.

Söğüt'te geçim kaynakları çeşitliydi. Bunların başında tarım, bağcılık, meyvecilik, ipekçilik gelmektedir. Bölgenin iklim ve toprak yapısı bağcılık ve meyveciliğe uygundur. Bu sebeple, eski tarihlerden itibaren bağcılık ve meyvecilik yapılmaya devam edilmektedir.

Söğüt ve yöresinde; mermer, kaolin, kil, pegmatit ve aplit madenleri bulunmakta ve işletilmektedir. Çıkarılan madenler Söğüt'te kurulan mermer ve seramik fabrikalarında işlenmektedir. Belli bir kısmı da yöre dışındaki fabrikalara gönderilmektedir. Bölgenin jeolojik yapısından dolayı geniş mermer yatakları mevcuttur.⁸¹

Ertuğrul Gazi'nin mezarının burada bulunması, Söğüt kasabasının sosyo-kültürel yaşamını derinden etkilemiştir. Ertuğrul Gazi'nin mensubu olduğu Karakeçili aşireti, geçmişten günümüze onun hatırasına duydukları bağlılık nedeniyle her yıl Eylül ayının ikinci haftası, türbe etrafında şenlikler düzenlemekte ve bu durum, günümüzde resmi bir nitelik kazanarak Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri olarak kutlanmaktadır.

Bu anma törenlerinin ilkin ne zaman düzenlendiği kesin olarak bilinmemekle birlikte, başlangıçta Karakeçililerin her yıl belli zamanlarda türbe etrafında yapmış olduğu uygulamalar, atalarını anma ve Anadolu'ya gelişlerini kutlama görünümündedir. II. Abdülhamid döneminde törene katılan yörük beylerine rütbe ve nişanlar dağıtılarak bu kutlamalara resmi bir görünüm kazandırılmıştır (Fotoğraf 2).⁸²

⁸⁰ Öteyaka, 62.

⁸¹ Gökalp, 5.

⁸² Ali Durmaz, "Ertuğrul Gazi Türbesi Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme", *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*, C.II, (Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008), 1031-1043 (1032).

Fotoğraf 2:

1895 yılında Ertuğrul Gazi'yi ziyaret eden Karakeçili yörükleri

(Dârüleytam Koleksiyonu)

Günümüzde bu şenlikler, devlet erkanının da katılımıyla her yıl Eylül ayının ikinci hafta sonunda kutlanmaktadır. Türbe etrafına Anadolu'nun çeşitli yerlerinden gelen yörüklerin çadırlarını kurmaları, eski Türk geleneklerini canlandırmaları ve pazar günü yapılan pilav dağıtımıyla son bulmaktadır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3:

737. Söğüt şenlikleri – 2018

Söğüt'te sosyal ve kültürel yaşam dini yapıların çevresinde gelişmiş ve orada yaşayanların manevi kimliklerinin birer parçası haline gelmiştir. Bu sebeple bu yapıları ve etraflarında gelişen inanışlara kısaca değinmek gerekmektedir.

Bu yapıların başında, Ertuğrul Gazi Mescidi, halk arasında bilinen adıyla Kuyulu Mescid gelmektedir. İbadet için toplanılan yer anlamına gelen cami ve mescitler, İslam toplumunda hem dini hem de içinde hutbe okunması bakımından siyasi bir kurumu ifade etmişlerdir. Zamanla cami 'daha büyük boyutlu', mescit ise 'daha küçük boyutlu ve içerisinde hutbe okunmayan ibadet yapıları'⁸³ için kullanılır olmuştur.

Ertuğrul Gazi Mescidi; Söğüt'ün batısında, küçük bir tepenin eteğinde yer alır. Günümüzde kitabesi olmayan ve Osmanlı Beyliği'nin ilk merkezi Söğüt'te Ertuğrul Gazi tarafından yaptırılmış yegâne mimari eser olan mescit, Vakıflar Umum Müdürlüğü eski kayıt kütüklerinde "Söğüt'de Ertuğrul Gazi Camii Cedidi" ve "Söğüt Kasabasında Ertuğrul Gazi el-Hac Hüseyin Mescidi Şerifi" cümleleriyle belirtilmiştir.⁸⁴ XIX. yüzyılın sonlarında Hacı Hüseyin adında bir hayır sahibince ilk halinden tamamen farklı bir biçimde yeni baştan inşa ettirilmiştir.⁸⁵ Söğüt ilçe merkezinin eski yerleşim alanı düşünüldüğünde; Mescidin ilçe merkezini ikiye bölen derenin diğer tarafında kalan tek İslami dini yapı olması bakımından gayrimüslim halkın yaşadığı mahalleye inşa edilmesi, bu tebaayı hoşgörü yoluyla Muhammedileştirme çabası olarak görülebilir (Fotoğraf 4).

⁸³ Semavi Eyice, "Cami" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VII, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993).

⁸⁴ Ekrem Hakkı Ayverdi, *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri* (İstanbul: Fetih Cemiyeti Yayınları, 1989), 2-3.

⁸⁵ Mehmet Baha Tanman, "Ertuğrul Gazi Camii ve Türbesi" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995).

Fotoğraf 4:
Ertuğrul Gazi Mescidi'nin günümüzdeki hali

Söğüt'te sosyal hayatın şekillendiği en önemli merkez kuşkusuz Ertuğrul Gazi Türbesi'dir. Orhan Gazi tarafından inşa ettirilen türbe, daha sonra çeşitli onarımlar geçirmiştir. Giriş bölümünün kapısı üzerine Hicri 1304 (Miladi 1886-87) yılındaki II. Abdülhamid onarımı sırasında konulmuş olan sülüs hatlı manzum kitabede, türbenin daha önce Hicri 1171 (Miladi 1757)'de bütünüyle yenilediği, daha sonra tekrar harap olan ve yıkılmaya yüz tutan yapının, Sultan Abdülmecid tarafından da tamir ettirilerek çeşme ve şadırvanla zenginleştirildiği belirtilmektedir. (Gravür 2).⁸⁶

⁸⁶ Laborde, 46.

**Gravür 2:
Ertuğrul Gazi Türbesi**

(Laborde, 44-45)

II. Abdülhamid'in, Karakeçili aşiretinden "muhafız alayları" tertip etmesi gibi Söğüt'te gerçekleştirdiği tamirat ve inşaat faaliyetleri hanedanın, Anadolu'daki kökleriyle olan bağlantısını canlandırma arzusuna yöneliktir. Karakeçililer'in Ertuğrul Gazi'nin hâtirasına duydukları bağlılık, günümüzde de sürmekte ve eskiden beri her yıl Eylül ayının sonlarında yapılan Ertuğrul Gazi anma töreni gittikçe resmî bir nitelik kazanarak daha coşkulu bir hal almaktadır. (Fotoğraf 5).

Fotoğraf 5:
Ertuğrul Gazi Türbesi'nin günümüzdeki hali

Söğüt ilçe merkezinde hükümet konağının karşısında bulunan ve halk arasında Ulu Cami veya Çarşı Camii adlarıyla da anılan kitabesiz Çelebi Sultan Mehmed Camii vakıf kayıtlarından anlaşıldığına göre Çelebi Sultan Mehmet tarafından yaptırılmıştır.⁸⁷

Bugünkü yapı II. Abdülhamid döneminde eski caminin yerine inşa edilmiştir. Şehrin tam ortasında olması sebebiyle Türk-İslam şehir mimarlığında Ulu Cami hüviyeti kazanıp sosyal hayatın merkezinde yer aldığı söylenebilir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6:
Çelebi Sultan Mehmet Camii'nin günümüzdeki hali

⁸⁷ Enis Karakaya, "Çelebi Sultan Mehmed Camii" mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. VIII, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993).

II. Abdülhamid tarafından 1905 yılında yaptırılan Hamidiye Camii, öncesinde tek minareli olarak planlanmasına rağmen 1907 yılında bir minare daha eklenmiştir.⁸⁸ Enine dikdörtgen planlı bir son cemaat yeri, alışılmışın dışında revak sistemiyle değil, pencereless kapalı bir hacim olarak inşa edilmiştir. Minareler, son cemaat yeri ile cami ana kütleleri arasındaki köşelerde yer almaktadır.

Caminin dış süslemesinde çini kullanılmış, iç süsleme ise son dönem kalem işleri ile bezenmiştir. Sultan Abdülhamid döneminde inşa edilen Hamidiye İdadisi ve Sultan Mehmet Reşad döneminde yaptırılan Dârüleytam ile birlikte merkezde, bir külliye parçası konumundadır (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7:

Hamidiye Camii'nin günümüzdeki hali

⁸⁸ Demiryürek, 167.

BÖLÜM 2. TÜRK SANATINDA GELENEKSEL SİVİL MİMARİ ÖĞELERİNİN GELİŞİMİ

2. 1. Ev Mimarisinin Gelişimi

Genel olarak insanların soğuktan, sıcaktan ve dışarıdan gelecek olan her türlü saldırıdan korunabilmesi amacıyla yaptıkları barınaklara “ev” denir. Kelimenin Türkçe aslı “iv” veya “yiv”dir.⁸⁹ Tarihi çağlardan sonra her bölgede, iklim ve malzeme şartlarına bağlı olarak belirli ev tipleri ortaya çıkmıştır. Ev ve insan, birbirlerinden ayrı düşünülmeyen iki temel unsur olup ilk çağlardan beri konut mimarisi, insanların bir arada bulunma ve barınma ihtiyacından doğmuştur.⁹⁰ İnsan, yaşadığı evi planlayıp inşa ederken birçok etkeni göz önünde bulundurmıştır. Yaşadığı toplumun kültür ve geleneklerini, yaşadığı coğrafya parçasının iklim özellikleri ile birleştirerek biçimlendirmiştir.⁹¹

Ev, geleneksel kent görüntüsünün temel bileşenydi. Yapı tekniklerinin ve sosyo-ekonomik koşulların değişmediği bütün sanayi öncesi ortamlarda, geleneksel ev tipolojisi basmakalıptı. Bunun nedeni dış dünya ile ilişkilerin sınırlılığı ve görsel çeşitliliğin yokluğudur. Konut mimarisi tarihi, bu uzun dönemli kararlılığın yansımasıdır. Temel tipoloji, tek tek konutları o toprakların tarihi ve coğrafyası ile ilişkilendirirken, küçük değişiklikler mal sahibinin kimlik belirtisiydi. Değişim hızı son derece düşüktü ve modern çağın yaklaşmasına kadar da öyle kalmıştır.⁹²

Türk toplumunda göçerlerin yerleşme sürecinin başlangıcında çadırlar ve evler birlikte var olmuşlardır.⁹³ Çadır yaşamı ve yerleşik yaşam arasındaki etkileşim odaların yerleştirilişine ve mekansal düzenlemelere yansımıştır.⁹⁴ Şüphesiz, Türklerin Anadolu’ya gelmeden önce de çadırdan başka yerleşik bir ev kültürleri vardı;

⁸⁹ Arseven.

⁹⁰ Hamza Gündoğdu, “Genel Özellikleriyle Erzurum Evleri,” *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi* 3 (1996): 27-37 (27).

⁹¹ Haşim Karpuz, *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri* (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1993), 1.

⁹² Kuban, *Türk “Hayat”lı Evi*, 14.

⁹³ Doğan Kuban, *Türk Ahşap Konut Mimarisi: 17.-19. Yüzyıllar* (İstanbul: İş Bankası Yayınları, 2017), 48.

⁹⁴ a. g. e., 51.

Göktürkler şehirler kurmuş,⁹⁵ Uygurlar, küçük bir evcik şeklinde etrafı yarı yüksekte duvarla çevrili evlerden oluşan surla çevrili gelişmiş şehirler oluşturmuştur.⁹⁶

Anadolu'ya gelen Selçuklular, beraberlerinde Orta Asya ve İran evlerinin etkilerini de birlikte getirmişlerdir. Anadolu'da inşa ettikleri evlerde Orta Asya etkileri görülmekle beraber, buldukları bölgenin inşa ihtiyaçlarından doğan yerli şekiller de gözlenmektedir.⁹⁷ Anadolu Selçukluları döneminden günümüze ev örnekleri ulaşmamakla beraber, Diyarbakır'daki Artuklu Sarayı, Beyşehir Kubâdâbad Sarayı ve Konya II. Kılıçarslan Köşkü gibi Selçuklu saray ve köşkleri, hükümdarlara ait örnekler olmakla birlikte, Anadolu'da en eski ev örnekleri olarak da karşımıza çıkmaktadır. Ancak bu yapıların o devirde, halk konutlarına ne derece benzediği konusunda kesin bir şey söylemek mümkün değildir.⁹⁸

Anadolu'daki ilk Türk evleri, Bizans evlerinden tamamıyla farklıydı. Bunun nedeni Türklerin âdetlerinin ve yaşayış tarzlarının Bizanslılarınkinden farklı olmasıdır. Fetihlerle ele geçirilen bölgelerde, yerli işçiler ve duvarcı ustaları, aynı yapı metodu ile ev yapmaya devam etmiş ve aynı bölgesel gelenekleri yaşatmışlardır. Yalnız, yeni fatihlerin adetleri, planda önemli bir değişiklik yapılmasını gerektirmiştir. İşte böylelikle her yerde yeni bir ev tipi doğmuştur.⁹⁹ Elimizdeki az sayıda gözlemsel ve çizimsel malzeme, XIII. yüzyıl ve öncesinde bir Anadolu Türk kentinin bugün bilinen görünümüne pek benzemediğini kanıtlamaktadır.¹⁰⁰

I. Osman devrinde, Türklerin büyük çoğunluğu göçerdi ve hayvanlara otlak bulmak için yıllık göçleri sürmekteydi. Bizans orduları köyleri koruyamayıp yalnızca kentleri koruduklarından, Türkler büyük olasılıkla göçerler, önceleri terkedilmiş bu köylere, kış için geçici olarak yerleşirlerdi. Sonrasında Hristiyan köyleri yakınlarına kurulu Türk yerleşim yerleri ortaya çıkıyordu.¹⁰¹

⁹⁵ Cezar, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*, 9.

⁹⁶ Aslanapa, 13.

⁹⁷ Arseven.

⁹⁸ Yusuf Çetin, *Sakarya ve İlçelerinde Türk Dönemi Sivil Mimari Eserler*, Atatürk Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi), Erzurum, 2006, 26.

⁹⁹ Arseven.

¹⁰⁰ Tanyeli, 97.

¹⁰¹ Kuban, *Türk "Hayat"lı Evi*, 31.

Erken Osmanlı döneminde sıradan bir evin gerçek biçimi konusunda, kesin bir belgeye sahip değiliz. Türk evi, en büyük gelişme ve yayılma çizgisini XVII. ve XVIII. yüzyıllarda göstermiş, Osmanlı devletinin her tarafından sarsılmaya başladığı XIX. yüzyılda bile ilerleme ve yayılması sona ermemiştir. “Türk evi, eski Osmanlı devletinin işgal ettiği sınırlar içinde, eski tabirleriyle Rumeli ve Anadolu mıntıklarında yerleşmiş, inkişaf etmiş ve 500 sene kadar tutunmuş, kendi vasıflarıyla tebarüz etmiş bir ev tipidir.”¹⁰²

Anadolu kentlerinin gelişmesi, çoğunlukla XVI. yüzyıldan sonra gerçekleşmiştir. XVII. yüzyıl, büyük bir kargaşa dönemidir. XVIII. ve XIX. yüzyıllarda ve özellikle XIX. yüzyıldaki reformlar sonucunda kent yaşamında bazı değişiklikler ve gelişmeler görülmektedir. Ancak, kentlerin temel yapısal biçimleri ne fazla değişmiş ne de nüfusları çok artmıştır.¹⁰³ Türk evi, XVI. yüzyıldan sonra Anadolu’da gelişmiş ve oldukça karmaşık bir kültürel geçmişe sahip olmuştur. Taşra ve köylük yörelerde, sanayi öncesi toplumsal yaşamın bir kalıntısı olarak İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar devam etmiştir.¹⁰⁴

XX. yüzyılda üslup bakımından gerilemeye başlayan Türk ev geleneği, bir süre daha Anadolu’nun küçük kasaba ve köylerinde inşa karakterini devam ettirmişse de yeni gelişmeler ve değişen hayat tarzıyla tamamen önemini yitirmiştir.¹⁰⁵ Günümüzde ise İstanbul başta olmak üzere; Anadolu’nun birçok bölgesinde depremler, yangınlar ve hızlı kentleşme gibi birçok sebeplerle geleneksel Türk evlerinin birçoğu, kaderlerine terk edilmiş; bakımsızlıktan yıkılacak duruma gelmiş veya yıkılıp yok olmuştur.

2. 1. 1. Türk Evinin Öğeleri

Türk ev geleneği, beş yüz yıl içinde, büyük gelişme geçirmiş ve yayılıp kök saldıği iklim, tabiat ve folklor bakımından, birbirinden farklı memleketlerde çeşitli tipler meydana getirmiştir. Bu farklar, yerli malzeme ve iklim şartlarına uymak zorunluluğuyla çeşitli memleketlerin yerli geleneklerinin benimsenmesinden doğmuştur.¹⁰⁶ Ancak bütün bu ev tiplerine özgü bazı ana karakteristikler vardır ki bunlar

¹⁰² Eldem, 11.

¹⁰³ Kuban, *Türk “Hayat”lı Evi*, 33.

¹⁰⁴ a. g. e., 14.

¹⁰⁵ Yüksel Sayan, *Uşak Evleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997), 3.

¹⁰⁶ Çetin, 27.

şaşmadan her bölgede karşımıza çıkarlar. Bu vasıflar arasında ilk başta evin planı gelir.¹⁰⁷ Türk evi planını oluşturan başlıca elemanlar şunlardır:

2. 1. 1. 1. Odalar

Ev içerisinde; birçok fonksiyona sahip, insanın temel ihtiyaçlarını karşılayan yaşama birimi olan “oda”, hem kelime kökeni olarak hem de nitelikleriyle göçebe çadırı olan “otağ”ın bir devamıdır. Oda ile otağın fonksiyonel benzerliği, her ikisinde de özellikle çok maksatlı kullanım için tasarlanmış ve biçimlendirilmiş olmalarından kaynaklanmaktadır.¹⁰⁸ Evin genel planlamasında odaların yeri ve yönü esastır. Güneş ve rüzgâr durumuna göre kış odası, yaz odası ayrımı vardır.

Odaların sayı ve şekilleri, tatbik edilecek plan tipinin meydana gelmesinde en fazla tesiri olan unsurlardandır. Yine bu odaların birkaç penceresinin olması, tercih edilecek plan tipini tespit eder.¹⁰⁹ Büyük yerli dolapları (yükçük), dolap içindeki küçük yıkanma yerleri (gusülhâne) ve mobilyasız oturma alanlarıyla bu odalar, bağımsız birer ev gibidir.¹¹⁰

2. 1. 1. 2. Sofalar

Sofa; Anadolu-Türk evinde, oda kapılarının açıldığı geniş mekanlar için kullanılan bir terimdir. Sergah, sergi, seyvan, çardak, divanhane, hayat gibi isimler almıştır.¹¹¹ Sofa, odalar arası ilişkinin sağlandığı ortak alandır. Odaların birbiriyle bağlantıları olmayıp direkt sofaya açılırlar.

Bu durum Türk evini, Avrupa evlerinden ayıran en önemli özelliktir. Sofanın önemi, evin planını ve biçimini etkilemesinden kaynaklanır.¹¹² Ayrıca kiler, tuvalet ve merdivenler sofa ile bağlantılıdır. Sofa; daha çok kalabalık toplantıların, mevlitlerin, kutlamaların, düğünlerin yapıldığı yerdir.¹¹³

¹⁰⁷ Eldem, 12.

¹⁰⁸ Turgut Cansever, “Türk Evinin Mimarisi”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. XII (haz. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 200-203 (200).

¹⁰⁹ Eldem, 15.

¹¹⁰ Nur Akın, “Ev” mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XI, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995).

¹¹¹ Küçükerman, 53.

¹¹² Gülçin Bozkurt, “19.yy da [sic] Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi,” *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University* 62/2 (2013): 37-70 (50).

¹¹³ Günay, 119.

2. 1. 1. 3. Geçit ve Merdivenler

Geçitler, genellikle iki odayı birbirine bağlayan kısımlardır. Bunlar yüklük bölmeleri içinde gizli kapılı bağlantılar şeklinde, yani ancak bir kapı aralığından oluşur. Zamanla koridorların doğmasını sağlamışlardır. Özellikle XIX. yüzyıldan sonra yaygınlaşan koridorlar, zamanla aydınlanıp genişleyerek plan içinde yerini almaktadır. Katlar arası ilişkiyi sağlayan merdivenler, sofa içinde oldukça, plan üzerine fazla etkileri olmamakta, sofanın dışında ve kendilerine mahsus ayrılmış bir yerde bulduklarında ev planını etkilemektedirler. XIX. yüzyılın sonuna doğru merdiven sofası önem kazanır ve etrafı galerilerle çevrilerek ışığını, tavadan alır.¹¹⁴

Evin içinde; ocak ve dolaplar, küçük duvar nişleri, dekoratif ilgiyi üzerlerinde toplar. Ahşap tavanlar, çoğu kare, basit bir bindirme tekniği, biraz oyma bir çevre suyu, ya da bir göbekte süslenir. Odalarda giriş kısmını ayıran seki ve yerli kullanılan sedirler, yaygın olan diğer öğelerdir.¹¹⁵

2. 1. 2. Türk Evi Plan Tipleri

Mimari tasniflere göre Türk evlerinde, başlıca dört plan tipi bulunur.

2. 1. 2. 1. Sofasız Plan Tipi

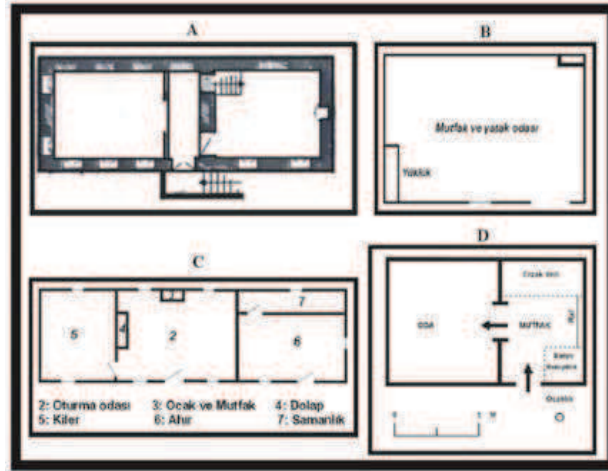
Bu planda, oda veya odalar yan yana dizilerek evi oluşturur. Odaların önündeki bağlantı geçidi, bir kaldırım veya bir avlu biçimindedir. Odalar üst katta olduğu zaman, geçit bir balkon karakteri almaktadır. Bu plan tipine, iklimin sıcak olduğu bölgelerde rastlanmaktadır (Çizim 1).¹¹⁶

¹¹⁴ Eldem, 15.

¹¹⁵ Kuban, *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları*, 173.

¹¹⁶ Eldem, 25.

Çizim 1:
Sofasız plan tipi örneği

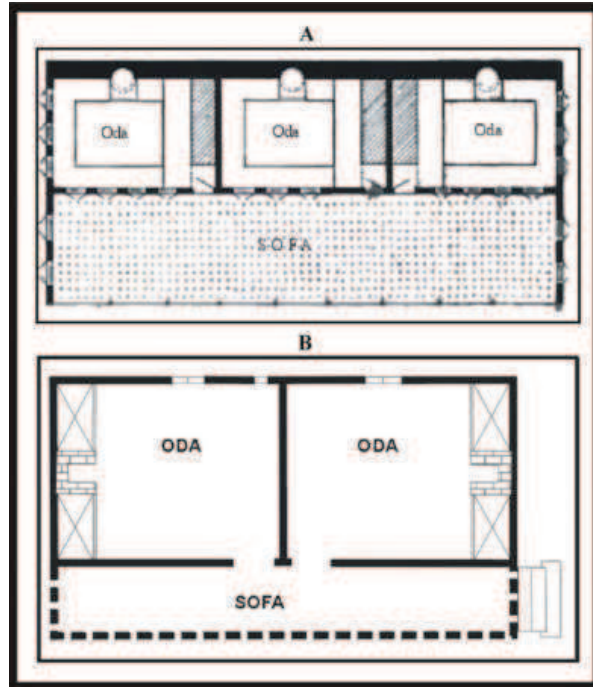

(Ak)¹¹⁷

2. 1. 2. 2. Dış Sofalı Plan Tipi

Türk Evi plan tiplerinin gelişimi içinde, sofasız plan tipini takiben, karşımıza dış sofalı plan tipi çıkar. Dış sofalı plan tipinin ideal şemasında, aynı yöne bakan odalar birbirine, hizmet alanı fonksiyonunu gören bir sofa ile bağlanır (Çizim 2).¹¹⁸

Çizim 2:
Dış sofalı plan tipi örneği

(Ak)

¹¹⁷ Hüseyin Ak, "Türk Evlerinin Tarihsel Süreci ve Plan Türleri -1," *İç Mimarlık Dergisi*, 8 Eylül 2016 <https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/09/02/anadoluda-turk-evlerinin-tarihsel-sureci-plan-turleri/> (erişim 10.03.2019)

¹¹⁸ Eldem, 25.

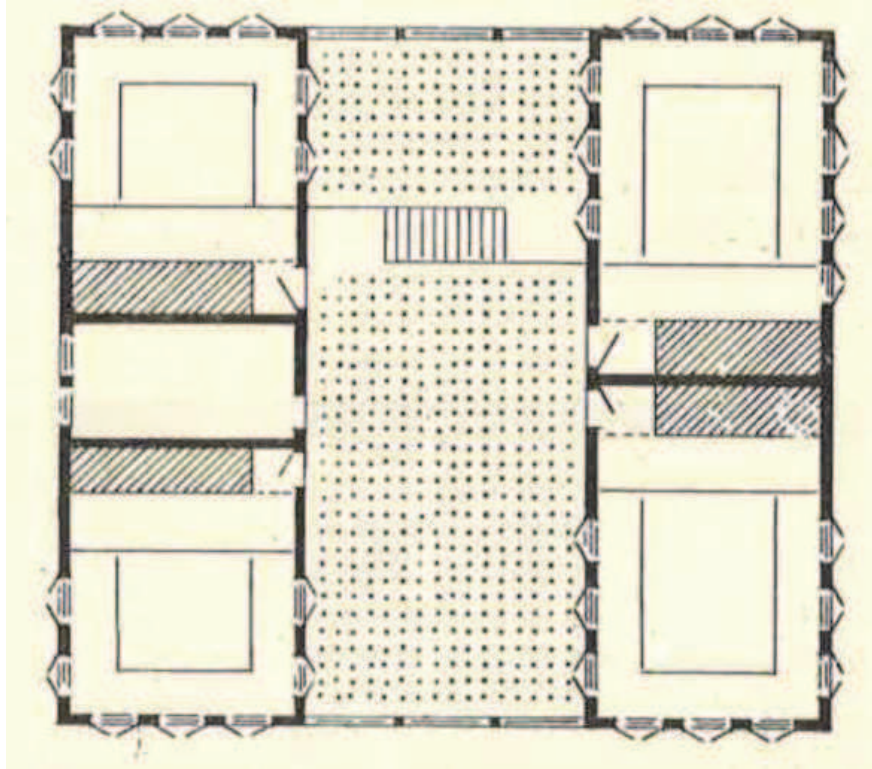
Zaman içinde uzun kenarı dışa açık ve dikdörtgen şeklinde gelişen dış sofanın bir ucuna, önceleri servis hacimleri, daha sonraları ise köşk veya bir oda getirilmek sureti ile “L” şekline veya her iki ucuna benzeri hacimlerin yerleştirilmesi ile “U” şekline dönüştürüldüğü görülür.¹¹⁹

Giderek gelişen dış sofalı plan tipinde sofa, zamanla, oda dizileri arasına girerek bir eyvan şeklini de almaktadır. Dış sofalı evlerde, simetri ve biçime fazla önem verilmez. Plan genelde serbesttir. Yani odalar kullanma durumlarına göre, sofanın üzerine dizilmiştir.¹²⁰

2. 1. 2. 3. İç Sofalı Plan Tipi

Sofanın iki yanı, oda sıraları ile çevrilmiştir. İç sofa; ihtiyaca göre yan sofa, eyvan veya merdiven sofası ilave edilerek yer yer genişletilmiştir. Odaların, sofanın iki tarafına dizilmesi ile sofa sahasından, aynı zamanda dış duvarlardan tasarruf etmek olanağı kazanılmıştır (Çizim 3).¹²¹

Çizim 3:
İç sofa plan tipi örneği

(Eldem, 93)

¹¹⁹ a. g. e., 25.

¹²⁰ a. g. e., 31.

¹²¹ a. g. e., 25.

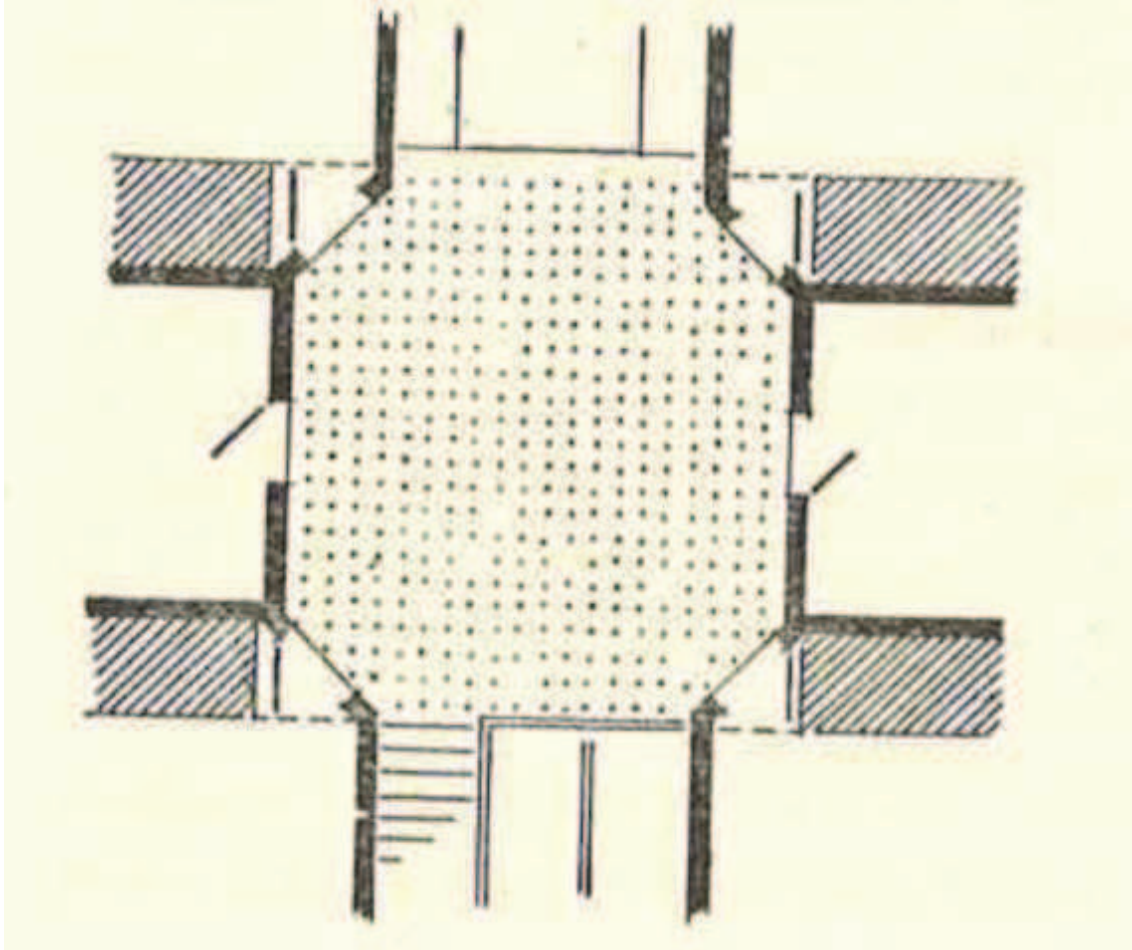
İç sofalı evin, dış sofalı eve nazaran daha mahfuz olması, bu tipin son yüzyıl içinde daha fazla rağbet görmesinin sebeplerinden biridir. Bundan başka, iç sofalı planın daha az yer işgal etmesi, bu tipin şehirlerde tercih edilmesine vesile olmuştur.¹²²

2. 1. 2. 4. Orta Sofalı Plan Tipi

Son yüzyıllarda çok kullanılan bu tipte sofa, evin ortasını işgal eder ve dört tarafı odalar ve diğer hizmet yerleriyle çevrilir. Sofanın aydınlık olması için oda sıralarının arasına eyvan şeklinde boşluk bırakılır. Bu durumda sofa, odalar arasında çıkmalar yaparak dışarıya açık bölmeler kazanır (Çizim 4).¹²³

Çizim 4:

Orta sofalı plan tipi örneği

(Eldem, 129)

Orta sofalı plan tipi, zengin plan kompozisyonlarına imkân verdiği için, büyük konak ve saraylarda daha fazla tercih edilmiştir. Orta sofalı merkezi plan, mimari ve kullanım bakımından fevkalade güzel ve kıymetli eser ve tipler meydana çıkarmıştır. Sofanın

¹²² a. g. e., 91.

¹²³ Bektaş, 103.

ortada olması, evi daha büyük derinlikte yapmak imkanını verdiği gibi, muhtelif odalar arasındaki mesafeleri de kısaltmıştır.¹²⁴

2. 2. İdadi Mektepleri ve Dârüleytamların Tarihsel Gelişimi

Sözlükte “bir şeyi hazırlamaya mahsus yer” anlamına gelen idâdî (i’dâdî) kelimesi, önceleri, Tanzimat döneminin ilk yıllarına kadar, Batı tarzında açılan okulların hazırlık sınıfları için kullanılmış, 1847’de faaliyete geçen rüşdiyelere öğrenci hazırlamaya ayrılan sıbyan mekteplerine de idâdî denilmiştir. Lise dengi olarak açılan idâdîler, askerî ve mülkî (sivil) yüksek okullara öğrenci yetiştirmeye yönelik faaliyetleri bakımından iki kısma ayrılabilir.¹²⁵

İdadi terimi, 1869 Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’yle açıklığa kavuşturulmuş ve ilk defa başlı başına orta öğretimin bir kademesi olarak ele alınmıştır. II. Abdülhamid döneminde idâdîlerde önemli gelişmeler olmuştur. Böylece idadi kelimesi, eskiden ifade ettiği gibi hazırlık sınıflarının tümüne değil, orta öğretim kurumu olarak yeni bir mana ve muhteva kazanmıştır. Bu okulların taşrada gelişmesini temin için vilâyet gelirlerinden bir kısmı “hisse-i maârif” olarak tahsis edilmiştir. Alınan bu tedbirlerle idâdîlerin sayısının hızla artması sağlanmıştır.¹²⁶

Bu mekteplerin açılması ile Müslüman ve Hıristiyan tebaa kaynaştırılıp ortak bir kültürde yetiştirilmek isteniyordu. Bunun için de dört yıllık rüştiyelerin üstünde, öğretim süresi üç yıl olan idâdîlerin açılması düşünülmüştür.¹²⁷ Nizamnâme hükümlerine göre, öğretim süresi üç yıl olan idâdîler, bin haneden fazla olan yerlerde kurulacaklardı. İdâdîlerin her türlü masrafı, Vilayet Maarif İdaresi Sandıklarından karşılanacak, her idâdîde muavinlerle birlikte altışar muallim ve mubassır bulunacaktı.¹²⁸

1892 yılında idâdîler, beş ve yedi yıllık olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Vilayet idâdîleri yedi, sancak idâdîleri beş yıllık oluyordu. Sancak idadilerinin beş yıllık olması,

¹²⁴ a. g. e., 128.

¹²⁵ Cemil Öztürk, “İdadi” mad., *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. XXI, (İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000).

¹²⁶ Öztürk, 464.

¹²⁷ Akyüz, 166.

¹²⁸ Cevad, 431.

tamamen maarif bütçelerinin yeterli olmaması ile ilgiliydi.¹²⁹ 1906 yılına gelindiğinde; İmparatorluk genelinde resmî, özel ve askerî idâdîlerin sayısı 109'a, 1909 yılında da idâdîlerdeki öğrenci sayısı 20.000'e yaklaşmıştır.¹³⁰

Arapça “yetim” kelimesinin çoğulu olan eytam, anne babası ölmüş ve yalnız kalmış çocuklar anlamına gelir.¹³¹ Osmanlı Devleti, XIX. yüzyılın sonlarından itibaren hem siyaseten hem de sosyo-ekonomik açıdan sonunu hazırlayacak olaylar yaşamıştır. Bu süre zarfında girmiş olduğu savaşlardan yenilgiyle çıkması devleti, iktisadî ve sosyal yönden etkilemiştir.¹³²

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerde yaptığı savaşlarda, çok sayıda şehit verip Birinci Dünya Savaşı'nda açlık ve sefalete maruz kalınması, düşmanın girdiği yerlerde öksüz ve yetim sayısını artırıp, bu konularda hizmet veren Dârülaceze'nin yetersiz kalması sonucu, özellikle şehit eş ve çocuklarının barındırılması için devlet yeni çareler aramıştır.¹³³

Dârüleytamlar, Osmanlı Devleti'nde yetim ve öksüzlere sahip çıkma anlayışının bir tezahürü olarak, Birinci Dünya Savaşı esnasında gerek bu savaşın gerekse daha önce cereyan eden Balkan Savaşları'nın askeri, siyasi ve sosyal sonuçları gereği ortaya çıkmış müesseselerdir.¹³⁴ İstanbul ve taşrada sosyal ihtiyaç olarak doğan dârüleytamlardan biri de Söğüt'te bulunmaktadır.

Önceleri İttihat ve Terakki Fırkası'na bağlı olarak faaliyete geçen Dârüleytamlar; savaşın uzaması, idari aksaklıklar ve finans sıkıntısı yüzünden 1917 yılına gelindiğinde, devletin himayesi altına alınmıştır. Bahsi geçen yılda, ülke genelindeki dârüleytamların sayısı 80'e, öğrenci sayıları ise 16.000'e ulaşmıştır.¹³⁵ Mütareke yıllarının kargaşası ve maddi imkansızlıklar neticesinde devlet, önce İstanbul dışındaki dârüleytamları kapatıp,

¹²⁹ Ertan Gökmen, “Aydın Vilayeti İdâdî Mektepleri,” *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM* 23/23 (2008): 101-128 (103).

¹³⁰ Kodaman, 129.

¹³¹ Yurdakul, 13.

¹³² Salih Özkan, “Türkiye’de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamı,” *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19 (2006): 211-229 (215).

¹³³ a. g. e., 216.

¹³⁴ Ersin Müezzinoğlu, “I. Dünya Savaşı Sırasında Yetim ve Öksüz Çocukların Himayesi ve Eğitimi: Darüleytamlar,” *History Studies: International Journal of History Studies* 4/1 (2012): 399-417 (400).

¹³⁵ Yurdakul, 18.

oralardaki yetimleri merkeze toplamış, buna rağmen giderleri karşılamada sıkıntı çekince bunları tasfiye yoluna gitmiştir.¹³⁶

2. 3. Çeşme Mimarisinin Gelişimi

Çeşme kelimesinin Farsça'da "göz" anlamındaki "çeşm"den geldiği genellikle kabul edilir. Su çıkan kaynak, pınar ve gözlere çeşm denilmesi, bunların akıtıldığı küçük yapılara çeşme adının verilmesine sebep olmuştur.¹³⁷

Türk mimarisinde halkın yararlanması için hayrat olarak yaptırılan, üstünde de yaptıranın adının yazılı olduğu bu yapılar, yapısı ve işlenişi bakımından, bir devrin mimari eserleri arasında yer almaktadır.¹³⁸

Anadolu'da; şehir, kasaba ve yerleşme yerlerinde mahalle çeşmeleri, cami çeşmeleri, şadırvan çeşmeleri, oda çeşmeleri, sütun çeşmeleri, meydan çeşmelerinin yanı sıra, ana yolların kenarlarında menzil çeşmeleri ve açık arazide çoban çeşmeleri olarak adlandırılan çeşmeler de inşa edilmiştir.¹³⁹

Anadolu'da XIII. yüzyıl çeşme dekorasyonu, genellikle ayna tasımı veya çeşme nişini çevreleyen kademeli profiller ve bunların üzerindeki motiflerden meydana gelmektedir. Selçuklu çeşmelerinde görülen dekorasyon, mimari formlara bağlı ve onun tabii inşa malzemesine uygun, oldukça yüzeysel detaylar halindedir.¹⁴⁰

Türk sanatında Osmanlılarla birlikte büyük bir gelişme içine giren çeşmeler, Osmanlı mimarisinin tarihsel süreç içerisinde değişen mimari/moda beğenisi, teknolojik düzeyini yansıtan birer belge niteliğindedir.¹⁴¹ Lale devrine kadar küçük, yalın ve genellikle bir duvara yapışık bir yapıdan ibaret olan çeşmeler, XVIII. yüzyılın başından itibaren "meydan çeşmeleri"ne dönüşmüştür. XX. yüzyılın başlarında Türk neoklasiği adı verilen I. Ulusal Mimarlık döneminde ortaya çıkan çeşme tipi, Osmanlı çeşmelerinin en son halkasını teşkil eder. Bu çeşmelerde; sivri kemerli niş, friz şeklinde kitabe, rozet,

¹³⁶ Özkan, 219.

¹³⁷ Eyice, "Çeşme Maddesi".

¹³⁸ Turani.

¹³⁹ Yılmaz Eker, "Osmanlı Çeşmeleri," *İlgi* 96 (1999): 3-7 (5).

¹⁴⁰ Önge, 16.

¹⁴¹ Nuran Kara Pilehvarian, "Osmanlı Çeşme Mimarisi", *Türkler Ansiklopedisi*, C. XII (haz. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, 247-251 (247).

mukarnaslı korniş yer almakta, klasik dönemin genel tasarım öğeleri, günün üslubuna uyarlanarak sadeliğe dönüş görülmektedir.¹⁴²

Çeşme mimarisi çeşitli araştırmacılar tarafından, farklı guruplara ayrılmıştır. Ayhan Aytöre, çeşmeleri; önce şehir içi ve şehir dışı olmak üzere iki gruba ayırmış, şehir içi çeşmelerini de kendi arasında hususi çeşmeler, umumi çeşmeler, abidevî çeşmeler ve şadırvanlı çeşmeler olmak üzere dört grupta değerlendirmiştir.¹⁴³

Celal Esad Arseven çeşmeleri; buldukları yerlere göre mahalle, cami, şadırvan, oda, abidevî çeşmeler ve musluklar olarak altı grupta incelerken¹⁴⁴ Semavi Eyice; şehir içinde yapılan Osmanlı çeşmelerini, şadırvan çeşmeleri, sütun çeşmeleri, meydan ve iskele çeşmeleri, duvar (ceph) çeşmeleri olarak dört gruba ayırmıştır.¹⁴⁵

Yılmaz Önge çeşmeleri; Anadolu Selçuklu Beylikler ve Osmanlı çeşmelerinin tamamı için, dış cephe çeşmeleri, yarı müstakil dış cephe çeşmeleri, depolu çeşmeler, suluk olarak dört grupta değerlendirmiştir.¹⁴⁶ Ayla Ödekan ise çeşmeleri, konum ve biçimlerine göre iki grupta ele almıştır. Buna göre, buldukları yerlere göre çeşmeler ve cephe kompozisyonuna göre çeşmeler şeklinde değerlendirmiştir.¹⁴⁷ Engin Özdeniz'de konumları ve fiziki şekillerine göre çeşmeleri, iki grupta ele aldıktan başka, tarihi gelişim içinde klasik üslup, Lale devri üslubu, barok-rokoko üslup ve ampir üslup olarak değerlendirmiştir.¹⁴⁸

¹⁴² Özdeniz, 65.

¹⁴³ Ayhan Aytöre, "Türkiye'de Su Mimarisi," *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi: Kongreye Sunulan Tebliğler (Ankara: 19-24-Ekim 1959)* (Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1962) 45-69 (47).

¹⁴⁴ Arseven.

¹⁴⁵ Eyice, "Çeşme Maddesi".

¹⁴⁶ Önge, 11-16.

¹⁴⁷ Ödekan, 285.

¹⁴⁸ Özdeniz, 59-65.

BÖLÜM 3. KATALOG

3. 1. İlçe Merkezi

3. 1. 1. Evler

Söğüt ilçesi ile ilgili yapılan araştırmalarda, işgal öncesi yerleşim merkezinin Ertuğrul Gazi Mescidinin bulunduğu yerde yamaca yaslı evlerden oluştuğu görülmektedir. Laborde'nin uzaktan Söğüt merkezini betimlediği gravürden de anlaşılacağı üzere, Söğüt'ün yerleşim merkezi, ortasından geçen derenin yamaca bakan kısımlarında vadi boyunca devam eden yapılardan oluşmaktadır (Gravür 1).¹⁴⁹ Yine Kurtuluş Savaşı döneminde Yunan işgalinden kurtarılan Söğüt, Ertuğrul Gazi Mescidini gösteren bir fotoğraf, XX. yüzyılın ilk yarısında Söğüt'ün yerleşim düzeni ve konut mimarisinin özellikleri hakkında veriler sunmaktadır (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8:

Kurtuluş Savaşı sonrası Söğüt

(Bilgin, *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, 350)

Kurtuluş Savaşı sırasında Söğüt ilçe merkezinin, Yunan işgali ile çok fazla tahribata uğramasından dolayı, evlerin birçoğu da bu tahribattan nasibini almıştır. Gerek Yunan işgali sırasındaki tahribat gerekse değişen sosyo-ekonomik yapı ile, evlerin yenilenme ihtiyacında modern mimari yapım tekniklerinin kullanılması, geleneksel konut mimarisi örneklerinin yok olmasına sebep olmuştur.

¹⁴⁹ Bkz. s. 15.

Günümüze çok az sivil mimari örneği ulaşmakla birlikte bu örneklerin tamamı harap halde olup, kaderine terkedilmiş durumdadır. Yapılan incelemelerde merkez ilçede tespit ve tescilleri yapıldığı halde evlerin tamamen terk edildiğini ve bakımsızlıktan yıkılacak hale geldiklerini gördük.

Genel olarak evlerin özelliklerine baktığımızda, çatıların kiremit ile örtülmüş, ipekböceği yetiştirmeye elverişli, bir iki katla sınırlandırılmış, oda sayılarının kısıtlı olduğu, ahşap-karkas ve kerpiç dolgu tekniği ile yapıldıkları görülür. Bazı evlerde küçük de olsa bahçe yer alır. Genel olarak iç sofalı ve orta sofalı plan tipinde olan evler, evi oluşturan mimari öğeler bakımından çeşitli farklılıklar göstermektedir. Günümüzde yeni binalar çoğunlukta olup ilçe merkezinde bulunan iki ev, kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

Fotoğraf 9:
Muazzez Manzeoğlu Evi'nin bulunduğu sokakla beraber görünümü

Tarihçesi: Yapının üzerinde yapım tarihi ile ilgili bilgi veren herhangi bir ibare bulunmamaktadır. Muazzez Manzeoğlu'nun varislerinden Gülşen Erol'un şifahi ifadesine göre ev 1936 yılındaki mübadele sonrası Muazzez Manzeoğlu'nun büyük dedesine kalmıştır. Yapım tarihi ile ilgili net bir bilgi olmasa da yine aynı şahsın ifadesine göre; 1940'lı yıllarda mirasçıların oturabilmesi için baştan yaptırılmıştır. 2010 yılında tescillenen yapının mimarı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. 2008 yılından itibaren terkedilmiş ve günümüzde de metruk haldedir (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10:
Muazzez Manzeoğlu Evi'nin iki cephesinin gornm

Plan Ve Mimari zellikleri: okme tehlikesi olan evin içine girilemediği ve ölçüleri alınamadığı için plan özellikleri cephe gornğ üzerinden değerlendirilmiğtir. Yapı; zemin kat üzerine, bir kattan meydana gelmektedir. Plan olarak her iki katta da “orta sofalı plan tipi” uygulanmığtır (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11:
Muazzez Manzeoğlu Evi güney cephesi

Yapıya girişte öncelikle büyük bir sofa ve bu sofaya açılan odalar bulunmaktadır. Giriş kattaki odalardan birisi sonradan lavabo ve tuvalet olarak kullanılmak üzere ıslak mekana dönüştürülmüştür.

Konut, bitişik nizamda olup köşe yapısı olarak inşa edilmiştir. Bahçesi bulunmayan yapının güney cephesi ve batı cephesi sokak ile ilişkilendirilmiş vaziyettedir. Taş temel üzerine bağdadi teknikle iki katlı olarak inşa edilmiş olan yapının girişi, güney cephesinde olup sokağa açılmaktadır. Yapının güney cephesinde, biri ahşap diğeri demir olmak üzere iki kapısı bulunmaktadır. Yine evin güney cephesinde dükkan olarak kullanılan kısımda sonradan eklenmiş demir doğramalı bir kapı daha bulunmaktadır.

Zemin kat giriş kapısının sağında, dükkan olarak kullanılmış kısımda değiştirilmiş olan doğrama ile solunda küçük bir pencere yer almaktadır. Giriş kapısının hemen üstünde iki adet ahşap eliböğründenin taşıdığı, dışarıya çıkma yapan, ahşap konsol üzerinde, metal korkuluklu bir balkon bulunmaktadır. Evin güney cephesinin üst katında, balkon olan kısımda bir adet, sağ ve solunda ikişer adet olmak üzere, toplam dört adet ahşap

doğramalı pencere bulunmaktadır. Pencereler ahşap bölme şeklinde düzenlenmiştir. Balkon kısmında bulunan pencere üç bölmeli diğerleri ise iki bölmeli olarak uygulanmıştır. İki adet ahşap eliböğründenin desteklediği balkon, cepheden 30-40 cm çıkma yapmaktadır (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 12:

Muazzez Manzeoğlu Evi güney cephe balkonu

Evin batı cephesinde dört adet ahşap eliböğründenin taşıdığı bir çıkmaya yer verilmiştir. Çıkma uygulaması tüm cepheyi kapsamaz, sadece tek bir odada uygulanmıştır. Zemin katta, eliböğründelerin ortasında sonradan yapılmış demir doğramalı ve korkuluklu bir adet pencere, köşe odada ise değişik ebatlarda iki adet pencere bulunmaktadır. Üst katta

ise eli böğründenin taşıdığı çıkma üzerinde iki adet, köşe odada da iki adet olmak üzere, ahşap doğramalı, dikine yerleştirilmiş, dikdörtgen formda dört adet pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 13:

Muazzez Manzeoğlu Evi batı cephesi

Yapının üst örtüsü, tek kırmalı çatı şeklinde uygulanmış ve çatı örtüsü olarak da alaturka kiremit kullanılmıştır. Çatı saçaklarının altı ahşap kaplama tahtası ile kapatılmış ve saçak ahşap silme tahtaları ile sonlandırılmıştır. Yapı, halihazırda kullanılmadığından içerisine girilememiş, iç plan şeması ve iç mekândaki gömme dolap, ahşap merdiven gibi elemanlar bulunup bulunmadığına dair veri de elde edilememiştir.

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Oldukça bakımsız ve harap durumdaki yapı, taş temel üzerine iki katlı olarak kerpiç dolgulu, ahşap karkas tekniği ile inşa edilmiş olup duvarlar bağdadi üzeri saman katkılı çamurla sıvanmıştır. Dökülen sıva altlarından ahşap kaplama uygulaması görülebilmektedir (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14:
Muazzez Manzeoğlu Evi bağdadi duvar tekniği

Ahşap malzeme kullanımı üst kat pencereleri ana giriş kapısında, saçak kısmında ve eliböğründe karşımıza çıkmaktadır. Kerpiç malzeme, ahşap karkas içi dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır. Metal malzeme, yapının balkon korkuluklarında uygulanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Yapının cepheleri, süsleme açısından oldukça sadedir. İç süsleme hakkında herhangi bir veriye sahip olmadığımız evin, balkon ve oda çıkmasında kullanılan eliböğründe cephelerin hareket kazanmasını sağlamıştır. Kapı ve pencereler oldukça sade tutulmuştur (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15:
Muazzez Manzeoğlu Evi eliböğründe kullanımı

3. 1. 1. 2. Enver Yazıcı Evi

Katalog No : 3. 1. 1. 2

Envanter Fişi No : 2

Fotoğraf No : 16-22

Yeri: İlçe merkezinde Köprü Caddesi'nde; 127 ada, 6 parselde bulunan yapı, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 29.04.2010 tarih 4162 sayılı karar ile II. Grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir (Belge 2; Fotoğraf 16).

Belge 2:
Enver Yazıcı Evi envanter fişi

AVRUPA KONSEVİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ	ANIT	ENVANTER NO:
TÜRKİYE	ESKİŞEHİR KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU		HARİTA NO:
İl : Eskişehir	İLÇE : İnce	MAHALLE / KÖY / MEVKİİ : Köprü Cad.	KORUMA BÖLGE NO:
BÖLGE VE KATI NO: 16	KADASTRO PAFTA:	ADA / İT / PARSEL: 6	ENVANTER NO:
ADİ KODU:	VAPIRAN: Eskişehir Şehri	YAPAN: Eskişehir Şehri	ŞİMARİ ÇAĞI (Yapı):
	VAPIM YAKINI:	KİTAP NO:	YAKINLIK:
GENEL TANIM: Eskişehir İl, Köprü Caddesi'nde ve tapınım 127 ada, 6 parselinde kayıtlı bulunan taşınmazın tamamı (127 ada, 6 parsel) için hazırlanmıştır.			
KORUNMA DURUMU:			
VAZİYET PLANI:			
AYRINTILI TANIM: Eskişehir İl, Köprü Caddesi'nde ve tapınım 127 ada, 6 parselinde kayıtlı bulunan taşınmazın tamamı (127 ada, 6 parsel) için hazırlanmıştır. Bu yapı, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 29.04.2010 tarih 4162 sayılı karar ile II. Grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Yapı, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 29.04.2010 tarih 4162 sayılı karar ile II. Grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir. Yapı, Eskişehir Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 29.04.2010 tarih 4162 sayılı karar ile II. Grup korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenmiştir.			
TEKNİK BİLGİLER:			
ORJİNAL KULLANIM:			
BÜYÜK KULLANIM:			
ÖZGÜL KULLANIM:			
HAZIRLAYANLAR: YARIN 11.04.2010			
A. YEREL YERLİLER: M. YEREL YERLİLER			
KONTROL EDEN: M. YEREL YERLİLER			
TARİH: 11.04.2010			
KURUL KAHANLARI: ESKİŞEHİR KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU MÜDÜRLÜĞÜ			
REVİZYON: ESKİŞEHİR KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU			
KURUL ONAYI: ESKİŞEHİR KÜLTÜR VE TABİAT VARLIKLARINI KORUMA BÖLGE KURULU			
YAPIM DURUMU:			
EKLER: RAPOR, FOTOĞRAF, BÖLGE PROJESİ, KİTAP			
RESTORASYON: HAZIRLANMIŞ			
KARAR EKİDİR: KARAR EKİDİR			

(Söğüt Müzesi Arşivi)

Fotoğraf 16:
Enver Yazıcı Evi'nin önden görünümü (2015)

Tarihçesi: Envanter fişinde; yan cephesinde Hicri 1320 (Miladi 1902) ve altında 'A 1904 A' yazılı olduğu belirtilmiş olsa da günümüzde böyle bir ibareye rastlanılmamıştır. 2010 yılında üç katı da ayakta olan yapının, günümüzde iki katı çökmüş ve sadece zemin katı görülebilmektedir. 2010 yılında korunması gerekli kültür varlığı olarak tescillenen yapının mimarı hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Tescil olduğu tarihte üç katı da görülebilen yapının sonraki yıllarda iki katı çökmüş ve kaderine terk edilmiş, metruk halde bulunmaktadır (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17:
Enver Yazıcı Evi'nin günümüzde görülebilen kısmı

Plan ve Mimari Özellikleri: Üç katlı yapının iki katının çökmüş olması ve harap halde bulunmasından dolayı iç plan özellikleri için 2010 yılında düzenlenen envanter fişinden yararlanılmıştır. Plan olarak zemin katta, geniş bir sofa ve sofanın etrafına yapılan odalardan oluşan iç sofalı plan tipi uygulanırken, birinci katta orta sofalı plan tipi uygulanmıştır. Yapının son katı kurutmalık veya böceklik olarak kullanılmasından dolayı oda bölüntüsü bulunmamaktadır.

Bağdadi teknikle inşa edilen yapı, üç katlı olup bahçe duvarı, taş temel üzeri kerpiç malzeme ile yapılmıştır. Sadece zemin katının görülebildiği yapı taş temel üzerine üç katlı olarak kerpiç dolgulu ahşap karkas tekniği ile inşa edilmiş olup, duvarlar bağdadi üzeri saman katkılı çamurla sıvanmıştır (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18:

Enver Yazıcı Evi ahşap karkas arası kerpiç kullanımı

Zemin katta yapının giriş kısmı eyvan şeklinde, içeri girintili olarak inşa edilmiş, çift kanatlı ahşap kapının etrafında kemerli bombeli bir çerçeve yer almaktadır. Kapının her iki tarafında, niş içerisinde birbirleriyle karşılıklı dikdörtgen iki pencere bulunmaktadır (Fotoğraf 19). Giriş kapısının sağında yer alan odanın aydınlatılması iki adet dikdörtgen iki bölümlü ahşap pencere ile sağlanmıştır. Zemin katta giriş kapısının solunda herhangi bir pencere açıklığı olmayıp kemerli kapının hemen solunda sonradan yapılmış ve tuğla ile örülmüş bir tuvalet çıkması bulunmaktadır (Fotoğraf 20).

Fotoğraf 19:
Enver Yazıcı Evi'nin giriş kapısı

Fotoğraf 20:
Enver Yazıcı Evi tuvalet çıkması

Çift kanatlı giriş kapısı üzerinde bulunan kemerde, altta kırmızı renkte, üstte mavi renkte olmak üzere sıvalar görülebilmektedir.

Zemin katta, geniş bir sofa ile giriş kapısının sağında iki oda ve karşısında bir oda, sol köşede ise ahşap merdiven bulunmaktadır. Birinci katta, sofada ön bahçeye bakan, kaş kemerli pencere, arka bahçeye bakan iki adet ve yan bahçeye bakan bir adet dikine dikdörtgen ahşap doğramalı pencere yer almaktadır. Girişe göre sağ ön odada, iki adet pencere ile niş, arka odada ise üçü arka bahçeye, biri yan bahçeye bakan toplam dört pencere ile niş bulunmaktadır. Üst kat kurutmalık olarak kullanılmış olduğundan oda bölüntüsü yoktur. Kurutmalıkta ön bahçeye bakan, biri kaş kemerli, ikisi dikdörtgen pencere, yan cephelerde üç adet pencere ve arka bahçeye bakan beş adet pencere olmak üzere toplamda on dört pencere bulunmaktadır. Kaş kemer formundaki pencereler cepheye oldukça estetik bir görünüm kazandırmıştır (Fotoğraf 21).

Fotoğraf 21:

Enver Yazıcı Evi kaş kemerli penceresi

Beşik çatıya sahip olan yapının üstü alaturka kiremit ile kaplanmıştır. Yapı günümüzde kullanılmadığından ahşap elamanlarda önemli sayılabilecek bozulmalar mevcuttur.

Zaman içinde bazı pencere boşlukları kerpiç malzeme ile doldurulmuş veya ahşap elamanlarla kapatılarak kör hale getirilmiştir.

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Oldukça bakımsız ve harap durumdaki yapı, taş temel üzerine zemin kat üstü iki kattır, kerpiç dolgulu ahşap karkas tekniği ile inşa edilmiş ve duvarlar bağdadi üzeri saman katkılı çamurla sıvanmıştır. Zemin katta ahşap kaplama uygulaması dökülen sıva altlarından tamamen görülebilmektedir. Yapıda ahşap malzeme; çift kanatlı giriş kapısında, pencerelerde, cephe kaplamalarında, duvar taşıyıcılarında ve çatı saçaklarında kullanılmıştır. Kerpicingin dolgu malzemesi olarak kullandığı yapıda, zemin katta sonradan eklenen tuvalet kısmında tuğla kullanılmıştır. Yapıda metal malzeme pencere korkuluklarında kullanılmıştır (Fotoğraf 22).

Fotoğraf 22:

Enver Yazıcı Evi metal pencere korkulukları

Süsleme Özellikleri: İç süsleme özellikleri hakkında herhangi bir veriye sahip olmadığımız yapının, kemerli giriş kapısı ve giriş kapısı aksı üzerinde yer alan iki adet kaş kemerli pencereleri, dikkat çeken süsleme özellikleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Odaların aydınlatılmasını sağlayan diğer pencereler oldukça sade tutulmuştur.

3. 1. 2. Okullar

İlçe merkezinde, Osmanlı döneminden günümüze kalmış biri Hamidiye İdadisi, diğeri Dârüleytam olmak üzere iki adet okul binası bulunmaktadır.

3. 1. 2. 1. Hamidiye İdadisi

Katalog No : 3. 1. 2. 1.

Çizim No : 1-6

Fotoğraf No : 23-34

Yeri: Söğüt merkezde, Kayhan mahallesi, 3013a1 pafta,16 ada ve 203 parsel numarasında yer almaktadır. Hamidiye Camii ve Darüleytam ile birlikte Hamidiye Külliyesi olarak tescil edilmiş adı geçen alanda bulunur (Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23:

Hamidiye Külliyesi

Tarihçesi: 22 Haziran 1905'te 'Söğüt'te medfun Ertuğrul Gazi'nin ruhunu şad etmek için' Ağustos ayında tamamlanacağı söylenen idadi,¹⁵⁰ padişah iradesiyle 29 Ekim 1905'te Hamidiye İdadisi adını alarak açılmıştır.¹⁵¹

Günümüzde İlçe Halk Kütüphanesi olarak kullanılan yapının, giriş kapısının üzerinde, dikdörtgen bir levha içinde kitabesi bulunmaktadır (Fotoğraf 24). Kitabede şu ifadeler yer alır:

Zînet-efza-yı makam-ı mu'allâ-yı hilâfet-i İslâmiyye ve erîke-pîrâ-yı
saltanat-ı seniyye-i Osmâniye /

¹⁵⁰ Demiryürek, 145.

¹⁵¹ *Osmanlı Belgelerinde Bilecik*, 175.

Es-sultân ibni's-sultân es-sultânü'l-gâzî Abdülhamid hân-ı sâni hazretleri /
Taraf-ı esreflerinden işbu mekteb-i İ'dâdî bin üç yüz yigirmi üç sene-i /
Hicriyyesi sa'bâni'l-ma'azzamasında insâ edilmisdir. Sa'bân sene 1323 /
Ketebehu Mehmed Rıfat Üsküdârî¹⁵²

Fotoğraf 24:

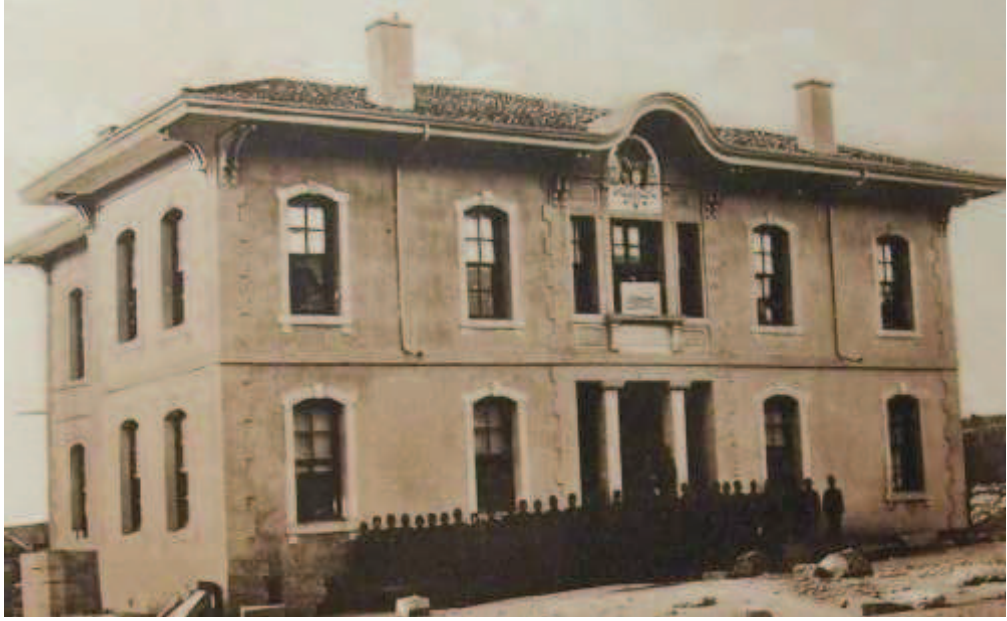
Hamidiye İdadisi'nin kitabesi

Kitabesinden de anlaşılacağı üzere İdadi Sultan II. Abdülhamid tarafından Hicri 1323 (Miladi 1905) senesinin Şaban (Miladi Ekim) ayında yaptırılmıştır. 2008 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından restore ettirilerek İlçe Halk Kütüphanesi olarak kullanıma sunulmuştur (Fotoğraf 25-26).

¹⁵² Yüce Hilafet Makamının Süsünü Arttıran ve Yüce Osmanlı Saltanatının Tahtını Süsleyen / Sultan oğlu Sultan Gazi II. Abdülhamid Han Hazretleri / Tarafı Eşreflerinden işbu Mekteb-i İdadî Hicri 1323 [Miladi 1905] Senesi Şaban-ı Muazzamında İnşa Edilmiştir / Mehmet Rıfat Üsküdârî yazdı

Fotoğraf 25:
Hamidiye İdadisi eski hali

(Demiryürek, 284)

Fotoğraf 26:
Hamidiye İdadisi yeni hali

Plan ve Mimari Özellikleri: Dış çizgileri itibariyle Ters ‘T’ planına sahip idadi, bodrum üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir (Çizim 5-6).

Çizim 5:
Hamidiye İdadisi Planı

(Dârüleytam Koleksiyonu)

Çizim 6:
Hamidiye İdadisi giriş cephesi

(Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

Kırmızı kesme taştan, bodrum üzeri iki katlı olarak inşa edilen yapının güney ve kuzey yönlerde olmak üzere karşılıklı iki giriş kapısı bulunmaktadır. Güney cephesinde zemin kat giriş kapısı, önünde bulunan taşıyıcı iki paye ile birlikte genişçe bir girinti içerisine alınmıştır. (Fotoğraf 27; Çizim 7).

Fotoğraf 27; Çizim 7:

Hamidiye İdadisi giriş kapısı; Hamidiye İdadisi giriş kapısı

Güney cephede bulunan ana giriş kapısı, ahşaptan olup, zemin katta giriş kapısının sağında ve solunda ikişer adet olmak üzere dört adet basık kemerli pencere yer almaktadır. Pencere söveleri kırmızı kesme taştan olup yapıya estetik bir hava kazandırmıştır. Basık kemerli pencere sövelerinin kemer kısımlarının ortasında kilit taşı görünümünde küçük çıkıntılar oluşturulmuştur. Cepheden dışa taşkın pencere sövelerinin oluşturduğu niş içerisinde, ahşap doğramalı dikine yerleştirilmiş iki bölümlü pencereler bulunmaktadır.

Yapının güney cephesi üst katında, zemin kat pencerelerinin aynı aksı üzerinde yer alan dört adet daha pencere bulunmaktadır ve zemin kat pencereleri ile aynı özelliktedir. Giriş kapısının üzerinde bulunan kısımda ortada ki daha büyük ve iki yanında daha kk olacak şekilde dikine dikdörtgen Şeklinde yerleştirilmiş üç adet pencere daha bulunmaktadır. Bu kısımda bulunan pencereler de kemer uygulaması yapılmamıştır. Yapının kat silmeleri kırmızı kesme taştan düz bir profil Şeklinde olup tüm cephe boyunca devam eder.

Güney cephesinde, giriş kapısı aksı üzerinde, çatı kısmında, ahşap saçak yarım yuvarlak bir kavis oluşturulmuş ve içerisine bir Osmanlı arması yerleştirilmiştir (Fotoğraf 28; izim 8).

Fotoğraf 28:

Hamidiye İdadisi giriş cephesi zerindeki Osmanlı Arması

Çizim 8:

Hamidiye İdadisi giriş cephesi üzerindeki Osmanlı Arması

(Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

Yüksek kabartma tekniği ile yapılan Osmanlı armasının bulunduğu mermer levhanın İstanbul'dan, dokuz manda arabasıyla getirildiği yerel halk tarafından rivayet edilmektedir.

Kırmızı renkteki kesme taşlar, güneyde bulunan giriş kapısının her iki yanına ve binanın köşelerinde zeminden çatıya kadar rustika şeklinde, dandanlı bir biçimde yerleştirilerek yapının hareketli bir görünüm kazanması sağlanmıştır.

Yapının kuzey cephesinde arka giriş kapısının bulunduğu kısım, zeminden çatıya kadar cepheden çıkıntılı olarak inşa edilmiştir. Bu cephedeki giriş kapısı ana giriş kapısına göre daha küçük boyutlarda tutulmuş ve kapının her iki yanında küçük pencere açıklıkları bırakılmıştır (Fotoğraf 29; Çizim 9).

Fotoğraf 29:
Hamidiye İdadisi arka cephe

Çizim 9:
Hamidiye İdadisi arka cephe

(Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

Giriş kapısının üzerinde yapıda bulunan tüm pencerelerden daha büyük boyutlu olan dikine yerleştirilmiş, basık kemerli bir pencere bulunmaktadır. Bu cephede de giriş cephesi gibi giriş kapısının her iki yanında, zemin katta dört ve üst katta dört olmak üzere altı üstlü simetrik olarak yerleştirilmiş sekiz adet pencere açıklığı bulunmaktadır ve güney cephede bulunan pencereler ile aynı özellikler gösterir. Kuzey cephede giriş kapısının sağında bodrum kata inmeyi sağlayan taş malzeme ile yapılmış bir merdiven ve kapı bulunmaktadır. Yapının saçak kısmı ahşaptan oluşturulmuş, saçak silmeleri düz sade ahşap profil şeklinde olup, köşelerde saçak payandaları kullanılmıştır.

Yapı iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür. Karşılıklı ön ve arkada girişi bulunan İdadi'nin, iç plan özelliklerine baktığımızda; güney cephesinde bulunan giriş kapısından girildiğinde büyük giriş holü ve bu holün sağında iki ve solunda üç oda yer almaktadır (Fotoğraf 30-31).

Fotoğraf 30:

Hamidiye İdadisi giriş holü karşısı

Fotoğraf 31:

Hamidiye İdadisi giriş holü

Holün sonunda bulunan ahşap merdiven ile üst kata ulaşılır. Zemin kat giriş holünde zemin döşemesi düzenli taşlar şeklinde odaların zemin döşemeleri ise ahşap profiller şeklinde uygulanmıştır. Odaların tavan kısımları ahşap düz profillerden oluşturulmuş ve herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Giriş holünde ve üst kat holünde, ahşap örtü sisteminde sekiz köşeli yıldız motifleri kullanılmıştır. Üst katta oda planı zemin kat ile aynı özelliklerde olup toplam beş oda bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Kırmızı kesme taştan bodrum üzeri iki kat olarak inşa edilmiş ve tescillenmiş yapı, dış çizgileri itibariyle ters 'T' planlı olup daha çok barok mimari özellikleri göstermektedir. Kırmızı kesme taşlar, rustika şeklinde yapının köşelerinde, kapı ve pencere sövelerinde ve kat silmelerinde kullanılmıştır (Fotoğraf 32; Çizim 10).

Fotoğraf 32; Çizim 10:

Hamidiye İdadisi köşe taşları; Hamidiye İdadisi köşe taşları

Köşelerde bulunan düzgün kırmızı taşlar harici cephe duvarları boyalıdır. Yapının giriş holünde zeminde düzenli taşlar, bodrum katta ise düzensiz moloz taş malzemesi kullanılmıştır. Yapıda ahşap malzeme odaların taban ve tavanlarında, merdivende ve saçak kısımlarında kullanılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Yapının dış cephe süslemeleri yoğun olup iç süsleme daha sade tutulmuştur. Yapının güney cephesinde, giriş kapısı ekseninde, yarım yuvarlak bir kavis

oluşturan ahşap saçağın altında, mermer üzerine yüksek kabartma tekniğinde yapılmış bir Osmanlı arması dikkat çekmektedir.

Yine basık kemerli pencere söveleri, kat silmeleri ve köşelerde kullanılan, kırmızı kesme taş dizilimleri cepheleri hareketlendirmiş ve estetik bir görünüm kazandırmıştır. İç süsleme özellikleri oldukça sade olup, yapının giriş ve üst kat hollerinin ahşap tavan kısımlarında kullanılan geometrik motifler harici süsleme öğeleri bulunmamaktadır (Fotoğraf 33-34).

Fotoğraf 33; Fotoğraf 34:
Hamidiye İdadisi alt kat ahşap tavan süslemeleri; Hamidiye İdadisi üst kat ahşap tavan süslemeleri

3. 1. 2. 2. Dârüleytam

Katalog No : 3. 1. 2. 2.

Çizim No : 7

Fotoğraf No : 35-47

Yeri: Söğüt Dârüleytamı, ilçe merkezi Kayhan mahallesinde 160 ada, 201 parselde, Hamidiye İdadisi'ne ek olarak yaptırılmış ve idadinin hemen üst tarafında bulunmaktadır (Fotoğraf 35).

Fotoğraf 35:

Dârüleytam'ın günümüzdeki hali

Tarihçesi: Kitabesi olmayan yapının, Dâhiliye Nezareti'nden Hüdavendigâr Vilayeti'ne gönderilen bir yazıya göre 1916 yılında Sultan Mehmet Reşat döneminde yaptırıldığı anlaşılmaktadır.¹⁵³

Yine Rumi 1332 (Miladi 1914) yılına ait 'Söğüt Dârüleytamı' alt yazılı bir fotoğraf, yetimhanenin yapılış tarihi ve öğrenci-personel sayısına dair önemli bir kanıt ve belge niteliğindedir¹⁵⁴ (Fotoğraf 36). Cumhuriyet döneminde lise binası olarak da kullanılan (Fotoğraf 37) Dârüleytam, 2009 yılında Vakıflar Bölge Müdürlüğü tarafından yenilenerek Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi'ne tahsis edilmiştir.

¹⁵³ *Osmanlı Belgelerinde Bilecik*, 200.

¹⁵⁴ Bilgin, *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, 357.

Fotoğraf 36:
Dârüleytam –1916

(Bilgin, *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*, 357)

Fotoğraf 37:
Dârüleytam'ın Söğüt Lisesi olarak kullanıldığı zamanlar

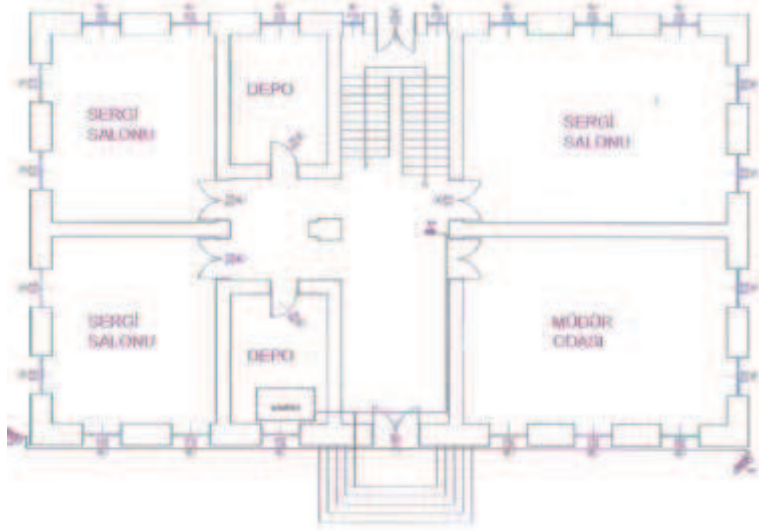

(Dârüleytam Koleksiyonu)

Plan ve Mimari Özellikleri: Yapı hafif eğimli bir arazide dikdörtgen planlı olup, bodrum kat üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir (Çizim 11). Yapının güney cephesinde beş basamak merdivenle çıkılan giriş kapısı, önünde iki sütunun bulunduğu büyük bir girinti içerisine alınmıştır (Fotoğraf 38).

Çizim 11:

Dârüleytam zemin kat planı

(Eskişehir Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü)

Fotoğraf 38:

Dârüleytam giriş

Güney cephede giriş kapısının sağında ve solunda, zemin kat ve üst katta simetrik olarak yerleştirilmiş, on iki adet basık kemerli pencere bulunmaktadır. Giriş kapısında bulunan sütunların hemen üzerinde, enlemesine yerleştirilmiş, ortada olanın daha büyük boyutlu olduğu dikdörtgen çini panolar yer almaktadır. Üst katta bu çini panoların üzerinde dikine dikdörtgen şeklinde yerleştirilmiş, ortada daha büyük ve yanlarında daha küçük olacak şekilde yine basık kemerli birer pencere ile toplam üç pencere bulunmaktadır. Yapının giriş kapısı ahşaptan olup, kırmızı kesme taş malzeme kullanılarak yapılan pencere söveleri dikkat çekmektedir. Yapının kat silmeleri düz sade taş profil şeklindedir ve tüm cephe boyunca devam eder. Hamidiye İdadisi'nde olduğu gibi kesme taşlar rustika şeklinde binanın köşelerine aşağıdan yukarıya dendanlı bir biçimde uygulanmıştır.

Yapının doğu ve batı cephelerinde aynı simetride yerleştirilmiş, zemin katta dört, üst katta dört adet olmak üzere sekiz adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Yapının kuzey cephesinde ise arka kapısından geçişi bulunan enlemesine gelişmiş ek bir yapı bulunur. Yapı iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüş olup, ahşap saçak kısmı geniş tutulmuş, saçak silmeleri düz sade ahşap profil şeklinde uygulanmış ve köşelerde saçak payandaları kullanılmıştır.

Yapının iç plan özelliklerine baktığımızda; zemin kat giriş holünün bitiminde, ahşap bir merdivenle ikinci kata çıkılmaktadır (Fotoğraf 39). Merdivenin altında bodrum kata inilen bir merdiven daha bulunmaktadır. Zemin katta holün sağ tarafında iki büyük oda yer almaktadır (Fotoğraf 40).

Fotoğraf 39:
Dârüleytam alt kat holü

Fotoğraf 40:
Dârüleytam alt kat holünün sağındaki sergi odası

Holün sol tarafında ise odalar daha küçük tutularak bir eyvan oluşturulmuş ve bu eyvanın önüne ve arkasına daha küçük boyutlu iki oda yerleştirilmiştir. Böylece oda sayısı artırılmıştır.

Oda planlaması, ikinci katta holün sağına ve soluna yerleştirilen aynı büyüklükte ikişer odayla tamamlanmıştır (Fotoğraf 41). Her iki katta bulunan odaların zemin ve tavanları ahşaptandır (Fotoğraf 42). Odaların ahşap tavanları sade iken, alt ve üst kattaki hollerde geometrik şekilli motifler kullanılmıştır.

Fotoğraf 41:

Dârüleytam üst kat holü

Fotoğraf 42:

Dârüleytam üst katındaki oda

Malzeme ve Teknik Özellikleri: ‘Yetimler yurdu’ olarak inşa edilen yapı dikdörtgen plan şemasına sahiptir. Cephe köşelerinde ve pencere sövelerinde kırmızı kesme taşlar kullanılmıştır. Yapının cepheleri kesme taşların uygulandığı kısımlar hariç, tamamen boyalıdır. Bodrum katta ise düzensiz moloz taş kullanılmıştır. Yapıda ahşap malzeme kullanımı, giriş kapılarında, merdivende, saçak kısmında ve odaların zemin ve tavanlarında uygulanmıştır. Yine yapının giriş kapısı üzerinde süsleme amaçlı olarak, çini mozaik tekniğinde oluşturulmuş çini panolar bulunmaktadır (Fotoğraf 43).

Fotoğraf 43:

Dârüleytam giriş kapısı ve çini panolar

Süsleme Özellikleri: Yapının süsleme özellikleri Hamidiye İdadisi’nde olduğu gibi, cephelerde yoğunlaşmıştır. Yapının pencere söveleri ve rustika şeklinde düzenlenen taş

dizilimleri cephelere estetik bir görüntü kazandırmıştır. Giriş cephesinde yer alan çini panolarda turkuaz, kırmızı, lacivert ve beyaz renkli çiniler kullanılmıştır (Fotoğraf 44).

Fotoğraf 44:

Dârüleytam'ın giriş kapısı üstünde bulunan çini panolar

Ortada lacivert zemin üzerinde kıvrık dallar; şakayık çiçeklerinin bulunduğu çerçeve içerisine alınmış, beyaz zemin üzerinde kıvrık dallar ve natüralist üslupta çiçeklerin olduğu bir madalyon ve köşelerde kırmızı zemin üzerinde beyaz kıvrık dallardan oluşan bir pano yer almaktadır (Fotoğraf 45).

Fotoğraf 45:

Dârüleytam'ın giriş kapısı üstündeki orta çini pano

Her iki tarafında yer alan ve bu panoya çok benzeyen daha küçük boyutlu çini panolarda ise kenar suyu içerisine alınmış bir şemse ve köşebentler oluşturulmuştur. Köşebentlerde; kırmızı zemin üzerine, beyaz renkli rumi motifleri kullanılmış, ortada şemse içerisinde ise beyaz zemin üzerine lacivert, yeşil ve turkuaz renkte kıvrık dal ve yapraklar ile natüralist üslupta çiçeklerle bezenmiştir (Fotoğraf 46-47).

Fotoğraf 46:
Dârüleytam'ın giriş kapısı üstündeki sol çini pano

Fotoğraf 47:
Dârüleytam'ın giriş kapısı üstündeki sağ çini pano

Çini üzerinde kullanılan motifler, neoklasik tarzda olup Söğüt'te, XX. yüzyılın başlarında inşa edilen tüm yapılardaki süslemelerle benzerlik göstermektedir. Yapının iç süslemesi oldukça basit tutulmuş olup zemin kat ve üst kat hollerinin ahşap tavanlarında geometrik motifli süslemeler uygulanmıştır.

3. 1. 3. eşmeler

Söğüt ilçe merkezinde; biri meydan çeşmesi görünümünde, mermerden yapılmış ve çini ile süslenmiş Kaymakam Sait Bey Çeşmesi, diğeri de köşe çeşmesi görünümündeki kırmızı kesme taştan yapılmış Abdülmecit Çeşmesi olmak üzere bugün görülebilen iki çeşme ile günümüze ulaşmamış olan Ferhat Paşa Çeşmesi olmak üzere, toplam üç adet çeşme bulunmaktadır. Ferhat Paşa Çeşmesi Ortadan Kaybolan Yapılar kısmında değerlendirilecektir.

Ayrıca, Ertuğrul Gazi Türbesi'nin çevre duvarlarında ikisi Abdülhamid Han adına,¹⁵⁵ birisi Abdülmecid adına inşa edilmiş üç adet çeşme daha vardır. Bunların dışında şu an nerede olduğu bilinmeyen, fakat Konyalı'nın kitabında adını zikrettiği ve kitabesini verdiği bir de Abdülmecid Çeşmesi daha vardı.¹⁵⁶

3. 1. 3. 1. Kaymakam Sait Bey Çeşmesi

Katalog No : 3. 1. 3. 1.

Fotoğraf No : 48-62

Yeri: Çeşme, ilçe merkezinde Çelebi Sultan Mehmet Camii önünde bulunmaktadır.

Tarihçesi: Kaynaklarda çeşmenin yapım tarihi, farklı verilmektedir. Gönül Öney, yapının '1915 yılında Kütahya çinileri ile kaplandığını' belirtirken¹⁵⁷ Taylan Akkayan ve Mehmet Aydın yapıyı, 1919 yılına tarihlendirmektedir.¹⁵⁸

Çeşme, Sultan Mehmet Reşad zamanında, dönemin kaymakamı Sait Bey tarafından yaptırılmış ve bu sebeple de Kaymakam Sait Bey Çeşmesi olarak anılmaktadır¹⁵⁹ (Fotoğraf 48).

¹⁵⁵ Bu iki çeşmenin birinde yaptıran olarak Abdülmecid adı yazılsa da İbrahim Hakkın Konyalı bunun hattat hatasından kaynaklandığını belirtir ve bu görüş genel kabul görmektedir.

¹⁵⁶ Konyalı, 62.

¹⁵⁷ Göney, 114-115.

¹⁵⁸ Akkayan ve Aydın, 61.

¹⁵⁹ Konyalı, 63.

Fotoğraf 48:
Kaymakam Sait Bey Çeşmesi

Plan ve Mimari Özellikleri: Bir meydan çeşmesi formatındaki yapının köşeleri pahlanmış olup, ortadan yükselen gövdesi kare planlıdır. Neoklasik üsluptaki çeşmenin her yüzünde, sağır sivri kemerli bir niş bulunmaktadır. Nişlerin bordürleri, mermer silmelidir. Çeşmenin camiye bakan yüzü dışındaki üç kenarında, dilimli vazo şeklinde bir kurna ve kurnaların her iki yanında, birbirine ters yerleştirilmiş iki üçgenden oluşan altı kollu yıldız motifi yer almaktadır (Fotoğraf 49).

Fotoğraf 49:
Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'ndeki altı kollu yıldız motifleri

Sivri kemerli musluk taşların içinde ve bunların üzerinde yer alan kitabenin etrafında, farklı motiflerin görüldüğü çiniler kullanılmıştır. Çeşmenin yüzleri bir sıra mukarnasın üzerinde yer alan yıldızla süslenmiş, kıvrık dallardan oluşan bir bezemenin bulunduğu alınlık ile sonlanmıştır (Fotoğraf 50).

Fotoğraf 50:
Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin alınlık kısmı

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Bağımsız çeşmelerden olup dört cepheli çeşmelere örnek olan yapı mermer ve çini malzeme uygulanarak inşa edilmiştir.

Süsleme Özellikleri: Mermer ve çini panolar ile süslenen çeşmenin her bir yüzünde farklı bir düzenleme görülmektedir. Çeşmenin kuzey yüzünde; en dışta kobalt mavisi çerçeve içinde, firuze renkli ok uçlarına benzer bir süslemenin, ters ve düz yerleştirilmesiyle süslenmiş dar dikdörtgen bir bordür kullanılmıştır. Mermer silmeli sivri kemerli niş içerisinde, altta kurna, üstte ise boş bırakılan madalyon yer almaktadır (Fotoğraf 51-52).

Fotoğraf 51:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin kuzey cephesi

Fotoğraf 52:
Kaymakam Sait Bey Çeşmesi kuzey cephe nişi

Nişin içerisinde kalan bölüm, kobalt mavisi kıvrık dallar ve rumilerden oluşan firuze renkli şeffaf sır altı tekniğinde çinilerle kaplanmıştır. Köşeliklerdeki kompozisyonda beyaz zemin üzerine kobalt mavisi, yeşil rumiler ve helezonik dallarla ortada bir palmete bağlanmaktadır.

Çeşmenin kuzey yüzündeki kitabe taşında ‘İnsan Suresi’nden alınan “ve sekahüm rabbihim seraber tahüra”¹⁶⁰ yazısı okunmaktadır¹⁶¹ (Fotoğraf 53).

¹⁶⁰ “Rableri onlara tertemiz bir içecek içirir” (İnsan Suresi 21. Ayet).

¹⁶¹ Ertuğrul, 36.

Fotoğraf 53:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin kuzey cephesindeki kitabe

Çeşmenin doğu cephesinde çini dikdörtgen bordür içerisinde, sivri kemerli çeşme nişiyle zincir motifli bir madalyon içinde, kabartma ay yıldız ve çeşmenin yapım tarihi olan Rumi 1335 (Miladi 1919) yılı okunmaktadır¹⁶² (Fotoğraf 54-55).

Fotoğraf 54; Fotoğraf 55:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin doğu cephesi; Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin doğu Cephesi'ndeki çini motifler

Niş yüzeyinde ortada bir palmetin bağladığı şakayık, yaprak ve karanfillerden oluşan bir kompozisyon görülür. Karanfilin üzerinde iki ruminin bağladığı laleler, musluğun iki yanına da yerleştirilmiştir. Nişin köşeliklerinde karanfil, lale ve şakayık motifleri kıvrım dallarla birleştirilmiş ve zarif bir kompozisyon oluşturulmuştur. Çeşmenin doğu

¹⁶² a. g. e., 36.

yüzündeki kitabede, Enbiya Suresi'nden alınan “ve min'el küllü şey'in hayy”¹⁶³ cümlesi okunmaktadır (Fotoğraf 56).

Fotoğraf 56:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin doğu cephesindeki kitabe

Batı cephesinde karşılıklı yerleştirilmiş rumilerin ortasında, oval olarak oluşturulmuş madalyonlar ve dikdörtgen çini çerçeve kullanılmıştır (Fotoğraf 57). Sivri kemerli nişin içindeki madalyonda, aynen doğu yüzünde olduğu gibi, kabartma ay-yıldız motifi kullanılmıştır (Fotoğraf 58).

Fotoğraf 57; Fotoğraf 58:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesi; Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesindeki ay yıldız kabartma

¹⁶³ “Her her şeyi sudan yarattık” (Enbiya Suresi 30. Ayet).

Bu yüzeydeki çiniler, büyük ölçüde tahrip olmuştur. Çeşmenin batı yüzünde, köşelikleri çevreleyen silmenin üzerinde “Amele Mehmet Emin min telamiz-i Mehmed Hilmi Kütahya sene 1334”¹⁶⁴ yazısı okunmaktadır. Çini ustası Hafız Mehmet Emin, eserlerinde adını bu şekilde kullanmaktadır¹⁶⁵ (Fotoğraf 59).

Fotoğraf 59:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesindeki “Amel Mehmet Min Telamiz Mehmet Hilmi” yazısı

Yine bu cephede doğu yüzündeki kitabe levhasında olduğu gibi “Ve min’el küllü şey’in hayy” (Fotoğraf 60) yazısı tekrarlanmıştır.

Fotoğraf 60:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin batı cephesindeki kitabe

Güney cephede ise, insanların sırtlarını camiye dönük durmasını engellemek amacıyla kurna ve musluk taşı kullanılmamıştır (Fotoğraf 61). Lacivert renkli çini konturla sivri kemerli bir niş biçimi verilmiştir. Altıgen şekilli çinilerin her bir kenarına, üçgen şeklinde çiniler yerleştirilerek altı kollu yıldızlar oluşturulmuştur. Üçgen köşeliklerde şakayık, rumiler ve kıvrık dallar kullanılmıştır (Fotoğraf 62).

¹⁶⁴ “Mehmed Hilmi'nin çıraklarından [Talebelerinden] Mehmed Emin İşi”. Bu imza, çini ustası Hafız Mehmed Emin'in ustasına saygısını ve ahde vefasını göstermesi bakımından da önem arz etmektedir.

¹⁶⁵ Ertuğrul, 37.

Fotoğraf 61; Fotoğraf 62:

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin güney cephesi; Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin güney cephesindeki niş biçimi verilmiş çini pano

Çeşmenin yüzlerinde bulunan ayetler, Hattat Halim tarafından nesih yazı ile yazılmıştır. Bir yüzünü süsleyen Sultan Reşad tuğrası da sonradan kazınmıştır.¹⁶⁶ Osmanlı mimarisinin son dönem örneklerinden olan Kaymakam Sait Bey Çeşmesi, Osmanlı dönemi meydan çeşmelerine örnek olup eşsiz bir eserdir.

¹⁶⁶ Konyalı, 63.

3. 1. 3. 2. Sultan Abdülmecid Çeşmesi

Katalog No : 3. 1. 3. 2.

Fotoğraf No : 63-65

Yeri: Söğüt ilçe merkezinde, Orta Mahalle'ye bağlı İstiklal Caddesi üzerinde bulunur. (Fotoğraf 63).

Fotoğraf 63:

Sultan Abdülmecid Çeşmesi

Tarihçesi: Çeşmenin beş satırlık kitabesi mevcuttur (Fotoğraf 63). Bir köşe çeşmesi niteliğindeki yapının kitabesine göre yapım yılı, Hicri 1265 (Miladi 1848-1849)'tir (Fotoğraf 64).

Fotoğraf 64:
Sultan Abdülmecid Çeşme kitabesi

Kitabede şunlar yazmaktadır:

Menba-cu-yı inayet şah-i devranın müdam,
Mevce-i derya kadar ömrün huda kılsın mezid
Cedd-i ecdad zevil emcad-ı ol şahin şehin,
Gazi ertuğrul cenabı türbesin kıldı cedid
Yanı yanında bu ziba-i çeşmeyi inşa edüp,
Ruhun ihya kıldı ab ile o hakan-i reşid
Cevher-i nazmına iki tarih bir beyt içre bak,
Su verir buldukça mecra-yı kalemi-i feyz-i bedid
Ruh-i ertuğrul için bu çeşmeyi kıldı ıyan,
Ayn-ı lütf-i saltanat şah-ı zaman Abdülmecid

Hakkak İzzet, Sene 1265¹⁶⁷

¹⁶⁷ Bu Zamanın Şahının İnayetinin Kaynağını Sürekli Arayan/ Deryanın Dalgaları Kadar Ömrünü Ziyade Kılsın Hüda / O Şahların Şahının Soylu Ecdadı / Ertuğrul Gazinin Türbesini Yeniledi / Yanında Bu Güzel

Plan ve Mimari Özellikleri: Konumuna göre bir yapının duvarına bitişik durumdaki çeşme; tek kemerli, tek yüzlü bir köşe çeşmesi hüviyetindedir. Pahlanmış kemerin içinde, çeşme nişi bulunur. Çeşme nişindeki ayna taşı mermerden olup üstte bir çelenk motifi içerisinde Sultan Abdülmecid'in tuğrası ve altında beş satırlık kitabe bulunmaktadır¹⁶⁸ (Fotoğraf 65).

Fotoğraf 65:

Sultan Abdülmecid Çeşmesi'ndeki çelenk motifi ve tuğra

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Çeşmenin yapımında kırmızı kesme taş ve mermer malzeme kullanılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Çeşmenin ayna taşı hariç diğer kısımları oldukça sadedir. Pahlanmış kemer kısmı, cepheye hareketli bir görünüm kazandırmıştır. Ayna taşında Sultan Abdülmecid'in tuğrası ve bu tuğranın etrafındaki çelenk kabartması, ana süslemesini teşkil eder.

Çeşmeyi İnşa Etti / Su ile Ruhunu İhya Kıldı O Olgun Hakan / Bu Şiirin Nazmına İki Tarih Bir Beyit Gibi Bak/ Mecrayı Kalem Buldukça Feyizli Su Verir/ Ertuğrulun Ruhu İçin Bu Çeşmeyi Açığa Çıkardı / Saltanat Lütü Ta Kendisi Olan Zamanın Sultanı Abdülmecid / Hakkak İzzet, Yıl (Miladi 1848)

¹⁶⁸ Hamiyet Bilgili, *Söğüt Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri* (Bilecik: Söğüt Belediyesi Yayınları, 2019), 41.

3. 1. 4. Resmi Binalar

Söğüt'te resmi binalar arasında bu tezde incelemeye alınan, günümüzde müze olarak kullanılan eski sargı evi vardır. Şu an ayakta olmayan eski Hükümet Binası 'Ortadan kaybolan yapılar' bölümünde değerlendirilecektir.

3. 1. 4. 1. Söğüt Müzesi

Katalog No : 3. 1. 4. 1.

Fotoğraf No : 66-72

Yeri: Yapı Söğüt merkezde Orta mahalle, Curabey caddesi no:33'de, Hamidiye Caminin karşısında yer alır.

Tarihçesi: Yapım tarihi kesin olarak bilinmeyen ahşap yapının, dönemin belediye reisi Memiş Ağa tarafından Sargı Evi olarak inşa edildiği bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde ise Tekel Binası olarak kullanılmıştır.¹⁶⁹ Sargı evinden kastedilenin ne olduğu konusunda pek bilgi bulunmamakla birlikte, burasının bir dispanser veya bir sağlık evi, ya da Söğüt'te ipekçiliğin gelişmiş olmasından dolayı ipekçilikle ilgili bir depo, ya da iplik temin yeri olması muhtemeldir (Fotoğraf 66).

Fotoğraf 66:

Söğüt Müzesi – 1980'li yıllar

(Akbaş, 65)

¹⁶⁹ *Kuruluş ve Kurtuluşun Şehri Bilecik*, 146

Kurtuluş savaşında yangın ve tahribattan kurtulan ahşap yapı, 1978 yılında Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarafından koruma altına alınmış olmasına rağmen, 1990 yılında çıkan bir yangında tamamen yanmıştır¹⁷⁰ (Fotoğraf 67-68).

Fotoğraf 67:

Söğüt Müzesi'nin 1990 yılında geçirdiği yangın

(Akbaş, 65)

Fotoğraf 68:

Söğüt Müzesi'nin geçirdiği yangın sonrası durumu

(Akbaş, 66)

¹⁷⁰ *Kuruluş ve Kurtuluşun Beşiği Ertuğrul Gazi Ocağı Söğüt 2011*, 31.

1995 yılında İstanbul Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından yeniden yapım çalışmalarına başlanmış olup, aslına uygun olarak 2001 yılında hizmete açılmıştır. Günümüzde Söğüt Ertuğrul Gazi Müzesi olarak hizmet vermektedir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Geleneksel konut mimarisi içerisinde değerlendirebileceğimiz yapı, bodrum kat üzerine iki katlı olarak planlanmış ve her iki katında da iç sofalı plan tipi uygulanmıştır (Fotoğraf 69).

Fotoğraf 69:

Söğüt Müzesi'nin ön cephesi

Giriş kat planı, ortada geniş bir sofa ve sofanın etrafında köşelere sıralanmış odalardan oluşmaktadır. Üst katta ise yine aynı plan uygulaması devam ettirilmiş fakat oda bölüntüsü yapılmamıştır.

Girişi doğrudan sokağa bakan yapının giriş kapısı sokaktan biraz geride olduğu için giriş bağlantısı ahşap bir köprü ile sağlanmıştır. Buradan merdivenle oldukça geniş bir bahçeye inilmektedir. Yan yana yuvarlak kemerli iki giriş kapısı bulunan yapının zemin katında sokağa bakan cephesinde sağ ve sol olmak üzere dikdörtgen planlı iki pencere yer almaktadır. Giriş cephesi üst katı, dışa doğru taşırılmış orta sofa cumbasında iki ve yanlarında birer olmak üzere dört adet pencere ile aydınlatılması sağlanmıştır. Yapının yan cephelerinde altlı üstlü yerleştirilmiş dört adet pencere ve arka cephesinde üst katta

üç, birinci katta iki olacak şekilde beş adet pencere açıklığı bulunmaktadır (Fotoğraf 70-71).

Fotoğraf 70:
Söğüt Müzesi'nin sağ yan cephesi

Fotoğraf 71:
Söğüt Müzesi'nin arka cephesi

Yapının aydınlatılmasını sağlayan dikine dikdörtgen pencereler üzerinde estetik görünüm vermek amaçlı ahşap üçgen alınlık uygulaması bulunmaktadır.

Giriş kapısı üzerinde bulunan ikinci kat cumbasını kapının her iki yanında bulunan kısa, kıvrık ahşap elibögründeler yüklenmiştir ve cumbanın üzeri üçgen bir alınlık ile sonlandırılmıştır. Ahşap kırma çatı ile örtülmüş olan yapının, saçak kısmı, kademeli profillerle dışa taşkın biçimde uygulanmıştır. Saçak silmelerinde ahşap oyma tekniği uygulanarak estetik bir görünüm kazanması sağlanmıştır.

Plan itibariyle iç sofalı plan tipi özellikleri gösteren yapının giriş katında oldukça geniş ve ferah bir sofa ve sofanın sağında ve solunda aynı hizada ikişer oda bulunmaktadır. Sofanın batısında üst kata çıkılan ahşap merdiven ve bodruma inilen ahşap merdiven bulunmaktadır (Fotoğraf 72).

Fotoğraf 72:

Söğüt Müzesi ahşap merdiveni

Ahşap trabzanlı yuvarlak bir merdivenle çıkılan üst kat, plan olarak giriş katındaki iç sofalı plan tipini tekrarlamakta fakat sofanın etrafında oda bölüntüsü bulunmamaktadır. Ortadaki geniş sofanın cumbası dışarı doğru taşırılmış olup sokağa bakan iki pencere ile aydınlatılmıştır. Orta sofanın her iki yanında oda bölüntüsü olmayan kısımlar eyvan görünümündedir.

Malzeme ve Teknik Özellikleri: 2001 yılında yeniden inşa edilen yapının kapı, pencere, kat silmeleri ve çatı kısmı ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Cephelerin tamamı boyalıdır.

Süsleme Özellikleri: İç süslemenin oldukça basit tutulduğu yapının esas süslemelerini cepheyi hareketlendirmek için yapılan pencere üzeri ahşap üçgen alınlıklar ve ahşap saçak kısmı oluşturur. Özellikle giriş cephesi simetrik olarak düzenlenmiş yuvarlak kemerli ahşap giriş kapıları dikkat çekmektedir.

3. 1. 5. Ortadan Kaybolan Yapılar

Söğüt merkezde günümüze ulaşmamış ancak varlığı bilinen iki yapı bulunmaktadır. Bunlardan biri ‘Hükümet Konağı’, diğeri ise ‘Ferhat Paşa Çeşmesi’dir.

3. 1. 5. 1. Hükümet Binası

Yapının inşa tarihi hakkında kesin bilgiye sahip olamasak da elimizdeki en eski fotoğraf *Malumat Dergisi*’nin 16 Kasım 1899 tarihli sayısının kapağındaki fotoğraf olup bize bu binanın 1899 tarihinden önce yaptırıldığını göstermektedir (Fotoğraf 73-74).

Fotoğraf 73:

“Karakeçili Aşireti”nin Söğüt Hükümet Konağı önünden geçişi”ni gösteren 16 Kasım 1899 tarihli Malumat Dergisi’nin kapak fotoğrafı

(Malumat Dergisi, 16 Kasım 1899)

Fotoğraf 74:
Söğüt Hükümet Konağı'nın Osmanlı zamanındaki hali

(Demiryürek, 284)

Fotoğraflardan anlaşıldığına göre üç katlı olan yapı, giriş kapısı üzerinde bir çıkma ve üçgen alınlık ile sonlandırılmıştır.

Yapının pencereleri basık kemerli olup giriş cephesinde, her bir katta, sekiz adet olacak şekilde tasarlanmış, toplamda yirmi dört pencere ile aydınlatılması sağlanmıştır (Fotoğraf 75). Yapının yıkılış sebebi ve tarihi tam olarak bilinmese de elimizdeki bir vesikaya göre 1982 yılında hala ayakta durmaktaydı (Belge 3).

Fotoğraf 75:

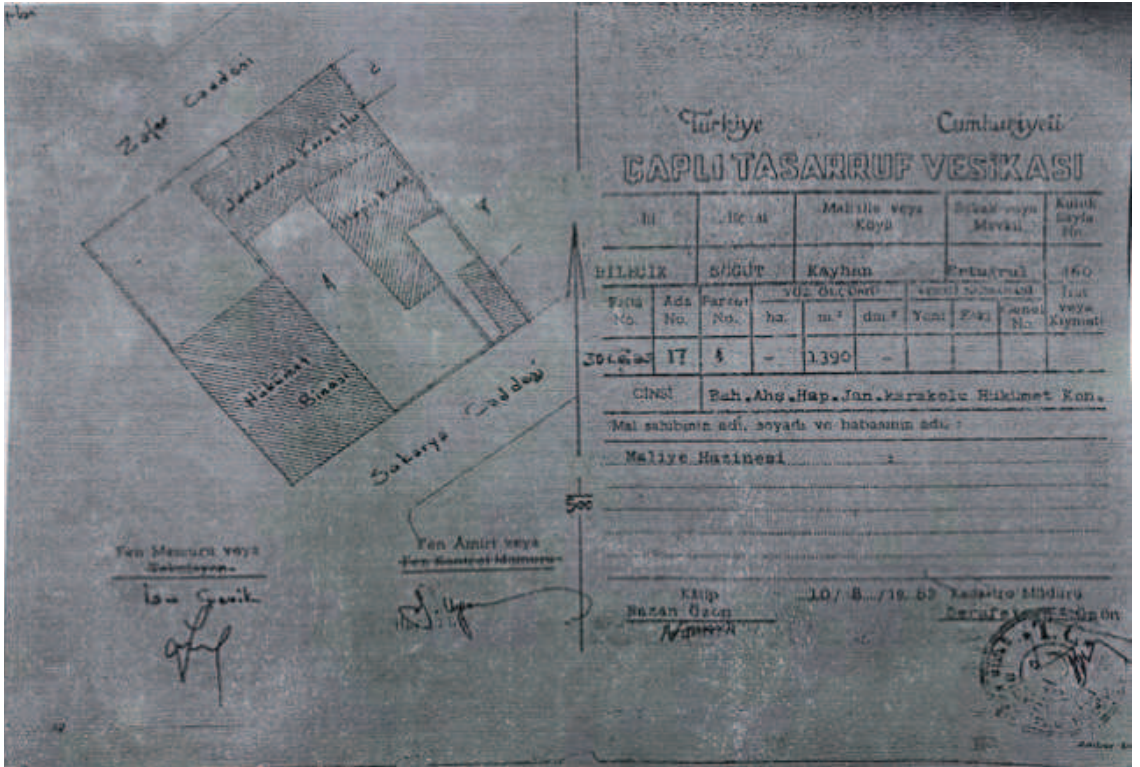
Söğüt Hükümet Konağı'nın Cumhuriyet dönemindeki hali

(Söğüt Kaymakamlığı Arşivi)

Belge 3:

Söğüt Hükümet Konağı'ndan bahseden 1982 tarihli vesika

(Söğüt Kaymakamlığı Arşivi)

3. 1. 5. 2. Ferhat Paşa Çeşmesi

Günümüzde mevcut olmayan bu çeşme çarşıda, Çelebi Sultan Mehmed Camii'nin sol köşesinde bulunmaktaydı. İbrahim Hakkı Konyalı'nın ifadesine göre “kalın kireç badanası ile örtülen, ifadesi, imlası ve yazısı bozuk sekiz satırlık kitabeden” öğrendiğimize göre bu çeşmeyi, Yavuz Sultan Selim'in ve Kanuni'nin vezirlerinden Ferhat Paşa, Hicri 928 (Miladi 1521) yılında yaptırmıştır. Hicri 1257 (Miladi 1841) yılında da tamir edilen çeşme, vaktiyle yolun sağında imiş, cadde genişletilirken buraya nakledilmiştir.¹⁷¹

3. 2. Bedi Köyü

Bedi Köyü, Söğüt ve Gölpazarı ilçeleri arasında sarp kayalıklı bir dağın yamacına kurulmuştur (Fotoğraf 76-77).

Fotoğraf 76:
Bedi Köyü doğu yönünden görünümü

¹⁷¹ Konyalı, 62.

Fotoğraf 77:
Bedi Köyü batı yönünden görünümü

Osmanlı tahrir defterlerinde ismine, Çiftlik-i Bedi ve Karye-i Bedi olarak rastlanmaktadır. Osmanlı'nın son dönemlerinde hane sayısı 130 civarında olan köy, heyelan tehlikesi yüzünden 1987 yılında eski merkezinden yaklaşık bir kilometre ilerideki yeni yerleşim yerine taşınmıştır (Fotoğraf 78). 1987 yılında ilk etap olarak 76 konut nakil olmuş, 1994'te ise 52 konut nakil işlemi gerçekleştirilmiştir. Eski yerleşimde taşınması gereken 18 konut kalmıştır¹⁷² (Fotoğraf 79).

¹⁷² Bedi Köyü hakkında yazılı kaynak çok az olduğundan bu bilgiler köy muhtarı Mustafa Tonguç ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilmiştir.

Fotoğraf 78:
Yeni Bedi Köyü¹⁷³

Fotoğraf 79:
Yeni ve Eski Bedi Köyü yerleşimi¹⁷⁴

(Bedi Köyü'nü Yaşatanlar)

¹⁷³ Bu fotoğraf *Bedi Köyü'nü Yaşatanlar* isimli Facebook Grubundan alınmıştır. Sonrasında *Bedi Köyü'nü Yaşatanlar* olarak gösterilecektir.

¹⁷⁴ *Bedi Köyü'nü Yaşatanlar*.

Eski bir Osmanlı köy yerleşimi olarak kabul edilen Bedi Köyü'nün ismi, 1962 yılında Bilecik Valiliği, Bilecik İl Özel Müdürlüğü ve Köy muhtarlığı tarafından alınan kararla "Üzümlü" olarak değiştirilmiştir. Bu isim değişikliğinde, köy çevresinde bulunan bağlar ve üzüm yetiştiriciliği etkili olmuştur. 2014 yılında köy halkının isteği doğrultusunda ve İçişleri Bakanlığı'nın da izni ile köy, eski adına tekrar kavuşmuştur.

3. 2. 1. Bedi Köyü Cami

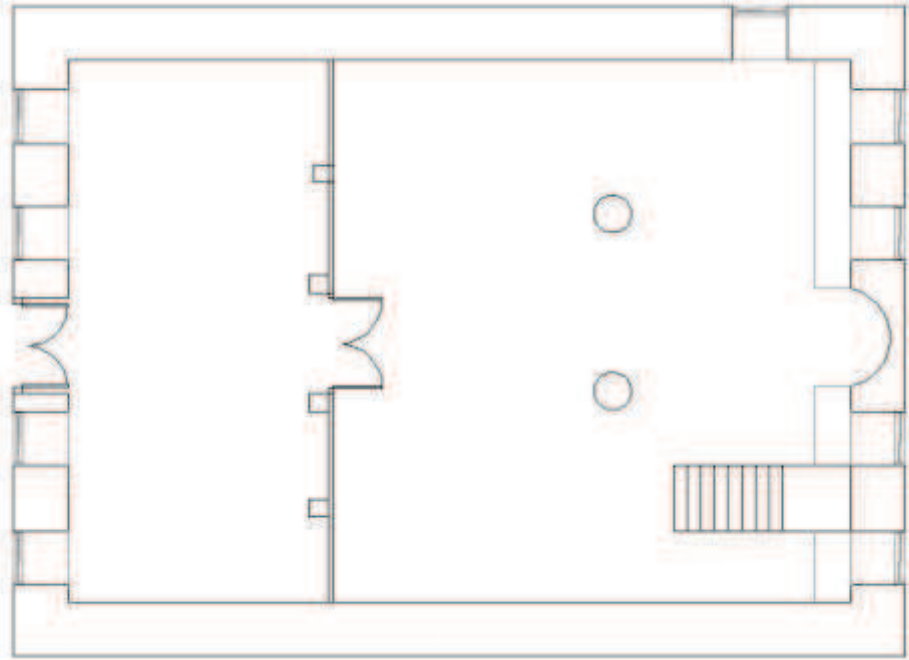
Katalog No : 3. 2. 1.

Çizim No : 11

Fotoğraf No : 80-91

Yeri: Köyün merkezinde bulunan yapı; dikdörtgen planlı olup kırma çatı ile örtülmüştür. Herhangi bir tescil işlemi veya başvurusu yapılmamış olan caminin restore edilip köyün tüm yapıları ile birlikte kültür turizmine kazandırılması, yok olup giden kültür varlıklarının gelecek kuşaklara aktarılmasına olanak sağlayacaktır. (Çizim 11; Fotoğraf 80-81).

Çizim 12:
Bedi Köyü Camii kroki

(Doğan Koşan)

Fotoğraf 80:
Bedi Köyü Camii ve dükkanlar – ön cephe

Fotoğraf 81:
Bedi Köyü Camii ve dükkanlar – yan görünüm

Tarihçesi: Cami enlemesine dikdörtgen planlı olup ahşap giriş kapısı üzerinde kitabesi yer alır (Fotoğraf 82). Üç satırlık kitabede şöyle yazmaktadır:

Ya müfettihe'l –ebvabe iftah lena harye'l bab

Allahümme ahsin ağıbetena fil-umuri külliha

Sene: 1279 (Miladi 1862) – 1323/1163 (Miladi 1905/1749)

– Sene 1217 (Miladi 1802)¹⁷⁵ (Fotoğraf 83).

Fotoğraf 82:

Bedi Köyü Camii giriş kapısı ve kitabesi

¹⁷⁵ Ey kapıları açan / Bize kapıların en hayırlısını aç
Allahım, bütün işlerimizin sonucunu en güzel eyle
Yıl: (Miladi) 1862 – 1905 – 1749 – Yıl (Miladi) 1802

Fotoğraf 83:
Bedi Köyü Cami kitabesi

Caminin yapım tekniği olarak bu kadar eskiye gidemeyeceğini düşünürsek bunun, burada daha önce yapılmış bir caminin kitabesi olabileceği veya çevredeki herhangi bir yapının kitabesinin devşirilerek camide kullanıldığını varsayabiliriz.

Plan ve Mimari Özellikleri: Dikdörtgen planlı, taş temelli caminin duvarlarında, ahşap karkas ve kerpiç malzeme kullanılmıştır. Sıva altından yer yer dolgu malzemesi olarak moloz taşlar da görünmektedir. Giriş cephesinde toplam dokuz adet pencere vardır. Pencere ahşap çerçevesi olup dikdörtgen şeklindedir. Giriş kapısı üzerinde bir pencere olup diğer pencereler, girişin sağında ve solunda altı üstlü olarak ikişer adet sıralanmıştır. Caminin doğu cephesinde biri dikdörtgen çerçevesi diğeri basık kemerli dikdörtgen çerçevesi olmak üzere iki adet pencere açıklığı bulunmaktadır. Batı cephesinde ise altta ikisi yine basık kemerli biri dikdörtgen çerçevesi ve üstte daha küçük boyutlarda iki ahşap pencere bulunmaktadır.

Caminin güney cephesinde, mihrabın sağına ve soluna yerleştirilmiş ikişer adet pencere yer alır (Fotoğraf 84).

Fotoğraf 84:
Bedi Köyü Camii güney cephesi

Bu pencereler, giriş cephesi pencerelerinden farklı olarak daha geniş, ahşap dikdörtgen çerçeve şeklinde ve üzerinde basık kemerli ahşap çerçeveler bulunmaktadır. Bu pencerelerin üzerinde, çok daha küçük boyutlu iki pencere vardır. Yine bodrum katta sonradan eklenmiş küçük boyutlu bir pencere açıklığı bulunur. Bu cephede kısmi yıkılma dolayısıyla, en alt katta moloz taş örgü izlenebilmektedir.

Yapının minaresinde; kare taban üzerine düzgün taş bloklardan oluşan kürsü kısmı, caminin saçak kısmına kadar devam etmektedir. Aynı taş bloklardan oluşan, uzun piramidal geçişli papuç kısmı ile gövde kısmına geçiş sağlanmıştır (Fotoğraf 85). Minarenin gövde kısmında dökülen sıva altlarından tuğla malzeme görülebilmektedir. Bu kısım beton sıva ile kaplanmıştır. Şerefe kısmı stalaktitli olup tuğla malzeme kullanılmıştır (Fotoğraf 86). Minarenin külah kısmının üzeri yıkılmış vaziyettedir. Yapı iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

Fotoğraf 85; Fotoğraf 86:
Bedi Köyü Camii minare kaidesi; Bedi Köyü Camii minaresi

Caminin harim mekanı enine dikdörtgen planlı olup orta kısımda taşıyıcı olarak kullanılan iki adet ahşap sütun bulunmaktadır (Fotoğraf 87). Caminin giriş kapısının hemen sağında kadınlar mahfiline ulaşmayı sağlayan ahşap bir merdiven bulunmaktadır. Kadınlar mahfili ahşaptan olup mihrap eksenine doğru çıkma yapan bir balkon kısmı bulunmaktadır (Fotoğraf 88).

Fotoğraf 87:
Bedi Köyü Camii içi

Fotoğraf 88:
Bedi Köyü Camii kadınlar mahfili

Mahfili taşıyan ahşap payandaların birleşme kısımları dekoratif amaçlı olarak eliböğründeler ile desteklenmiştir. Mihrap kısmı oldukça sade olup üzeri sıvanmıştır. Mihrabın sağında ahşap bir minber yer alır (Fotoğraf 89).

Fotoğraf 89:

Bedi Köyü Camii mihrabı

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Taş temel üzeri ahşap karkas ve kerpiç malzeme kullanılarak inşa edilen caminin, sıva altından dolgu malzemesi olarak moloz taşlar da görünmektedir. Harim kısmında çatıyı taşıyan iki adet ahşap sütun bulunur. Ahşap malzeme kapı, pencere, taşıyıcı sütunlar, minber ve kadınlar mahfilinde kullanılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Dış kısmında herhangi bir süslemesi olmayan caminin iç süslemesi sade olup üst pencere hizalarında aralıklı olarak üç cepheyi çevreleyecek biçimde sıralanmış, sıva üzerine boya kullanarak yapılmış sekizgen madalyonlar ve bu madalyonların içinde yazılar bulunmaktadır (Fotoğraf 90).

Fotoğraf 90:
Bedi Köyü Camii madalyonları

Caminin tavanı, orta kısımda bulunan ahşap süsleme hariç, oldukça sadedir. Tavanın orta kısmında aşağı doğru ahşap sarkıtlardan oluşan kare biçiminde bir alan oluşturulmuş ve bu kare alanın içi ahşap süsleme tekniği ile bezenmiştir (Fotoğraf 91).

Fotoğraf 91:
Bedi Köyü Camii tavan süslemesi

3. 2. 2. Dükkanlar

Katalog No : 3. 2. 2.

Fotoğraf No : 92

Yeri: Köy meydanında caminin batı duvarına bitişik durumda yanyana dükkanlar bulunmaktadır.

Tarihçesi: Birbirine bitişik nizamda yapılan bu dükkanların yapım tarihi bilinmemektedir. 1980'li yıllara ait fotoğraflarda dükkanların faal olarak kullanıldığı görülmektedir. Toplam beş adet olan birbirine bitişik haldeki dükkanlar, öğrendiğimiz kadarıyla berber, kasap, bakkal, semerci ve PTT şubesi olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 92).

Fotoğraf 92:

Bedi Köyü dükkanları kullanımdayken

(Bedi Köyü'nü Yaşatanlar)

Plan ve Mimari Özellikleri: Bugün kullanılmayan; birbirine bitişik, her birinin ayrı giriş kapısı olan bu yapılar, kare taban üzerine oturtulmuş tek bir odadan ibarettir. Toplamda beş adet olan bu dükkanların her birine, tek kanatlı ahşap kapılardan

girilmektedir. Dükkanların aydınlatılması, üç bölümlü dikine dikdörtgen pencere açıklıkları ile sağlanmıştır. İç mekanları kare olup zemin ve tavan ahşaptandır.

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Bitişik nizamda inşa edilen dükkanların yapımında, ahşap karkas ve kerpiç kullanılmıştır. Kapı ve pencerelerde ahşap malzeme uygulanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Caminin batı duvarına bitişik olarak yer alan dükkanlarda herhangi bir süsleme ögesi bulunmamaktadır. Ahşap kapı ve pencereler oldukça sadedir.

3. 2. 3. Evler

Eski Bedi Köyü evleri genel olarak, birbirinin görüş açısını kapatmayan bir yamaca inşa edilmiş bulunmaktadır. Yapım tekniği ve malzeme olarak birbirine benzeyen evlerde ahşap ve kerpiç kullanımı, oldukça yaygındır. Köyün yaşlılarından öğrendiğimiz kadarıyla, neredeyse tüm evlerin yapımında usta ismi olarak Şevki Bostancı adı geçmektedir. Yine Şevki Bostancı'nın kalfaları sayılabilecek İbrahim Emir ve Mehmet Dal isimleri de usta ismi olarak zikredilmektedir. Genel olarak, üç katlı evlerin ilk katı ahır ve samanlık olarak kullanılmış; orta kat yaşam yeri ve son olarak üçüncü kat ise bölgede çokça yetişen dut ağaçlarının da gösterdiği şekilde böceklik olarak kullanılmıştır. Evler genel olarak orta sofalı plan tipinde inşa edilmiştir.

3. 2. 3. 1. Ahmet Göktepe Evi

Katalog No : 3. 2. 3.1

Çizim No : 12

Fotoğraf No : 93-103

Yeri: Köy merkezinde eğimli bir arazide, no:169'da bulunan konutun ön cephesi sokak ile ilişkilendirilmiştir. Bahçesi bulunmayan yapı, zemin kat üzerine iki kat olarak inşa edilmiştir (Fotoğraf 93).

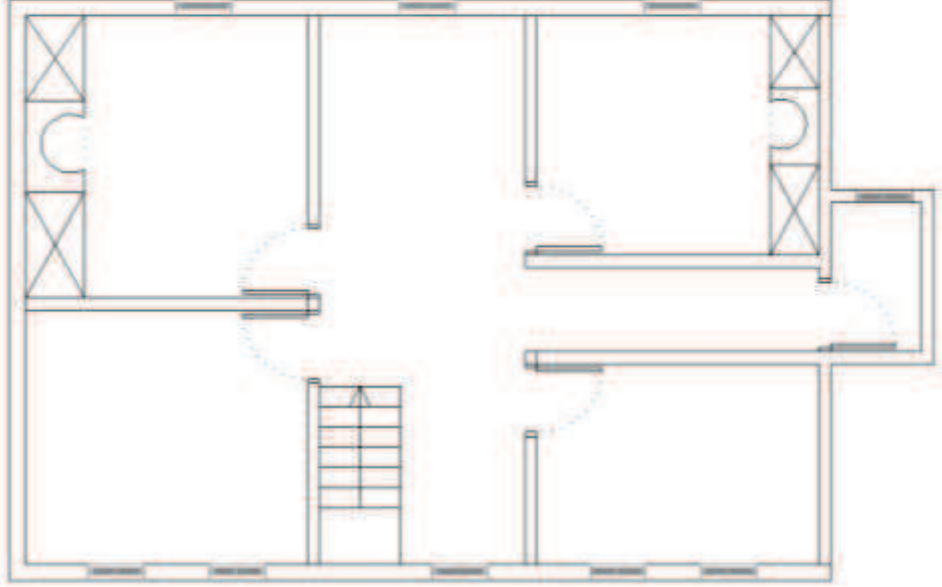
Fotoğraf 93:
Ahmet Göktepe Evi giriş cephesi

Tarihçesi: Konutun sahibi Ahmet Göktepe'nin ifadelerine göre; daha önce küçük ölçekli eski evlerinin yerine, bugünkü şekliyle 1952 yılında inşa edilmiştir. Yine Ahmet Göktepe'nin ifadelerine göre evin inşa ustası olarak Şevki Bostancı ismi geçmektedir. Konutun sahipleri 1990'lı yıllarda evi terk etmişler, günümüzde metruk bir durumdadır.

Plan ve Mimari Özellikleri: Zemin kat üzerine iki kat halinde yükselen yapının zemin katı hayvanların barındığı ahır ve samanlık olarak kullanılmıştır. Birinci kat yani yaşam alanı plan şeması; ortada bir sofa ve bu sofaya açılan dört oda şeklinde olup, orta sofalı plan tipi uygulanmıştır (Çizim 12; Fotoğraf 94).

Çizim 13:
Ahmet Göktepe Evi 1. kat kroki

(Doğan Koşan)

Fotoğraf 94:
Ahmet Göktepe Evi 1. kat sofa ve odalar

En üst kat plan şeması ise oda bölüntüsü olmayan yekpare bir sofadan oluşmaktadır. Bu kat bölgedeki diğer evlerde olduğu gibi İpekböceği yetiştiriciliği için aktif olarak kullanılmıştır.

Yapı, ahşap karkasların içine kerpiç doldurularak inşa edilmiştir. Yapının üst örtüsü ise iki yana eğimli kırma çatıdan oluşmaktadır. Evin girişi, sokağa bakan cepheden iki kanatlı ahşap kapı ile sağlanmaktadır. Bir tanesi kapının üzerinde olmak üzere, ön cephede, toplam yedi pencere açıklığı bulunmaktadır. Kapı ile aynı aksta, 200x100 ölçüsünde, gömme bir balkon kısmı mevcuttur (Fotoğraf 95). Yapının kuzey cephesinde; sonradan eklenmiş, kerpiçten, kare mekanlı, küçük bir tuvalet birimi vardır (Fotoğraf 96).

Fotoğraf 95:

Ahmet Göktepe Evi balkonu

Fotoğraf 96:
Ahmet Göktepe Evi tuvalet çıkıntısı

Yapının zemin katında, küçük bir hol ve buraya açılan iki oda bulunmaktadır. Bu zemin kat; kırsaldaki evlerde, genellikle hayvanların kışın barındığı ahır olarak kullanılan mekândır (Fotoğraf 97). Zemini, muntazam olmayan irili ufaklı taşlar ile döşenmiştir. Bu kısımda, yapının taşıyıcıları olan enine ve dikine ahşap hatılların dışı, kaplanmadan bırakılmıştır (Fotoğraf 98).

Fotoğraf 97:
Ahmet Göktepe Evi giriş holü

Fotoğraf 98:
Ahmet Göktepe Evi giriş holünün solundaki oda

Üst kata çıkış, on iki basamaklı ahşap bir merdiven ile sağlanmıştır. Üst kat plan şeması, ortada bir sofa ve bu sofaya açılan dört oda şeklindedir. Odaların ölçüleri birbirine eşit, kare mekânlardan oluşmaktadır. Odaların hepsinde ısınmak için yapılmış, duvara gömülü şekilde bir ocaklık kısmı bulunmaktadır (Fotoğraf 99). Bu ocaklık kısımları tuğladan örülmüş, sonra üstü sıvanmış şekildedir. Bununla birlikte her odada, bir duvar nişi ve 50 cm genişliğinde pencere önü sekileri mevcuttur. Duvar nişlerinin bazılarında raf eklenip ön kısımlarına kapak konulup duvar görüntüsü verilmiştir. Bu nişlerin hemen üzerinde lambalık ya da dekoratif amaçlı kullanılmış olan ağzı açık olarak isimlendirilen daha küçük nişler bulunmaktadır (Fotoğraf 100).

Fotoğraf 99:
Ahmet Göktepe Evi 1. kat sofanın sağında kalan oda

Fotoğraf 100:
Ahmet Göktepe Evi gömme banyo

Sofanın giriş cephesine bakan her iki odada, dolap içerisine yapılmış bir gömme banyo kısmı bulunmaktadır. Zemini ahşap kaplama olan bu katın duvarlarında kerpiç üzerine kırıktık siva yapılmıştır. Tavanlardaki ahşap hatıllar, kontrplak tarzı ince bir kaplama malzemesiyle kaplanmış olup düz bir tavan görüntüsü verilmiştir.

Yapının en üst katı, yekpare bir salondan oluşmaktadır. Bu kısım, bölgedeki kırsal kesimlerde, genellikle ipekböceği yetiştiriciliğinde aktif olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 101). Alt kattan bu bölüme çıkış, on adet ahşap basamakla sağlanmış olup çatı karkası, kaplama olmadan hatıl ve ahşap direklerle görülmektedir (Fotoğraf 102).

Fotoğraf 101:
Ahmet Göktepe Evi 2. kat

Fotoğraf 102:
Ahmet Göktepe Evi'nin ahşap çatısı

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Terkedilmesinden dolayı bakımsız bir durumda olan yapı, taş temel üzerine zemin kat üstü iki kat olarak kerpiç dolgulu ahşap karkas tekniği ile inşa edilmiş olup cephe duvarları kırıktırlı sıva ile kaplanmıştır. Zemin kat tabanında irili ufaklı taşlarla düzensiz taş dizesi oluşturulmuştur. Yapıda kerpiç, dolgu malzemesi olarak kullanılmasının yanı sıra zemin katta yığma duvar olarak da karşımıza çıkmaktadır. Yapıda kullanılan bir başka malzeme ahşaptır. Ahşap, çift kanatlı giriş kapısında, pencerelerde, balkon kısmında, duvar taşıyıcılarında ve çatı saçaklarında kullanılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Süsleme bakımından oldukça sade olan yapının en dikkat çeken özelliği, iç mekanda kullanılan ağzı açık nişlerdir. Dekoratif amaçlı kullanılan bu nişler odaya estetik bir görünüm katmıştır (Fotoğraf 103).

Fotoğraf 103:

Ahmet Göktepe Evi duvar nişi

Dış cephe süslemesi yok denecek kadar az olup, en üst katta bulunan ahşap balkon, giriş cephesine hareket kazandırmıştır. Uzun yıllardır içinde kimse yaşamadığından ve restore edilmediğinden dolayı yapı, metruk bir durumdadır.

3. 2. 3. 2. Osman Kayacık Evi

Katalog No : 3. 2. 3.2

Çizim No : 13

Fotoğraf No : 104-115

Yeri: Eski Bedi Köy merkezinde eğimli bir arazide, no:222’de bulunan yapı bir bahçe içerisinde yer almaktadır (Fotoğraf 104).

Fotoğraf 104:

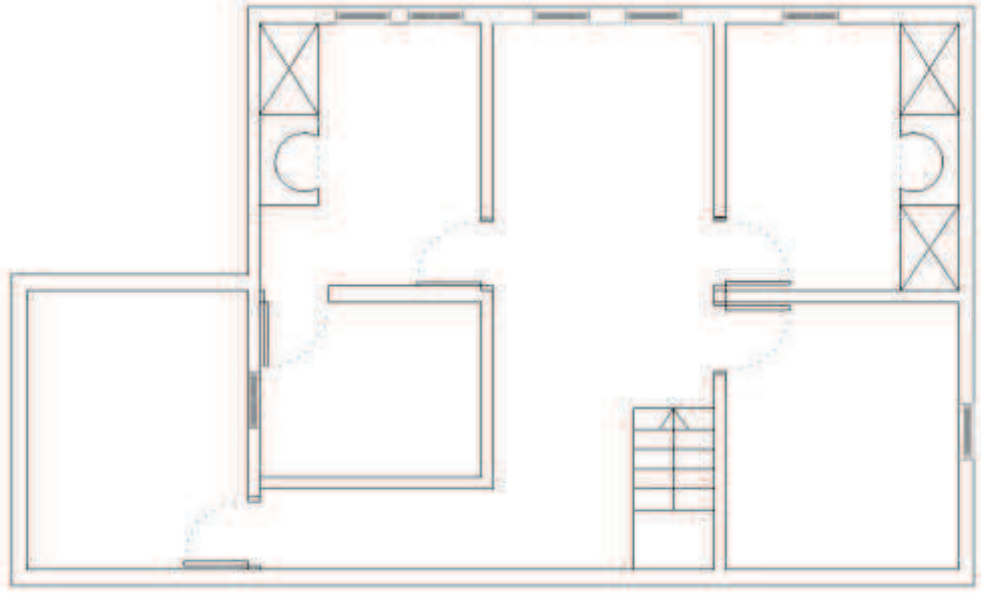
Osman Kayacık Evi ön cephesi

Tarihçesi: Muhtardan edindiğimiz bilgilere göre ev; Osman Kayacık’a ait olup inşa eden usta, gene Şevki Bostancı’dır. Yapım tarihi bilinmeyen konut, sahipleri tarafından 1990’lı yıllarda terkedilmiştir.

Plan ve Mimari Özellikleri: Eğimli bir araziye inşa edilen yapı, üç katlı olup bodrum katı bulunmamaktadır (Çizim 13; Fotoğraf 105).

Çizim 14:
Osman Kayacak Evi birinci kat krokisi

(Doğan Koşan)

Fotoğraf 105:
Osman Kayacak Evi yamaçtan görünümü

Zemin katı ahır ve samanlık olarak kullanılmış olan yapının asıl plan şeması ikinci katta şekillenmiştir. Bu katta ortada geniş ve ferah bir sofa ve bu sofanın etrafında bulunan odalardan oluşan iç sofalı plan tipi kullanılmıştır. Yapının en üst katında ise yüksek bir çatı aralığı altında geniş bir salon bulunmakta ve bu salonda köyün diğer konutlarında da olduğu gibi ipekböceği yetiştiriciliği, kurutma ve saklama gibi işlemler yapılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Yapı malzemesi ahşap karkas ve kerpiç olup üstü sıvanmış biçimde inşa edilmiştir. Karkas sisteminde üç yatay, altı dikey hatıl kullanılmıştır. Yapının tavanlarında ve duvarlarında herhangi bir süsleme unsuru yoktur. Tavanlar ahşap ile kaplanmış olup duvarlar da sıvalıdır. Üst örtü, iki yana eğimli kırma çatı ile inşa edilmiş ve alaturka kiremitle kaplanmıştır. Yapının güney tarafına, sonradan bir merdiven ile çıkılan müştemilat kısmı ve giriş kapısı eklenmiş olsa da günümüzde bu kısım yıkık vaziyettedir (Fotoğraf 106-107).

Fotoğraf 106:

Osman Kayacık Evi güney cephesinde yıkılan müştemilat kısmı

Fotoğraf 107:
Osman Kayacık Evi güney cephe müştemilat merdiveni

Yapının giriş katı; iki kanatlı, büyük bir kapıyla girilen bir mekân olup genellikle kırsaldaki evlerde hayvanların kışın barındığı ahır olarak kullanılmıştır. Bu kısma daha sonradan, girişten ayrı, tek kanatlı bir kapı eklenmiştir. Yapının ön cephesinde biri hemen kapının üzerinde olmak üzere, toplam on bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Ahır kısmındaki pencerenin orijinali kaldırılıp yerine, çift kanatlı bir pencere eklendiği görülmüştür.

Yapının ön cepheye bakan kısmının en üst katında, yaklaşık 150 cm çıkma yapan, ahşap korkuluklu seyirlik bir balkon kısmı bulunmaktadır. Bu bölümde çatı kemerli bir kavis oluşturur (Fotoğraf 108). Yapının kuzey cephesinde, ikinci ve üçüncü katlarda birer olmak üzere, toplam iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu cephede ahşap karkas ve kerpiç dolgusu görünmektedir. Evin arka cephesinde orta aks üzerinde, üçüncü katta bir pencere açıklığı ve ikinci katta yıkılmış durumdaki müştemilat kısmının kapı açıklığı görünmektedir (Fotoğraf 109).

Fotoğraf 108:
Osman Kayacık Evi balkonu

Fotoğraf 109:
Osman Kayacık Evi arka cephe

Evin zemin katında ortada bir sofa ve sofanın sağında ve solunda ikişer olmak üzere dört oda bölüntüsü bulunmaktadır. Bu katta sofanın solunda yer alan oda oturma odası olarak düzenlenmiş, diğer oda bölüntüleri ahır ve samanlık olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 110). Yapının plan şeması, ikinci katta şekillenmiştir. İkinci katta; ortada bir iç sofa ve buraya açılan dört oda bulunmaktadır. Üst kata çıkış, ahşap merdivenlerle sağlanmış olup zemin döşemesi zemin kattan farklı olarak ahşaptan inşa edilmiştir (Fotoğraf 111).

Fotoğraf 110:
Osman Kayacık Evi zemin kat holü

Fotoğraf 111:
Osman Kayacık Evi 1. kat sofası

Merdivenin solunda dışarıda bulunan müştemilat kısmına geçişi sağlayan dar uzun bir geçit bulunur. Bu katta bulunan her odada ısınmak için yapılmış duvara gömülü bir şekilde ocaklık kısımları bulunmaktadır.

Bunun dışında, her iki odanın birinde, yıkanma kısmı yaratmak için gömme dolabın bir kısmı banyoya çevrilmiştir. Orijinalinde evin dışında yer alan tuvaletlerin de sonradan evin içerisine alındığı anlaşılmıştır. Odalarda duvar nişleri yer alır (Fotoğraf 112). Bu nişlere kapak eklenip dolap şekline getirilmiştir. Odalarda pencere önü sekilerine rastlanılmamıştır (Fotoğraf 113).

Fotoğraf 112:
Osman Kayacık Evi 1. kat sağ oda

Fotoğraf 113:
Osman Kayacık Evi 1. kat sol oda

Yapının en üst katına geçiş, dik ahşap merdivenlerle sağlanmıştır. Bu kısım, yüksek bir çatı aralığı altında, geniş bir salondan oluşmaktadır. Bu bölüm, yoğunlukla ipekböceği yetiştiriciliğinde kullanılmıştır. Burada yer alan yatay hatılar ve ahşap direklerde kaplama olmadığı için, olduğu gibi görülmektedir (Fotoğraf 114).

Fotoğraf 114:
Osman Kayacık Evi çatı katı

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Taş temel üzerine ahşap karkas arası kerpiç malzeme kullanılarak inşa edilen yapının duvarları kırıktı sıva ile kaplanmıştır. Bölgede kolay ulaşılabilen taş malzeme yapının temel kısımlarında görülebilmektedir. Kerpiç, yapıda dolgu malzemesi olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 115).

Fotoğraf 115:

Osman Kayacık Evi kerpiç kullanımı

Ahşap malzeme, kapı, pencere, balkon, duvar taşıyıcıları, çatı ve yıkık vaziyette olan müstemilat kısmının merdiven korkulukları ve merdivenlerinde kullanılmıştır.

Süsleme Özellikleri: Süsleme bakımından oldukça yalın olan yapının, çıkma yapan ahşap korkuluklu seyirlik balkon kısmı ve kemerli kavis oluşturan saçak kısmı dikkat çekmektedir. İç süsleme bakımından oldukça sade tutulmuştur. Yakın zamanlarda herhangi bir onarım görmeyen yapı, günümüzde kullanılmadığından kötü bir durumdadır.

3. 2. 4. Okul

Köyün girişinde bir tepe üzerinde şu an kullanılmayan bir okul bulunmaktadır.

3. 2. 4. 1. Bedi Köyü Okulu

Katalog No : 3. 2. 4.1

Çizim No : 14

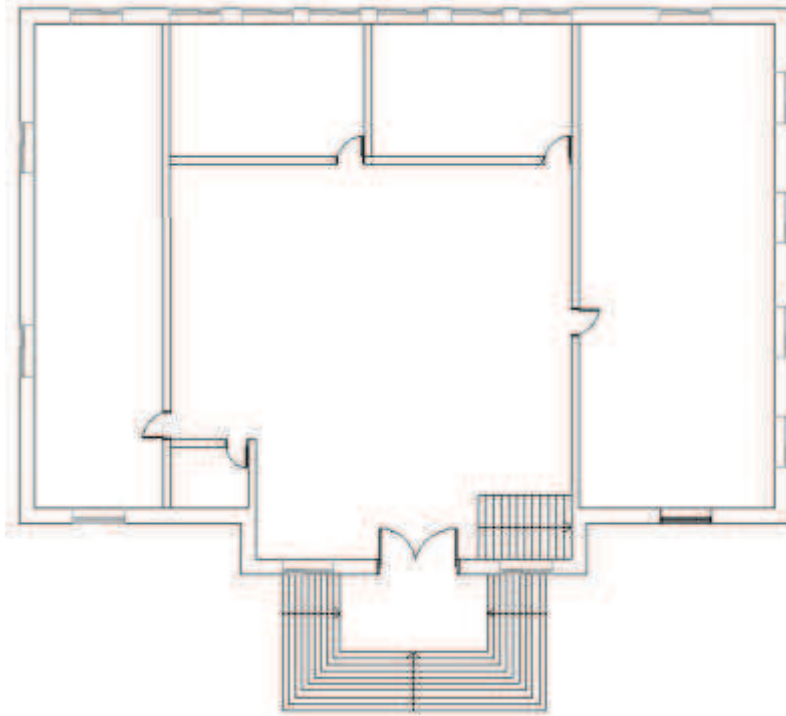
Fotoğraf No : 115-125

Yeri: Bedi köyünde; 120 ada, 306 parselde yer alan okul, köyün girişinde yüksekçe bir tepede bulunur.

Tarihçesi: Okulun temeli 1939 tarihinde atılmış ve okulun kapıları 1944 yılında eğitim öğretime açılmıştır. Giriş kapısı üzerinde taş bir levhada 1944 ibaresi yazmaktadır. 1972 yılına gelindiğinde, okul çevresine bir yatakhane ile iki öğretmen evi eklenmiştir. 1994'te taşınmalı eğitime geçen okul, 2000'li yılların başında terkedilmiş ve bir daha kullanılmamıştır.¹⁷⁶ (Çizim 14; Fotoğraf 116).

Çizim 15:

Bedi Köyü Okulu kroki

(Doğan Koşan)

¹⁷⁶ Bu bilgiler köy muhtarı Mustafa Tonguç ile yapılan görüşmeler neticesinde elde edilmiştir.

Fotoğraf 116:
Bedi Köyü Okulu

Plan ve Mimari Özellikleri: Köyün girişinde, yüksekçe bir tepede bulunan okul, dikdörtgen planlı olup bodrum üzeri, bir kat olarak inşa edilmiştir. Kare planlı bir mekân olan kagir yapı (yığma taş duvar), iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür (Fotoğraf 117). Taş tuğla işçiliğinin güzel bir örneği olan okulun giriş kapısına, on adet taş basamaktan oluşan bir merdivenle ulaşılmaktadır. Giriş kısmında, ortada ana mekâna açılan bir kapı ve her iki tarafında simetrik olarak yerleştirilmiş iki pencere yer almaktadır (Fotoğraf 118).

Fotoğraf 117:
Bedi Köyü Okulu giriş cephesi

Fotoğraf 118:
Bedi Köyü Okulu giriş kapısı ve merdivenleri

Giriş cephesinde çift kanatlı ahşap kapının üzerinde, madalyon şeklindeki taş levhada, okulun 1944 yılında yaptırıldığını gösteren yazı, kabartma şeklinde verilmiştir (Fotoğraf

119). Okulun giriş merdivenlerinin sağında bir büst ve büstün hemen yanında şu an kullanılmayan bir süs havuzu bulunmaktadır. Giriş cephesinde kapının yanlarında iki, sınıflarda birer olmak üzere dört adet pencere bulunmaktadır. Pencere alınlıklarında tuğladan örülmüş kemer açıklıkları dikkat çekmektedir (Fotoğraf 120).

Fotoğraf 119:

Bedi Köyü Okulu yapılış tarihini gösteren kabartma yazı

Fotoğraf 120:

Bedi Köyü Okulu pencere alınlıklarındaki tuğla kemer açıklıkları

Yapının kuzey cephesinde dört, güney cephesinde bir olmak üzere toplam beş adet pencere yer almaktadır. Okulun arka cephesi, sekiz adet dikdörtgen pencere ile

aydınlatılmış ve tüm pencere alınlıklarında tuğladan örülmüş kemer açıklıkları kullanılmıştır (Fotoğraf 121). Bodrum katta, aynı aks üzerinde yer alacak şekilde daha küçük pencereler bulunmaktadır. Bodrum kat pencere açıklıklarının bazıları, dolgu taş malzeme ile doldurularak kör pencere haline getirilmiştir (Fotoğraf 122).

Fotoğraf 121:

Bedi Köyü Okulu arka cephe

Fotoğraf 122:

Bedi Köyü Okulu yan cephe bodrum kat pencere dolguları

Okulun iç mekânında herhangi bir süsleme ögesine rastlanmamıştır. İç duvarlar sıvalı olup dökülen sıva altından mavi ve kırmızı renk göze çarpmaktadır. İç mekâna

girildiğinde uzun dikdörtgen bir hol, bu holün sağında ve solunda birer adet sınıf bulunmaktadır (Fotoğraf 123). Giriş holünün karşısında, arka cepheye bakan iki sınıf daha bulunmaktadır ki bu sınıflar diğerlerinden daha geniştir (Fotoğraf 124).

Fotoğraf 123:

Bedi Köyü Okulu giriş holü

Fotoğraf 124:
Bedi Köyü Okulu giriş holünün solundaki sınıf

Giriş kapsının hemen sağıında, bodrum kata inilen, ahşap bir merdiven bulunmaktadır. Yine bodrum kata giriş için yüksekçe olan giriş kapısının hemen altında bir kapı açıklığı bırakılmıştır (Fotoğraf 125).

Fotoğraf 125:
Bedi Köyü Okulu giriş holünden bodrum katına inen merdiven

Malzeme ve Teknik Özellikleri: Taş ve tuğla malzeme kullanılarak yapılan kagir yapının duvarlarında ahşap hatıllar kullanılmıştır. Bölgede kolay bulunan taş malzeme kagir duvarlarda uygulanmıştır. Yapının pencere alınlıklarında kemer uygulaması tuğla malzeme ile uygulanmıştır. Pencere açıklıkları, zemin ve tavanlarda ahşap malzeme uygulanmıştır.

Süsleme Özellikleri: Yapının dış ve iç süslemesi sade olup pencere alınlıklarında kullanılan tuğla kemer uygulaması dikkat çekmektedir. Köy ahalisi tarafından taş mektep olarak anılan bu okul için, 2018 yılında muhtarlık tarafından Korunması Gerekli Kültür Varlığı olarak tescillenmesi ve restorasyon çalışmalarının başlaması için dilekçe verilmiştir.

4. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

4. 1. Evler

Katalog kısmında ele aldığımız dört konuttan ikisi, ilçe merkezinde, tescilli ve envanter kaydı bulunan, diğer ikisi ise kırsal kesimde geleneksel konut mimarisine örnek olabilecek Bedi Köyü'nde bulunmaktadır.

Genel plan düzeni açısından, kullanıcının sosyal yaşam ve yaşama biçiminden kaynaklanan gereksinimlerine ve günlük eylemlerine bağlı olarak tasarlanmış olan Söğüt evleri, plan düzenindeki genel özellikleri; işlevsellik, iklim ve doğaya uyum ve yerel malzeme kullanımındaki önceliği ile önem kazanmaktadır.

Söğüt evleri, dıştan içe doğru sokak, bahçe, sofa, oda sıralamasına göre planlanmış içe dönük plan tipine sahip olup dengeli oranlara sahiptir. Evler genellikle sokağa açılmaktadır. Muazzez Manzeoğlu evi ve Ahmet Göktepe evi buna örnektir (Fotoğraf 10-93).¹⁷⁷

¹⁷⁷ Bkz. s. 36 ve s. 77.

Fotoğraf 10:
Muazzez Manzeoğlu Evi

Fotoğraf 93:
Ahmet Göktepe Evi

Söğüt evlerinin oluşumunda, ailenin sosyal ve ekonomik durumları belirleyici olmuştur. Orta ve dar gelirli ailelerde küçük evler yapılırken, ekonomik durumun daha iyi olduğu ailelerde konaklar yapılmıştır. Enver Yazıcı Evi kapladığı alan ve cephe özellikleri ile Söğüt'te bulunan diğer evlerden ayrılır (K.F. 1).

Enver Yazıcı Evi'nin önden görünümü (2015)

Söğüt evlerinde bütün mekanlar sofaya açılır. Bir ailenin rahatça yaşayabileceği yeterli mekan sayısı dikkate alınarak oluşturulmuş plan tipi ile Söğüt evleri, sokağa bakan mekanlardan oluşmaktadır. İncelemiş olduğumuz evlerden üçü, zemin ve üstte iki kat olarak üç katlıdır. Muazzez Manzeoğlu evi, zemin ve üst kat olarak iki katlıdır. İki katlı olan evde zemin kat, giriş şeklindedir. Alt katta servis mekanları da bulunur. Zemin katlar, sadece servis mekanı olarak düşünüldüğünde farklı kullanımlar ortaya çıkmaktadır. Zemin katta bulunan merdivenle üst kata geçiş sağlanır. Üst katlarda evin yaşama birimini oluşturan sofa, oda, mutfak gibi mekanlar yer alır. Bu katta en önemli öge sofadır. Zemin kattan üst kata merdivenle çıkılan yer, üst kat sofasıdır. Oda, mutfak ve evin diğer bölümlerine geçiş buradan yapılır. Merdivenler ahşaptır.

Üç katlı olan evlerde zemin kat, Bedi Köyü için samanlık ve ahır olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 98-110)¹⁷⁹. Enver Yazıcı evinde ise zemin kat, servis mekanları olarak düşünülmüştür. Zemin kattan merdivenle çıkılan orta katlar, evin yaşam birimini oluşturan sofa, oda ve mutfak gibi mekanlardan oluşur.

¹⁷⁸ K.F.: Karşılaştırmalı Fotoğraf

¹⁷⁹ Bkz. s. 112-122.

Söğüt evlerinde oda biçimlenişi, daha çok merkezdeki konutlarda önem kazanmıştır. Evlerde her ocağın yanında lambalıklara (niş) yer verilmiştir. Dolap boylarında sade ahşap nişler bulunmaktadır. Bazı yerlerde (Konya yöresinde) “ağzı açık” olarak isimlendirilen bu nişlerin kapakları bulunmayıp lambalık olarak kullanıldıkları gibi dekoratif amaçlı olarak da kullanılmaktadır (K.F. 2).

Söğüt'te tescilli her iki evde ve Ahmet Göktepe evinde bu nişlerin güzel örnekleri bulunur (K.F. 3). Odaların büyüklükleri arasında fazla fark yoktur.

K.F. 2-3:

Ahmet Göktepe Evi niş örneği

Oda içlerinde “yükçük” denilen sabit eşyalar da kullanılmıştır. Bu yükçüklerin içine yorgan ve döşek konulur. Türk evinde bu yükçüklerden birinin içi, gusulhane olarak da kullanılır. Bedi Köyü'nde bulunan Ahmet Göktepe evinde, sofanın sokağa bakan her iki odasında da yükçük yerine gusulhaneler kullanılmıştır (K.F. 4).

K.F. 4:

Ahmet Göktepe Evi 1. kat sofanın solunda kalan oda

4. 1. 1. Plan Özellikleri

Söğüt evlerinin oluşmasında inanç, gelenek, kültür, tarih, ekonomi, topoğrafya ve coğrafi şartlar başlıca etkenlerdir. Yapıların planlaması da bu doğrultuda düzenlenmiştir. Marmara Bölgesinin doğusunda yer alan Söğüt evlerinde plan tipleri, genellikle iç ve orta sofalı plan tipi yönünde olmuştur. Sofa ve odaların plan şemasındaki yerleri arazi eğimi, manzara, iklim koşullarının değerlendirilmesiyle belirlenmiştir.¹⁸⁰

Söğüt evlerinin yerleşim biçimi, arazi yapısına bağlı olarak farklı özellikler göstermektedir. Merkezde bulunan Muazzez Manzeoğlu evi ve Enver Yazıcı evi, düz bir zemin üzerinde iki ve üç kat olarak yapılırken (Fotoğraf 9-16), Bedi Köyü'nde bulunan Osman Kayacık ve Ahmet Göktepe evleri, arazi şartlarına bağlı olarak eğimli bir zemin üzerinde bulunmaktadır (Fotoğraf 96-105).

Yerleşim özellikleri bakımından merkezde bulunan evler, düz bir araziye kurulması bakımından çevrede bulunan Bozüyük ve Pazaryeri evleri ile benzemekte (K.F. 5-6),

¹⁸⁰ Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, *Anadolu Mirasında Türk Evleri* (İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995), 59.

Bedi Köyü evleri ise Osmaneli evleri ile eğimli bir araziye kurulması bakımından benzer özellikler göstermektedir (K.F. 7).

K.F. 5:
Pazaryeri evi

(Çelebioğlu, 68)

K.F. 6:
Bozüyük evi

(Erpek, 93)

K.F. 7:
Osmaneli evi

(Ünal, 44)

Geleneksel Söğüt evlerinin planı, Türk evi plan anlayışının yerel özelliklerine bağlı olarak meydana gelmiştir. Arazi yapısı, çevre şartları, ailenin ekonomik durumu ve kendine özgü ihtiyaçlar planlamayı etkilemiştir. Kendine özgü bir yapılaşma oluşmuştur. Söğüt evleri çoğunlukta iç ve orta sofalı plan tiplerine uygun tarzda yapılmıştır (Çizim 13-14). Katalogda yer alan evlerin iki ve üç katlı oldukları görülür.

Söğüt'te evlerin oluşumunu etkileyen en önemli unsur ekonomik yaşamdır. Yakın zamana kadar ilçede yedi adet ipek böceği fabrikasının bulunması ve yörede bolca yetişen dut ağacı olması sebebiyle bölge yaşayanları ipek böceği yetiştiriciliğine yönelmiş ve yaşam alanlarını da buna göre şekillendirmiştir.

Söğüt'ün Kataloğa dahil edilen hem merkez hem de köyde bulunan evlerinde, özellikle en üst katların bölüntüsüz olarak inşa edildiği ve böcek yetiştiriciliğine ayrıldığı gözlemlenmiştir. Bu özelliği ile Osmaneli ve Geyve evlerine benzemektedir. Buna karşın, Muazzez Manzeoğlu evinde böyle bir duruma rastlanmamış, iki katlı evin zemin katı dükkan veya samanlık, ikinci kat ise yaşam alanı olarak şekillenmiştir. Bedi Köyü'nde bulunan evlerin zemin katları ise kırsal bölgelerdeki ekonomik yaşamın bir göstergesi olarak ahır ve samanlık olarak kullanılmıştır (K.F. 8).

K.F. 8:

Ahmet Göktepe Evi girişinde ahır olarak kullanılan kısım

Söğüt evleri genellikle, doğrudan sokağa açılır. Doğal olarak burada sokak dokusu oluşmuştur. Evlerin zemin katları ile üst katlarının planı, farklılık gösterebilir. Üst katlarda, giriş cephesindeki odalar dış mekana çıkmalarla açılır. Oda çıkmasının bir örneği olan Muazzez Manzeoğlu evinde sokağa bakan cephede çıkma kullanılarak, üst katta geniş bir yaşam alanı elde edilmiştir (Fotoğraf 10).¹⁸¹ Bedi Köyü evlerinin her ikisinde de son katlar dikey ahşap hatıllarla çıkma yaparak tüm cephede 30-40 cm genişlik elde edilmiştir. Bilecik merkezde bulunan kagir yapılarda çıkmaya rastlanmamış, ahşap yapılarda ise bütün cephe boyunca devam eden genişliği 30-40 cm'yi geçmeyen çıkmalar görülmüştür.¹⁸²

Odalar, çok fonksiyonlu bir yapıya sahiptir. Her oda, bir aileyi barındıracak niteliktedir. Sokağa bakan odalar, diğerlerine göre biraz daha geniştir. Bu oda, baş oda olarak yapılmış ve misafir odası olarak kullanılmaktadır.

İç sofalı tipe göre yaptırılmış evlerde alt katın girişinin hemen üzerinde yer alan sofa, iki oda arasında yer alır. Kullanılan bu şemada, sofanın yapı boyunca uzadığı ya da bölündüğü karşımıza çıkar. İki oda arasında kalan sofa, genellikle sokağa doğru bir

¹⁸¹ Bkz. s. 90.

¹⁸² Tan, 78.

çıkma olmaksızın cepheyle aynı hizada tutulup bir pencere ile aydınlatılmış eyvan görünümündedir. Ahmet Göktepe evi bu plan şemasının güzel bir örneğidir (K.F. 9).

K.F. 9:

Ahmet Göktepe evi iki oda arasında yer alan sofa

Geleneksel konut mimarisinde iç sofalı plan tiplerinde görülen, cumba haline getirilerek sokağa doğru dışa taşırılan çıkmalar, Söğüt evlerinde, görülmez fakat günümüzde Söğüt Müzesi olarak kullanılan yapı, cumba kullanımı bakımından üstte anlatılan geleneksel konut mimarisi özellikleri ile bu grup içerisinde değerlendirilir (Fotoğraf 72). İç sofalı plan tipinin tercih edilmesinin sebebi, daha sıhhi ve ekonomik olmasındandır. Bu plan tipiyle odalar arasındaki geçişler kolaylaşmıştır. İç sofalı plan tipi, şehir evlerinde daha çok uygulanmıştır.

Söğüt evlerinin iç sofalı plan tipine sahip olması ile Yenişehir Şemaki Evi'ne (K.F. 10), Sapanca'da bulunan Ertekinler Evi'ne¹⁸³ (K.F. 11) benzemektedir.

¹⁸³ Çetin, 91.

K.F. 10:
Yenişehir Şemaki Evi

(Sinan Doğan)

K.F. 11:
Sapanca Ertekinler Evi

(Çetin, 91)

Kuzeybatı Anadolu evlerinde yaygın olarak karşımıza çıkan orta sofalı plan tipi, Söğüt evlerinde de uygulanmıştır. Bu plan tipine Muazzez Manzeoğlu evi örnek olarak

gösterilebilir. Özellikle konak denilen zengin evlerinde yaygın olarak karşımıza çıkan bu plan tipindeki evler, değişen aile yapısı ve günün ihtiyaçlarına göre değişikliklere maruz kalmıştır. Orta sofalı plan tipine Hendek'te Mustafa Asım Konağı (K.F. 12)¹⁸⁴ ve Taraklı'da Sadık Özen Evi (K.F. 13) ve Çakırlar Evi (K.F. 14) örnek olarak gösterilebilir.¹⁸⁵

K.F. 12:

Hendek Mustafa Asım Konağı

(Bıçak, 43)

K.F. 13:

Taraklı Sadık Özen Evi

(Elmas, 105)

¹⁸⁴ Zeynep Bıçak, *Sakarya İli Hendek İlçesi Geleneksel Konut Mimarisi*, Sakarya Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2011, 200.

¹⁸⁵ Ermin Elmas, *Tarihi Sakarya Bölgesinde Sivil Mimari: Geç 19. Yüzyıl ve Erken 20. Yüzyılda Taraklı Konutlarının Analizi*, Kocaeli Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli, 2013, 49-108-115.

K.F. 14:
Çakırlar Evi

(Elmas, 120)

Kapı, dolap ve yüklükler, ocaklar, pencereler, tavanlar, sedir, döşeme ve niş, odayı oluşturan mekansal elemanlardır. Ahmet Göktepe evinin sokağa bakan odalarında pencere önü sekileri vardır. Yine yaşam katının her odasında ocak, niş ve gömme dolaplar kullanılmıştır (K.F. 15).

K.F. 15:
Ahmet Göktepe Evi gömme banyo

Odaların ahşap sedirleri, Osmaneli evlerinde de kullanılmaktadır. Yine Osmaneli evlerinin odalarında bulunan mimari elemanlar, gömme dolaplar, ocak ve raflar, Söğüt evleri ile benzer özellikler göstermektedir. Söğüt evlerinin planlamasında haremlik-selamlık uygulamasına gidilmemiştir. Ancak bu anlayış daha çok erkeklerle kadınların ayrı yerlerde oturmaları şeklinde uygulanmıştır.

4. 1. 2. Malzeme ve Yapım Özellikleri

Anadolu, binlerce yıllık birikimiyle, her zaman çevresi için çok değerli bir kaynak görevi yapmıştır. Bu yıllar boyunca, Anadolu'nun hemen her köşesindeki özelliklere göre, çevredeki malzemeyi en uygun biçimde kullanabilme bakımından çok zengin bir birikim oluşmuştur.¹⁸⁶

Anadolu evlerinde inşa malzemesi, bölgelere göre farklılık gösterir. Ege, Marmara, Karadeniz ile İç Anadolu'da Tokat,¹⁸⁷ Karaman¹⁸⁸ ve Sivas¹⁸⁹ gibi merkezlerde malzeme; taş, ahşap ve kerpiçtir. Bu bölge ve merkezlerde genellikle duvarların alt kısımlarında taş, üst kısımlarında ahşap çatkılı karkas (hımış) kullanılmıştır.¹⁹⁰

Söğüt evlerinin temel yapı malzemesi de genellikle taş, kerpiç ve ahşaptır. Yörede kolay bulunan taş ve ahşap malzemeye bağlı olarak evler, ahşap karkas tekniğinde yapılmıştır. Bu malzemeler uygulandığı yere göre değişik şekillerde işlenerek kullanılmıştır. Söğüt merkezde incelediğimiz her iki evde de ahşap karkas içi dolgu malzemesi kerpiç olup üzeri ahşap kaplama ile kapatılmış ve balçık sıva ile sıvanmıştır (Fotoğraf 18).¹⁹¹ Bedi Köyü evleri ise taş temelli olup ahşap karkas içi kerpiç dolgu tekniğinde ahşap kaplama olmadan balçık sıva ile sıvanmıştır (Fotoğraf 96).¹⁹²

Ahşap karkas yapım tekniği, kuruluşunun hafifliği, çok katlı yapılar üretilmesi ve mimari çözüm kolaylıkları sağlama sebebiyle,¹⁹³ bölgede oldukça fazla kullanılmıştır. Osmaneli ve Taraklı evlerinin de karakteristik ev tipi ahşap karkastır. Ahşap karkas

¹⁸⁶ Naldan, 175.

¹⁸⁷ Halit Çal, *Tokat Evleri* (Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988), 32.

¹⁸⁸ Haşim Karpuz, "Karaman'da Eski Türk Evleri", *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, (1992): 55-78, (57).

¹⁸⁹ Nuri Burhan Bilget, *Sivas Evleri* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993), 51-52.

¹⁹⁰ Ayşe Yünkül, *Elazığ Evleri*, Fırat Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ, 2005, 85.

¹⁹¹ Bkz. s. 42.

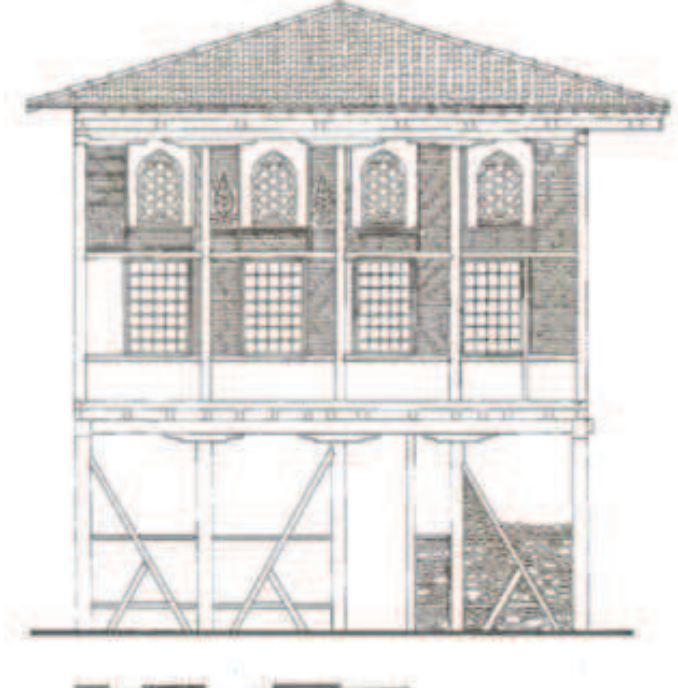
¹⁹² Bkz. s. 79.

¹⁹³ Naldan, 176.

yapım sisteminde örnek verebileceğimiz evler: Mudanya Hasan Ağa evi¹⁹⁴ (K.F. 16), Sakarya Alicanlar evi¹⁹⁵ (K.F. 17), Sakarya Antakyalı Ali Efendi evi¹⁹⁶ (K.F. 18) ve Kocaeli Saatçi Ali Efendi Konağı'dır.¹⁹⁷

K.F. 16:

Mudanya Hasan Ağa Evi

(Kuban, 240)

K.F. 17:

Sakarya Alicanlar Evi

(Çetin, 67)

¹⁹⁴ Kuban, Türk "Hayat"lı Evi, 240.

¹⁹⁵ Çetin, 67.

¹⁹⁶ a. g. e., 71.

¹⁹⁷ Nevnihal Erdoğan, Mehtap Özbayraktar ve Sonay Ayyıldız, *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları* (Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2011), 181.

K.F. 18:

Sakarya Antakyalı Ali Efendi Evi

(Çetin, 71)

Yine Batı Anadolu bölgesi genelinde, ahşap karkas yapım sistemi sıklıkla kullanılmış, Söğüt çevresinde bulunan merkez ve ilçelerde en çok kullanılan yapım tekniği olmuştur (K.F. 19). Söğüt evlerinde ahşap iskeletin dolgusu genel olarak kerpiçtir. Kerpiç, dolgu malzemesi olarak kullanılmasının yanı sıra masif cephelerde yığma duvarı oluşturmaktadır (K.F. 20).¹⁹⁸

K.F. 19:

Hacı Rıfatlar Konağı duvar detayı

(Seymen, 31)

¹⁹⁸ Ferdi Seymen, *Taraklı'da Geleneksel Sivil Mimaride Kullanılan Yapım Teknikleri ve Sadık Özen Evi Restorasyon Önerisi*, Yıldız Teknik Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2008, 31.

K.F. 20:

Ahmet Göktepe evi kerpiç kullanımı

Kerpiçle doldurulan ahşap çatkı bloklar, iç ve dış yüzeyde sıvanmıştır. Bir diğer uygulama tekniği ise bağdadi sıvadır. Ahşap blokların üzerine öncelikle 2,5-3,5 cm genişlikte bağdadi denilen ince tahtalar sıklıkla çakılmış ve çamur sıva bu çıtaların üzerine uygulanmıştır. Ahşap kaplama uygulaması Söğüt merkezde bulunan Muazzez Manzeoğlu evi ve Enver Yazıcı evinde (K.F. 146) dökülen sıva altlarında görülmektedir.

K.F. 21:

Muazzez Manzeoğlu ve Enver Yazıcı evleri ahşap kaplama

Söğüt evlerinde en çok kullanılan malzemelerden biri de ahşaptır. Ahşap, taşıyıcı amaçlı olarak duvar, döşeme, balkon korkulukları ve çatılarda kullanılırken; süsleme elemanı olarak da kapı, pencere, dolap, tavan, döşeme, kaplama ve merdiven yapımında da kullanılmıştır. Katalogda yer alan Muazzez Manzeoğlu evinde kullanılan ahşap eliböğründeler geleneksel Söğüt evleri için yegâne örneği temsil etmektedir (Fotoğraf 15).

Ahşabın duvarlarda kat arası hatıl olarak kullanımı önemli bir yer tutar. Bu sayede duvarlar sağlamlık kazanmıştır. Katalogda yer alan tüm evlerde bu özellik görülmektedir. Söğüt evlerinde metal malzeme kullanımı sınırlı tutulmuştur. Metal, koruma amaçlı olarak, Muazzez Manzeoğlu evi ve Enver Yazıcı evinin pencere şebekelerinde ve Muazzez Manzeoğlu evinin balkon korkuluklarında kullanılmıştır (K.F. 22).

K.F. 22:

Muazzez Manzeoğlu evi balkon korkulukları

Türk evinin oluşumunda en üst unsur çatıdır. Söğüt'te, evlerin üst örtüsü olan çatılar, çoğunlukla tek kırmalı çatı şeklinde yapılmıştır. Yalnız Enver Yazıcı evinde, diğerlerinden farklı olarak kırma beşik çatı kullanılmıştır. Ahşap çatı iskeletinin dikmeleri duvar üzerine gelecek şekilde yapılmış, bu sayede çatı yükü duvarlara taşınmıştır. Çatı saçakları kısa tutularak altları ahşap kaplama tahtası ile kapatılmıştır. Çatı örtüsü olarak, en fazla uygulama olanağı bulmuş ve günümüzde de geçerliliğini koruyan alaturka kiremit kullanılmıştır.

4. 1. 3. Cephe Özellikleri

Geleneksel Söğüt evlerinin dış cepheleri sade ve gösterişten uzak bir görünüme sahiptir. Ahşap çatı arası kerpiç dolgu karkas olarak inşa edilmiştir. Söğüt merkezde bulunan Muazzez Manzeoğlu evi ve Enver Yazıcı evi buna örnektir.

İç duvarların kalınlığı, normalde 20-30 cm arasında değişmektedir. Ancak dolap, yüklük gibi elemanların yerleştirildiği duvarlar, onların derinliği ölçüsünde genişletilmiştir. Geleneksel Söğüt evleri iki ve üç katlı olarak yapılmıştır. Söğüt merkezde bulunan Enver Yazıcı evi, Bedi Köyü'nde bulunan Osman Kayacık ve Ahmet Göktepe evleri üç katlı, Muazzez Manzeoğlu evi ise iki katlı evlere güzel örneklerdir. Kat sayıları bakımından Erzurum¹⁹⁹ ve Isparta²⁰⁰ gibi çok sayıda şehirdeki evlerle aynıdır.

Geleneksel Türk evinin en belirgin özelliği olan çıkmalar, evin sokakla bağlantısının sağlanmasında önemli rol oynamaktadır. Geleneksel Söğüt evlerinde payandanın desteklediği çıkmalar, çok fazla kullanılmamıştır. Bu tip çıkma örneği sadece Muazzez Manzeoğlu evinin sokağa bakan cephesinde kullanılarak, üst katta geniş bir yaşam alanı elde edilmiştir. Bu çıkmanın taşınmasında sade ve ahşap dört adet eliböğünde kullanılmıştır.

Anadolu ahşap evlerinde görülen çıkma, ahşap karkas evlerde, yapı tekniğine bağlı olarak farklılık gösterir. Ahşap karkas yapılarda değişik çıkma örnekleri, oldukça sık kullanılmıştır. Bunlar uygulama sıklığına göre; konsol çıkmalar, payandalı çıkmalar, bindirmeli konsol çıkmalar, dikmeler üzerine alınan çıkmalar veya bunlardan birkaçının

¹⁹⁹ Hamza Gündoğdu, "Genel Özellikleriyle Erzurum Evleri", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 3 (1996): 27-37, (30).

²⁰⁰ Doğan Demirci, *Isparta Evleri* (Isparta: Isparta Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011), 45.

bir arada kullanıldığı çıkmalar şeklindedir. Konsol çıkmalar, bölge genelinde daha yaygın olup yalnızca döşeme kirişlerinin uzatılması şeklinde ise 30-40 cm taşınılı yapılabilirler.

Geleneksel Söğüt evlerinde üst katların zemin katlardan daha geniş tutulduğu ve tüm cephe boyunca devam eden çıkmalar görülmüştür. Konsol çıkmaların en güzel örnekleri katalogda yer alan Osman Kayacık ve Ahmet Göktepe evlerinin son katlarında dikey ahşap hatıllarla yapılan çıkmalardır.

Bütün cephe boyunca devam eden çıkma örnekleri, Bilecik merkezde bulunan geleneksel evlerde görülmesi bakımından benzer özellik gösterir. Tezde incelenen Söğüt evlerinde cumba kullanılmamıştır. Ancak katalogda resmi binalar alt başlığında incelenen Söğüt Müzesi'nde cumba görülmektedir (Fotoğraf 83). Söğüt evleri içerisinde farklı bir cephe görünüşü, çatı kısmında oluşan oval biçimli kavisle hareketlendirilen giriş cephesi ile Osman Kayacık evinde görülmektedir (Fotoğraf 121). Aynı cephe özelliği katalogda yer alan Hamidiye İdadisi'nde de görülmektedir. Aynı uygulama Pazaryeri ilçesinde bulunan 15 numaralı evde, benzer mimari düzenleme olarak karşımıza çıkmaktadır (K.F. 23).²⁰¹

K.F. 23:

Pazaryeri 15 numaralı ev

(Çelebioğlu, 67)

²⁰¹ Gözde Çelebioğlu, Pazaryeri'ndeki Tarihi Türk Evlerinin Cephe Örnekleri, Anadolu Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2006, 67.

Cepheye bakıldığında hareketi sağlayan diğer bölümler ise ıslak mekanları oluşturan banyo ve tuvalet bölümleri olmuştur. Ev içi mekandan ayrı tutulmak istenen ıslak mekan bölümleri, çıkmalar yapılarak düzenlenmiştir. Bu çıkmalara örnek olarak katalogda incelediğimiz Bedi Köyü evlerinde sonradan eklenen müştemilat kısımları bulunmaktadır. Ahmet Göktepe evinin kuzey cephesine sonradan kare planlı, kerpiçten, küçük bir tuvalet eklenmiştir (K.F. 24). Osman Kayacık evinin güney tarafına ise sonradan bir merdiven ile çıkılan müştemilat kısmı ve giriş kapısı eklenmiş olsa da günümüzde bu kısım yıkılmış vaziyettedir (K.F. 25).

K.F. 24:

Ahmet Göktepe Evi kuzey cephe tuvalet çıkıntısı

K.F. 25:

Osman Kayacık Evi güney cephesinde yıkılan müştemilat kısmı

Söğüt evlerinin giriş kapıları da yine her yöreye kıyasla benzerlik ve farklılıkları ile dikkat çeker. Genel olarak sade çift kanatlı ahşap giriş kapıları kullanılmıştır. Fakat Enver Yazıcı evinin kemerli giriş kapısı ile Söğüt'te bulunan diğer evlerin giriş kapılarından farklı özellik göstermektedir. Enver Yazıcı evinin kemerli giriş kapısı (Fotoğraf 52) Malatya'da Sinema Caddesi'nde bulunan evin giriş kapısı ile benzerdir. (K.F. 26)²⁰²

K.F. 26:

Malatya evi kemerli giriş kapısı

(Naldan, 225)

Söğüt evlerinde genellikle düşey dikdörtgen görünüşlü pencereler tipik özelliktir. Dış cepheye açılan pencereler küçük ve sade tutulmuştur. Bütün evlerin pencereleri ahşaptır. Genelde pencereler ahşap bölme şeklinde düzenlenmiştir. Söğüt evlerinde pencerelerinin bazılarında düz, işlemsiz, dikdörtgen biçiminde giyotin pencereler bulunurken, diğerlerinden farklı olarak Enver Yazıcı evinin birinci ve ikinci katında, giriş kapısı ekseninde birer adet taş kemerli pencere vardır (Fotoğraf 16).²⁰³ Katalogda

²⁰² Naldan, 225.

²⁰³ Bkz. s. 40.

yer alan Enver Yazıcı evi pencerelerinin üzeri kemerli olması ile Malatya Hanif Tanbay evi²⁰⁴ ve Sakarya Çakıroğlu Konağı²⁰⁵ pencereleri ile benzerlik gösterir²⁰⁶ (K.F. 27).

K.F. 27:

Malatya Hanif Tanbay Evi ve Sakarya Çakıroğlu Konağı

(Naldan, 226-227)

4. 1. 4. Süsleme Özellikleri

Söğüt evlerinin dış cephesi, geleneksel mimari özelliklere uygun olarak oldukça sade tutulmuştur. Duvardaki nişler ve dolaplar odalara ayrı hava katmaktadır. Bunun sebebi insanların hayatlarının büyük bir kısmını odalarda geçirmeleridir. Ahşap, Söğüt ve çevresinde kolay temin edilebilen malzemelerden biridir. Bu nedenle evlerin pek çok yerinde hem taşıyıcı hem süsleyici olarak ahşap kullanılmıştır.

Söğüt evlerinde, Anadolu'nun pek çok yöresinde olduğu gibi Afyon Çeşmeli ev²⁰⁷ ve Sakarya Hendek Mollalar evi²⁰⁸ örneklerinde kullanılan üçgen alınlık kullanılmamıştır (K.F. 28).

²⁰⁴ Yelda Durgun, *Geleneksel Malatya Evleri Üzerine Bir İnceleme*, Gazi Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, 2006, 47.

²⁰⁵ Çetin, 101.

²⁰⁶ Naldan, 226-227.

²⁰⁷ Nimet Öztank, "Afyonkarahisar Kenti Geleneksel Ahşap Konutları", *Ege Mimarlık Dergisi*, 3. 55 (2005): 24-27, (27).

²⁰⁸ Çetin, 99.

K.F. 28:

Afyon eşmeli Ev ve Sakarya Hendek Mollalar Evi

(Öztank, 27; etin, 99)

Katalogda yer alan Söğüt evlerinden iç süsleme hakkında bilginin olmadığı Muazzez Manzeoğlu Evi'nde ahşap eliböğründeler, hem taşıyıcı, hem süsleyici özellik gösterir. Söğüt evlerinde kapılar süsleme açısından oldukça sadedir ancak Enver Yazıcı evinin giriş kapısı, bir kemer içerisine alınmış olması ile diğerlerinden farklılık gösterir (Fotoğraf 19).²⁰⁹ Söğüt evlerinde pencereler süsleme açısından pek bir özellik göstermez fakat Enver Yazıcı evinin birinci ve ikinci katında giriş kapısı ekseninde birer adet kaş kemerli pencere dikkat çekmektedir (Fotoğraf 16).²¹⁰

Söğüt evlerinde son katta bulunan ahşap balkonlar, genel olarak süsleme öğesi olmadan yapılmıştır. Bedi Köyü'nde bulunan Ahmet Göktepe ve Osman Kayacık evi, bu balkonlara örnektir (Fotoğraf 111-121). Bu evlerden farklı olarak Muazzez Manzeoğlu evi balkonunda demir korkuluklar kullanılmıştır.

Söğüt evlerinde ahşap tavanlar kaplama malzemesi ile kaplanmış ve süsleme özelliği göstermemektedir. Merkezde bulunan evler metruk durumda bulunduğundan tavan süslemeleri hakkında bir veri elde edilememiştir. Metal süslemeler, merkezde bulunan her iki evin zemin kat pencere parmaklıklarında ve Muazzez Manzeoğlu Evi'nin balkon korkuluklarında görülmektedir.

²⁰⁹ Bkz. s. 42.

²¹⁰ Bkz. s. 40

Söğüt evleri malzeme ve yapım özellikleri olarak birbirine benzemekte; yerleşim ve cephe düzeni, kat sayısı, çıkmaları ve plan özellikleri olarak bazı farklılıklar göstermektedir.

4. 1. 5. Bilecik ve Çevresindeki Ev Mimarisi

Söğüt merkezde ve Bedi Köyü'nde incelenen evler; Bilecik iline bağlı Osmaneli, Bozüyük ve Pazaryeri ilçeleri ile Sakarya'ya bağlı Geyve ilçesinde bulunan evlerle, plan, malzeme ve süsleme açısından karşılaştırıldığında aynı bölgede olması itibariyle birbirine benzer mimari öğelere sahip olduğu görülür.

Bölgedeki evler, cephe ve plan olarak karşılaştırıldığında; Söğüt merkez evleri konum itibariyle düz bir arazi üzerine yerleştirildiğinden Pazaryeri (K.F. 29) ve Bozüyük evleri (K.F. 30) ile benzeşmektedir.²¹¹

K.F. 29:
Pazaryeri evi

(Çelebioğlu, 68)

²¹¹ Çelebioğlu, 68.

K.F. 30:
Bozüyük evi

(Erpek, 93)

Bedi Köyü evleri ise eğimli arazi üzerinde olmasından dolayı yerleşim şekliyle Bozüyük evleri²¹² ile değil, Osmaneli evleri ile benzetilmektedir (K.F. 31).

K.F. 31:
Eğimli arazi üzerine yerleştirilmiş Osmaneli ve Bedii Köyü evleri

(Ünal, 44)

Fakat Söğüt evleri ile Osmaneli evleri arasındaki farklılık, Osmaneli için karakteristik bir özellik olan sokak köşelerinde bulunan evlerin ikinci katlarının köşelerinde pencerelerin bulunması ve köşe çıkmalarının olmasıdır (K.F. 32).²¹³

²¹² Can Erpek, *Bozüyük'te Tarihi Türk Evlerinin Cephe Örnekleri*, Anadolu Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Eskişehir, 2008, 93.

²¹³ Doğaç Ünal, *Bilecik-Osmaneli Anıtsal Yapılarının Analitik Açısından Değerlendirilmesi*, Yıldız Teknik Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, 2007, 44.

K.F. 32:

Osmaneli Kesici Konağı köşe çıkması ve köşe penceresi

Bölgede bulunan evler; Söğüt'te olduğu gibi iki veya üç katlıdır. Kataloğa dâhil edilen Söğüt ve Bedi Köyü'ndeki evlerde son kat genellikle ipekböceği yetiştirilen alanlar olarak kullanılmış ve bu özelliği ile de Geyve ve Osmaneli'ndeki evlere benzemektedir. Osmaneli evlerinde genellikle yapının en üst katı böceklik olarak kullanıldığından tamamen açık ve bölüntüsüzdür (K.F. 33-34).

K.F. 33:
Ahmet Göktepe Evi böceklik katı

K.F. 34:
Osmaneli Cebecioğlu Konağı böceklik katı

(Ünal, 27)

İpek böcekçiliği yapılan diğer yapılarda olduğu gibi çatı konstrüksiyonu açıktadır (K.F. 35-36).²¹⁴

²¹⁴ a. g. e., 69.

K.F. 35:
Ahmet Göktepe Evi'nin ahşap çatısı

K.F. 36:
Osmaneli evi çatı konstrüksiyonu

(Ünal, 69)

Geyve evlerinin pencere üstlerinde görülen üçgen alınlık kullanımıyla²¹⁵ ya da Taraklı, Hendek ve Safranbolu evlerinde kullanılan kemer pencerelerle Söğüt evlerinde karşılaşılmamıştır (K.F. 37).

K.F. 37:

Geyve ve Taraklı evleri üçgen alınlık ve kemer pencere kullanımı

(Eşki, 156)

Odalar, geleneksel Osmanlı evinin ve aile yapısının özellikleri çerçevesinde, yemek yeme, oturma, yatma ve çalışma gibi günlük yaşam eylemlerinin geçtiği mekânlardır. Odaların ve eyvanın pencere önlerinde, sokağa ve bahçeye bakan bölümünde, 70 cm eninde 40 cm yüksekliğinde ahşap sedir, Osmaneli evlerinde de kullanılmaktadır. Yine Osmaneli evlerinin odalarında bulunan mimari elamanlar, gömme dolaplar, ocak ve raflar, Söğüt evlerinde de görülmektedir (K.F. 38).

K.F. 38:

Günüören Köyü evi ocaklı oda

(Yargıcı, 26)

²¹⁵ Serap Eşki, *Sakarya İli Sapanca İlçesi Geleneksel Konut Mimarisi*, Sakarya Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya, 2011, 156.

Söğüt evlerinde kullanılan plan tipi orta sofalı ve iç sofalı plan tipi olup, bölgede Osmaneli evlerinden Şener Özden Evi, Cebecioğlu Konağı, Ellezler evi de bu plan tipine örnek olarak gösterilebilir.²¹⁶ Bölgede bol bulunan taş, ahşap ve kerpiç; Söğüt ve bölgesindeki geleneksel evlerin en önemli yapı malzemesidir. Osmaneli evleri genellikle iki ya da üç katlıdır. Bu yapıların zemin katları yığma taş veya kerpiç; üst katları ise kerpiç dolgu hımıştır (K.F. 39).

K.F. 39:

Osmaneli evi duvar dolgu malzemesi

(Ünal, 30)

Söğüt konutlarında cephe süslemeleri ve bezemeler yok denecek kadar azdır. Söğüt merkezde Muazzez Manzeoğlu evinin dış cephe süsleme elemanı olarak sade biçimde oluşturulmuş eli böğründeler; Geyve, Osmaneli, Pazaryeri ve Taraklı evlerinde de görülmektedir (K.F. 40).

²¹⁶ a. g. e., 27.

K.F. 40:

Pazaryeri evi elibögründe kullanımı

(Çelebioğlu, 69)

Söğüt evlerinin giriş kapıları genellikle çift kanatlıdır. Oda içerisinde bulunan ahşap dolap ve yükükler; Taraklı, Geyve, Osmaneli ve Pazaryeri evlerinde de bulunmaktadır. Bölgede yer alan Geyve, Hendek ve Taraklı evlerindeki cephe süslemeleri ve özellikle Taraklı evlerinde yer alan iç mekan süslemeleri Söğüt evlerinde görülmez (K.F. 41).

K.F. 41:

Taraklı akırlar Konağı oda süslemesi

(EŞki, 158)

Uzun bir geçmişe sahip olan Söğüt, geleneksel ev mimarisinin özelliklerini taşıyan önemli bir yerleşim yeridir. Plan tipleri, malzeme ve yapım teknikleri, cephe özellikleri bakımından incelendiğinde Söğüt'te yer alan evlerin, geleneksel Türk evi özelliklerini taşıdığı açıkça görülmektedir. Söğüt evleri, Akçakoca, Eskişehir, Sivrihisar evleri ile mahalle dokusu vermesi açısından benzerlik göstermektedir. Evler doğrudan sokak ile bağlantılıdır.

Böylesine zengin bir mimari kültürün, uzun yıllar boyunca oluştuğu, zaman içinde adeta insanıyla ve doğasıyla bütünleŐerek de Őehre biçim kazandırdığı anlaşılmaktadır. Söğüt de Anadolu'daki diğer kentlerimiz gibi zgn mimariyiyle dikkat çekmektedir. Evler inşa edilirken mutlaka Şehirdeki topografya, sokak dokusu, komŐu evlerin konumu dikkate alınmıştır. Böylece doğayla bir arada olma ve diğer evlerle de bütünleŐerek insani değerleri ön planda tutarak fonksiyonel bir konut mimarisini geliŐtirmiŐlerdir.

4. 2. Okullar

Katalog kısmında ele aldığımız  okul bulunmaktadır. Bunlardan ikisi ilçe merkezinde; diğer i se Bedi Köyü'nde bulunan okuldur.

4. 2. 1. Yerleşim ve Cephe Özellikleri

Katalogda yer alan Hamidiye İdadisi ve Dârüleytam binaları, geç dönem Osmanlı mimarisi içerisinde; Bedi Köyü Okulu ise erken Cumhuriyet dönemi mimarisi içerisinde değerlendirilmelidir. Okulların ön cepheleri bir bahçeye bakacak şekilde sıralı bir biçimde inşa edilmiştir. Merkezdeki yapılar bodrum üzeri iki katlı olup giriş cepheleri daha hareketlidir. Bedi Köyü Okulu ise bodrum üzeri tek kat olarak yapılmıştır. Hamidiye İdadisi düz bir alana inşa edilirken Dârüleytam binası, İdadi'ye göre biraz yüksek ve eğimli bir zemine inşa edildiği için giriş kapısı önünde beş basamaklı bir merdiven kullanılmıştır (K.F. 42). Aynı şekilde Bedi Köyü Okulu'nun girişinde de merdiven kullanılmıştır (K.F. 43).

K.F. 42:

Dârüleytam giriş merdivenleri

K.F. 43:

Bedi Köyü Okulu giriş merdivenleri

Merkezdeki her iki yapıda da büyük bir girinti içerisinde alınmış iki sütunlu giriş kapısı vardır (K.F. 44; K.F. 45).

K.F. 44; K.F. 45:

Hamidiye İdadisi giriş kısmı; Dârüleytam giriş kısmı

Sütunlar İdadisi’de dörtgen, Dârüleytam’da ise altıgen yapıdadır. Sütun başlıkları birbirine benzemektedir. Her iki yapının giriş kapıları ahşap doğramalı olup birbirinin aynısıdır.

Bedi Köyü Okulu 1930’lu yılların, az masrafla maksata elverişli, ucuz ve sağlam binalar inşa etme ihtiyacının bir örneği olup bölgenin iklim ve bulunabilecek malzeme yapısına göre taş, tuğla ve ahşap kullanılarak inşa edilmiştir.

İdadinin giriş cephesinde altı üstlü olarak eşit ölçülerde yerleştirilmiş sekiz adet basık kemerli pencere yer almaktadır. Dârüleytam’da, giriş kapısının üstünde, yanlarında dikdörtgen çerçeveli iki küçük pencere daha bulunan bir pencere ve yine giriş cephesinde, bu pencere benzeri altı üstlü eşit şekilde yerleştirilmiş on iki adet basık kemerli pencere yer alır. Bedi Köyü Okulu’nda ise merkezdeki okullardan farklı olarak

pencere alınlıklarında tuğladan örülmüş kemer açıklıkları bulunur (K.F. 133). İdadi'de olduğu gibi Dârüleytam'da da zemin katta ön ve arka cephelerde olmak üzere karşılıklı iki giriş kapısı vardır, fakat, İdadi'den farklı olarak Dârüleytam binasında arka kapısından geçişi bulunan enlemesine gelişmiş ek bir yapı bulunur.

İdadi'nin giriş kapısı üzerinde kitabesi bulunmakta iken Dârüleytam'da ise giriş kapısı üzerinde üç adet çini pano kullanılmıştır. Bedi Köyü Okulunda giriş kapısının üzerinde madalyon şeklindeki taş levhada, okulun yapım yılı olan 1944 yazısı, kabartma şeklinde verilmiştir. Her üç yapıda da saçaklar ahşaptan oluşturulmuş, Dârüleytam binasında saçak silmeleri düz, sade, ahşap profilli olup saçak payandaları kullanılmıştır (K.F. 46).

K.F. 46:

Dârüleytam saçak payandaları

Bedi Köyü Okulu'nun saçak kısmı, Söğüt merkezde bulunan Dârüleytam ile benzerlik göstermekte, saçak silmeleri ise düz, sade, ahşap profillidir. İdadi'nin giriş kapısı aksı üzerindeki ahşap saçak, yarım yuvarlak bir kavis oluşturur ve bunun hemen altında, yüksek kabartma tekniği ile yapılmış bir Osmanlı arması yer alır (Fotoğraf 28).²¹⁷ Katalogda yer alan üç okul da iki yana eğimli kırma çatı ile örtülmüştür.

²¹⁷ Bkz. s. 48.

4. 2. 2. Plan Özellikleri

İdadi ve Dârüleytam, plan özelliği bakımından farklılıklar göstermektedir. İdadi, dış çizgileri itibariyle ters ‘T’ planlı olup daha çok barok mimari özellikleri göstermektedir. Dârüleytam, dikdörtgen planda olup cephelerde girinti çıkıntı bulunmamakta ve cephe düzenlemesi bakımından daha sadedir. Bedi Köyü Okulu, dikdörtgen planlı olup giriş cephesi, kare planlı bir mekan ile hareketlendirilmiştir (Fotoğraf 117).²¹⁸ Dikdörtgen planlı olması bakımından Dârüleytam’la benzeşir. Giriş cephesinde oluşturulan kare mekan ile farklı özellikler gösterir.

Merkezde bulunan iki yapının da zemin katlarındaki odaların yerleşim tarzı farklılık arz eder. İdadi’de girişin sol tarafında üç, sağ tarafında iki olmak üzere toplam beş oda varken (K.F. 47) Dârüleytam’da girişin solundaki odalar daha dar tutularak bir eyvan oluşturulmuş ve bu eyvanın önüne ve arkasına daha küçük boyutlu iki oda yerleştirilerek, sağ tarafta bulunan iki büyük odayla birlikte toplam altı oda yapılmıştır (K.F. 48). Bedi Köyü Okulu’nun giriş kapısının tam karşısında, yan yana iki büyük oda, sağında ve solunda ise daha küçük birer oda olmak üzere toplam dört adet oda bulunmaktadır (K.F. 49).

²¹⁸ Bkz. s. 87.

K.F. 47:
Hamidiye İdadisi odaları

K.F. 48:
Dârüleytam odaları

K.F. 49:
Bedi Köyü Okulu odaları

İdadi'de olduğu gibi (K.F. 50) Dârüleytam'da da giriş kapısının karşısında, arka kapının yanında üst kata çıkan ahşap bir merdiven vardır (K.F. 51). Her iki yapının da üst katlarında, köşelere yerleştirilmiş dört geniş oda bulunmaktadır. Holler ve odaların tavanları ahşaptır.

K.F. 50:
Hamidiye İdadisi merdivenleri

K.F. 51:
Dârüleytam merdivenleri

4. 2. 3. Malzeme ve Yapım Özellikleri

Merkezde bulunan her iki okulda da kullanılan malzeme aynıdır. Kırmızı kesme taşlar, binaların köşelerinde dendanlı bir biçimde yerleştirilmiş ve cephelere hareket kazandırılmıştır. Köşelerde bulunan düzgün kırmızı taşlar dışında, cephe duvarları boyalıdır. Bodrum katlarda düzensiz moloz taş malzeme görülmektedir (K.F. 52).

K.F. 52:

Dârüleytam düzensiz moloz taş malzemesi

Ahşap malzeme genel olarak odaların tavanlarında, merdivenlerde ve çatıda kullanılmıştır. Her iki yapının üst kat zeminleri ahşaptır.

Bedi Köyü Okulu, Söğüt merkezde bulunan diğer yapılar ile kullanılan malzeme yönünden benzerlikler göstermektedir. Duvarlarda yığma taş kullanılmış olup ahşap hatıllarla desteklenmiştir. Pencere alınlıklarında tuğladan örülmüş kemer açıklıkları dikkat çekmektedir (K.F. 53).

K.F. 53:

Bedi Köyü Okulu pencere alınlıklarındaki tuğla kemer açıklıkları

Bu özelliği ile Söğüt merkezde bulunan okullardan farklıdır (K.F. 54-55).

K.F. 54; K.F. 55:

Hamidiye İdadisi pencereleri; Dârüleytam pencereleri

Bodrum kat pencere açıklıklarının bazıları, dolgu taş malzeme ile doldurularak kör pencere haline getirilmiştir.

4. 2. 4. Süsleme Özellikleri

Hamidiye İdadisi'nin cephesinde süsleme olarak, giriş kapısı ekseninde, yarım yuvarlak bir kavis oluşturan ahşap saçağın altında, mermer üzerine yüksek kabartma tekniğinde yapılmış bir Osmanlı arması yer alır. İdadi'yle Dârüleytam'ın en büyük farklarından birisi de Dârüleytam'ın giriş kapısı üstünde kullanılan çini panolardır. Kütahya çinileri ile oluşturulan bu panoların ortasındaki büyük, sağ ve solundaki daha küçük ölçülerdedir. Çini panolarda kullanılan motifler, son dönem Osmanlı bezemelerine örnek olup Söğüt merkezde bulunan diğer Osmanlı yapılarında kullanılan gerek çini gerek kalem işi süslemeleriyle benzerlikler göstermektedir (K.F. 56).

K.F. 56:

Ertuğrul Gâzi Türbesi kalem işi süslemeleri

Her iki yapıda bulunan odaların ahşap tavanları sadeyken, alt ve üst kat hollerinin tavanlarını süslemek için sekiz köşeli yıldız motifleri kullanılmıştır.

Bedi Köyü Okulu'nun süsleme öğeleri, merkezde bulunan iki okula göre daha azdır. Giriş kapısının üzerinde madalyon şeklindeki taş levhada, okulun yapım yılı olan 1944

yazısı kabartma şeklinde verilmiştir (Fotoğraf 119).²¹⁹ Süsleme açısından en dikkat çeken kısım, pencere alınlıklarında tuğladan örülmüş kemer açıklıklarıdır. Okulun içinde süsleme ögesi bulunmazken ahşap zemin ve ahşap tavanlar oldukça sadedir. Söğüt merkezde bulunan okullardan farklı olarak ahşap tavanlarda herhangi bir süsleme ögesi kullanılmamıştır.

4. 2. 5. Bilecik ve Çevresindeki Okul Mimarisi

Söğüt merkezde ve Bedi Köyü'nde incelediğimiz okullar, Osmanlı döneminde yapılan idadiler ve dârüleytamlar ve Cumhuriyet'in erken dönemlerinde yapılan köy okulları olarak, her biri ayrı kategoride bölge genelinde incelendiğinde; Söğüt merkezde bulunan Hamidiye İdadisi; plan, malzeme ve süsleme açısından, Bilecik il merkezinde yapılan geç Osmanlı dönemi yapılarıyla benzer özelliklere sahip olduğu görülmektedir.

Bölgedeki okullar cephe ve plan olarak karşılaştırıldığında Hamidiye İdadisi; Bilecik il merkezinde bulunan Rüşkiye Mektebi (Günümüz Bilecik Belediyesi) ile düz bir alana yerleştirilmesi bakımından benzer özellikler göstermektedir, fakat giriş cephesinin girintili çıkıntılı yapılarak cephe görünümünde kazandırılan hareketlilik ile, düz bir giriş cephesi bulunması açısından Rüşkiye'den farklı özellikler göstermektedir (K.F. 57).

K.F. 57:

Bilecik Rüşkiye Mektebi

²¹⁹ Bkz., s. 88.

Plan tipi olarak, iki yapı farklıdır. İdadi'de ters 'T' plan tipi uygulanırken Rüştiye Mektebi'nde, cephelerde barok stili yansıtan girinti çıkıntı alanları bulunur. Her iki yapı da giriş portallerinde iki sütun bulunması ve pencere sövelerinin kullanımıyla benzer özellikler göstermektedir. Yine İdadi'nin bodrum üzeri iki kat planı, Rüştiye Mektebi ile aynı özellikte olup cephe süslemeleri farklılık göstermektedir.

Yine II. Abdülhamid döneminde Anadolu'da yapılan resmi yapılar ile karşılaştırıldığında da benzer mimari öğeler bulunmaktadır. Tokat'ta bulunan Hapishane ve Hastane binası (K.F. 58) ile cephe mimarisi olarak benzeşmektedir ve saçak kısmında oluşturulan yarım yuvarlak kavis ve süslemesinde kullanılan Osmanlı arması birbirine çok yakın mimari özellikler gösterir.

K.F. 58:
Tokat Hapishane ve Hastanesi ile Gardiyan ve Zabitan Dairesi

(Sivas Vilayet Salnamesi Hicri 1325 (Miladi 1907), 194)

Katalogumuzda yer alan Hamidiye İdadisi, çevre illerde bulunan idadiler ile kıyaslandığında, cepheleri ve plan kurguları ile benzer özellikler göstermekte; bina büyüklüğü ve iç plan uygulaması ile farklı mimari uygulamalar görülmektedir.

İdadilerin yerel ihtiyaçlar ve bölgenin koşullarına göre projelendirilmesi bu yapıları tek tip devlet okulu olmaktan uzaklaştırmıştır.²²⁰

Bursa (K.F. 59) ve Kütahya (K.F. 60) gibi çevre illerde bulunan idadiler, genellikle iki katlı yığma kagir bloklardan oluşan ve döşeme malzemesi ahşap olarak tasarlanmış yapılardır.

K.F. 59:
Bursa İdadi – (1888-1889)

K.F. 60:
Kütahya İdadi – (1892)

²²⁰ Esmâ İğüs, *II. Abdülhamit Dönemi Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüştüyeler*, Yıldız Teknik Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2008, 62.

Yenişehir’de bulunan Hükümet Konağı giriş kapısının büyük bir niş içine alınması, yine aynı şekilde köşe taşlarının yerleştiriliş düzeni ve zemin katta bulunan basık kemerli pencere söveleri ile dikkat çekmekte, Hamidiye idadisi ile bu yönleri itibariyle benzeşmektedir (K.F. 61)

K.F. 61:

Yenişehir Hükümet Konağı

(*Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi 1907, 456*)

II.Abdülhamid döneminde yapılan idadilerde cephe ikili ya da üçlü gruplar halinde düzenlenen kemerler ya da alınlıklı pencereler ile hareketlendirilmiştir. Belli bir süsleme programı görülmez. Genellikle yapıların cepheleri, yerleştiriliş yerine ve binanın büyüklüğüne göre farklılık gösterir. İç mekanlarda da aynı sade süsleme devam etmektedir.²²¹

Söğüt’te bulunan İdadi, büyük merkezlerde yapılan idadi mekteplerine kıyasla daha küçük boyutludur. Cephe özelliği olarak da farklılık gösterir. Boyut olarak kıyasladığımızda Burhaniye’de Rüşdiye ve İptidai Mektebi ile aynı büyüklükte, cephe özelliği olarak ise farklı özelliklerdedir (K.F. 62).

²²¹ Abdullah Şevki Duymaz, *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*, Süleyman Demirel Üniversitesi (Basılmamış Doktora Tezi), Isparta, 2003, 129.

K.F. 62:

Burhaniye Mekteb-i Rüşdiyye ve İdadi

(*Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi 1907, 600*)

Söğüt merkezde bulunan Dârüleytam binasının, plan, malzeme ve süsleme açısından İdadi binası ile karşılaştırılması yukarıda yapılmıştı. Dârüleytamların cephe kuruluşları ile dönemin resmi yapıları – hükümet konakları, istasyon binaları, saat kuleleri – arasında kuvvetli benzerlikler görülmektedir.

Dârüleytam’la aynı cephe özelliklerini taşıyan en yakın örnek, Balıkesir’de ki Debu-i Hümayun binasıdır. Her iki yapı da hafif eğimli bir araziye yerleştiriliş biçimi ve merdivenle ulaşılan giriş kapıları bakımından birbirine benzemektedir. Debu-i Hümayun binasının dikdörtgen planı, kat silmeleri ve köşe taşları Dârüleytam binasında da benzer özellikler gösterir. Cephede tek farklı özellik olarak Debu-i Hümayun binasının giriş kapısı aksında çatı kısmında kullanılan Osmanlı arması gösterilebilir (K.F. 63).

K.F. 63:

Balıkesir Debboyu Hümayun

(Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi 1907, 552)

Yine Bursa'da bulunan Hamidiye Ziraat Ameliyat Mektebi'nin dikdörtgen plan tipi, pencere söveleri ve giriş kapısı önünde kullanılan sütunları ile benzerlikler göstermektedir (K.F. 64).

K.F. 64:

Bursa Ziraat Mektebi

(Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi 1906, 44)

Bedi Köy Okulu'nu erken Cumhuriyet dönemi köy okulları içerisinde değerlendirmek gerekmektedir. 1930'larda başlayan eğitim faaliyetleri kapsamında yapılan köy okulları projeleri; okulun yapılacağı bölgede mevcut inşaat malzemeleriyle birlikte en az masrafla okul binaları ve öğretmen evleri üretmek için tasarlanmıştır. En ulaşılabilir malzemeye göre taş, kerpiç ve ahşap seçenekleriyle inşa edilmişlerdir (K.F. 65).²²²

K.F. 65:

Ankara Yuva Köyü İlkokulu

(Kul, 69)

Bu tip projeler, inşa edileceği yerleşimin ihtiyaçlarına göre zaman zaman büyütülmüş veya küçültülmüş ve inşaat bütçesinin olanakları çerçevesinde farklı cephe düzenlemeleriyle inşa edilmiştir.²²³

Birinci Ulusal Mimarlık dönemi olarak adlandırılan mimari süreçte, birçok kamu yapısı, oteller, banka binaları, bakanlık yapıları, eğitim yapıları ve konutlar inşa edilmiştir. Oluşturulan bu mimari ürünlerde, üslupsal birlik dikkat çekicidir. Genellikle dikdörtgen planlı ve simetrik bir tasarımın hakim olduğu, yapıların orta aks girişli ve anıtsal özellikler taşıdığı tespit edilmiştir.²²⁴

²²² F. Nurşen Kul, "Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları", *Mimarlık Dergisi* 360, (2011): 66-71, (69).

²²³ a. g. e.

²²⁴ Esra Yıldız ve Özge Parlak, "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları", *Social Sciences Studies Journal* 4/24 (2018): 4930-4947, (4931).

Merkez okullarda uygulanan bu plan şeması, bölgenin ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde, mevcut malzemeler ile tek katlı köy okullarında da uygulanmıştır. Kataloğumuzda bulunan Bedi Köyü Okulu, yeni kurulan cumhuriyet rejiminde, ülke genelinde yapılan köy okulları ile cephe tasarımı ve plan özellikleri bakımından benzer mimari uygulamalar göstermektedir.

4. 3. Çeşmeler

Katalogda Söğüt ilçe merkezinde yer alan iki çeşme – Kaymakam Sait Bey Çeşmesi ve Sultan Abdülmecid Çeşmesi – ve günümüzde nerede olduğu bilinmeyen bir çeşme – (Ferhat Paşa Çeşmesi) – olmak üzere bu çalışmada toplam üç çeşme ele alınmıştır.

4. 3. 1. Tipolojik Özellikleri

Bu bölümde, katalogda yer alan çeşmeler, konumuna ve cephe kompozisyonuna göre incelenmiştir. Konumuna göre değerlendirilen çeşmeler bitişik ve müstakil olarak, cephe kompozisyonuna göre değerlendirilen çeşmeler ise kemer düzenlemeleri açısından ele alınmıştır.

Söğüt'te bulunan Kaymakam Sait Bey Çeşmesi, konumuna göre değerlendirildiğinde, müstakil durumda bulunan çeşmeler grubuna girmektedir. Sultan Abdülmecid Çeşmesi ise konumuna göre değerlendirildiğinde herhangi bir yapının duvarına bitişik konumlu çeşmeler grubuna girmektedir.

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi, bağımsız çeşmelerden olup dört cepheli çeşmelere örnektir. Bilecik ili ve ilçelerinde bağımsız çeşme grubuna giren bir başka örnek olmasa da Anadolu'da ve İstanbul'da, bu gruptaki çeşme örneklerine çok sayıda rastlanır. İzmir Yeğen Ağa Çeşmesi (1785), İzmir Hacı Saliha Çeşmesi (1801), İstanbul Abdülhamid II Çeşmesi (1892), Kütahya Hükümet Çeşmesi (1908), Harput Üç Lüleli Çeşme (1906-1907) örnek verilebilir.

Söğüt'te yer alan Abdülmecid Çeşmesi, bağımlı çeşmelerden olup herhangi bir yapının bahçe duvarına bitişik şekildedir. Bu özelliği itibarıyla, Bilecik'in köylerinde bulunan

Pelitözü Köyü (K.F. 66) ve Başköy Çeşmesi I (K.F. 67) çeşmeleri ile aynı grupta değerlendirilir.²²⁵

K.F. 66:
Başköy Çeşmesi I

(Bilecik Kültür Envanteri 2006)

K.F. 67:
Pelitözü Köyü Çeşmesi

²²⁵ Selma Ünal, *Bilecik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları*, Selçuk Üniversitesi (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008, 63.

Cephe kompozisyonuna göre değerlendirildiğinde, Kaymakam Sait Bey Çeşmesi, dört cepheli çeşmeler grubunda yer almaktadır. Cephe kompozisyonu itibariyle, Bilecik ve ilçelerinde benzeri bulunmayan çeşmenin, yakın yerlerdeki örnekleri olarak Bursa’da Münir Paşa Çeşmesi (1895) ve Çinili (Münir Paşa) Çeşme (1903) gösterilebilir. Anadolu’da bu tipte örneklere fazla rastlanmaz. Edirne Hacı Adil Bey Çeşmesi (1904), Edirne Ticaret Lisesi Çeşmesi (1916) yine dört cepheli çeşmelere örnektir.

Katalogda yer alan Sultan Abdülmecid Çeşmesi, yuvarlak kemerli çeşmeler grubuna girmektedir. Bu yapısı ile Bilecik merkezde yer alan Pelitözü Köyü Çeşmesi ve Başköy Çeşmesi I ile kemer düzenlemesi bakımından benzeşmektedir.²²⁶

4. 3. 2. Malzeme ve Teknik Özellikleri

Söğüt çeşme mimarisinde mermer, taş ve çini kullanıldığını görmekteyiz. Katalog bölümünde incelediğimiz Kaymakam Sait Bey Çeşmesi’nde malzeme olarak mermer ve çini kullanılmış, Sultan Abdülmecid Çeşmesi’nde ise Söğüt yapılarında gördüğümüz kırmızı kesme taş ve mermer kullanılmıştır. Kaymakam Sait Bey Çeşmesi’nde ve Sultan Abdülmecid Çeşmesi’nde mermer malzeme ya yapının tamamında ya da bir bölümünde kullanıldığını görmekteyiz.

4. 3. 3. Kitabe ve Süsleme Özellikleri

Söğüt’te incelediğimiz çeşmelerin her ikisinde de kitabe bulunmaktadır. Süsleme özellikleri bakımından Sultan Abdülmecid Çeşmesi sade tutulmuş, ayna taşında çelenk motifi içerisinde Sultan Abdülmecid’in tuğrası verilmiştir.

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi hem Söğüt’te hem de Bilecik’te bulunan çeşmeler arasında en süslü olanıdır. Çeşmede taş süsleme; dilimli kurnalarda, kurnaların yanlarında yer alan altı kollu yıldız motiflerinde ve alınlık kısmında bulunan kıvrık dallardan oluşan motiflerde de kullanılmıştır.

Yapının süsleme ögesi olarak dikkat çeken en önemli tarafı; dört bir cephesinde kullanılan çini mozaiklerdir. Cephelerinde çini malzeme kullanılan çeşme örnekleri Anadolu’da çok fazla olmamakla birlikte, Bursa’da bulunan Münir Paşa Çeşmesi’nin

²²⁶ a. g. e.

cephesinde dikdörtgen şeklinde çini panolar kullanılmış ve yine Bursa’da bulunan Çinili (Münir Paşa) Çeşme’nin ayna taşı üzerinde Kütahya çinileri kullanılmıştır. Bu çiniler, Kaymakam Sait Bey Çeşmesi’nde bulunan çiniler ile benzerlik göstermektedir (K.F. 68).

K.F. 68:

Bursa Münir Paşa Çeşmesi ve Çinili (Münir Paşa) Çeşme

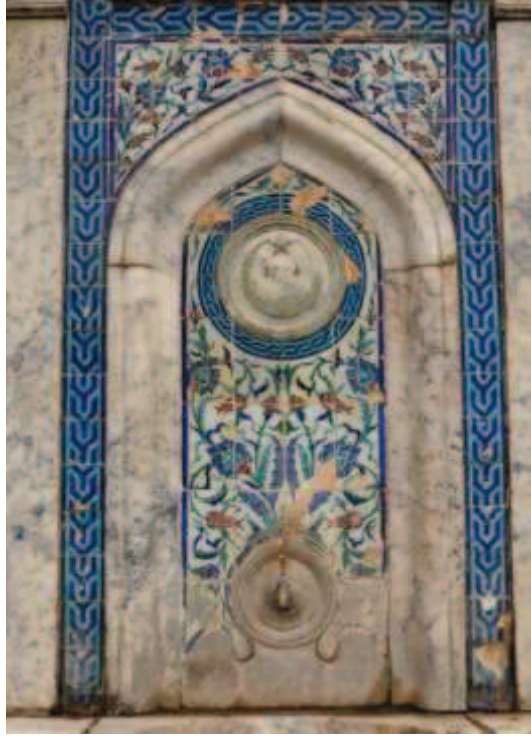

Kaymakam Sait Bey Çeşmesi, yukarıda değinilen çeşmeler ile mukayese edildiğinde, dört cephesinde de çini kullanılmış olması bakımından önem arz etmektedir. Kaymakam Sait Bey Çeşmesi çinileri (K.F. 69), Söğüt’te bulunan Hamidiye Camii (K.F. 70) ve Dârüleytam binası çinileri (K.F. 71) ile benzerlikler göstermektedir. Çeşmede kullanılan çinilerin ustası ‘‘Hafız Mehmed Emin’’dir. Yine Hamidiye Camii’nin çinileri de aynı ustaya atfedilir.²²⁷ Bu sebeple, çeşme ile aynı dönemlerde inşa edilen Dârüleytam binasında kullanılan çinilerin ustasının da Hafız Mehmed Emin olması kuvvetle muhtemeldir.

²²⁷ Arlı, 120.

K.F. 69:

Kaymakam Sait Bey eşmesi çinileri

K.F. 70:

Hamidiye Camii çinileri

K.F. 71:

Dârüleytam çinileri

4. 4. Resmi Binalar

Söğüt merkezde yer alan Hükümet Konağı, yakın bir dönemde yıkılmış olmasına rağmen, eski fotoğraflardan bilgi sahibi olduğumuz kadarıyla XIX. yüzyılın sonu, XX. yüzyılın başında I. Ulusal mimarlık anlayışı içerisinde inşa edilmiştir.

Osmanlı Mimarlığı, XVIII. yüzyılın sonlarına doğru yenileşme hareketlerinden etkilenmiş, bu yüzyıldan sonra anıtsal yapılar barok, rokoko ve neo-klasik üsluplarla biçimlendirilmeye başlanmıştır. İstanbul'da Kuleli Kışlası, Sanay-i Nefise Mektebi ve İstanbul Arkeoloji Müzesi, bu dönemlerde inşa edilen neo-klasik örneklerdir. II. Meşrutiyet'in ilanından sonra, izlenen politikayla değişen mimari beğeniler, cephe düzenlemekten ve yoğun süslemeden vazgeçilmesini ve gelişen teknolojinin mimariye aktarılmasını sağlamıştır.²²⁸

4. 4. 1. Yerleşim ve Cephe Özellikleri

Hükümet Binası, cephe düzenlemesi olarak yeni-klasik üsluba uymakta ve Anadolu'nun pek çok merkezinde olduğu gibi devletin gücünü göstermesi açısından Söğüt'te bulunması da önem taşımaktadır. Bölgesel olarak bakıldığında, Bilecik merkezde bulunan Valilik binası ile yapım yılları birbirine yakınlık gösterse de kullanılan malzeme, plan ve cephe özellikleri olarak farklılıklar görülmektedir. Ele alınan Söğüt Hükümet Konağı, taş malzeme kullanılarak üç kat şeklinde inşa edilmiş ve giriş cephesi üçgen alınlıkla sonlanırken, Bilecik Valilik binası iki katlı olarak planlanmıştır (K.F. 72).

²²⁸ Emre Erenler, "Yeni Klasikçilik (Mimari)", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. III, (İstanbul: Yem Yayınları, 1997): 1935-1937 (1937).

K.F. 72:

Bilecik Valilik binası

Yine Bilecik Pazaryeri Hükümet Konağı'nın (K.F. 73) iki kat olarak yapılması, Söğüt Hükümet Konağı'nın üç kat olarak inşa edilmesi ve giriş cephesinde kullanılan üçgen alınlık ile bahsedilen yapıdan farklılıklar göstermektedir.

K.F. 73:

Pazaryeri Hükümet Konağı

(Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi 1907, 433)

Anadolu'da merkez ve ilçelerine yapılan hükümet konakları ile kıyaslandığında üç kat planı ve giriş cephesi mimari özellikleri ile Bartın Hükümet Konağı'na benzer özellikler göstermektedir (K.F. 74). Bahsi geçen yapıdan farklı olarak ise Söğüt Hükümet Konağı'nda köşe silmeleri sütun şeklindedir.

K.F. 74:

Bartın Hükümet Konağı

(PeraMezat.com)

Anadolu'da yapılan hükümet binaları arasında özellikle küçük ölçekli hükümet konakları, merkez yapılarına plan, cephe ve süsleme özellikleri bakımından oldukça benzer ve Osmanlı mimarisinde yeni-klasik üslubun taşradaki uygulamaları olarak görülebilir (K.F. 75-76).

K.F. 75:
Kastamonu Daday Hükümet Konağı

(daday.gov.tr)

K.F. 76:
Muğla Hükümet Konağı

Katalogda yer alan Sögüt Müzesi, yerleşim ve cephe özellikleri olarak geleneksel ev mimarisi özelliklerini taşımaktadır. Simetrik görünüşlü cephesi, ikinci kat cumbası ve cumbanın üzerinin üçgen bir alınlık ile sonlandırılması gibi mimari detayları ile, özellikle Sakarya ve çevresinde yaygın olarak karşımıza çıkan evlere benzemektedir. Müzenin ahşap üçgen alınlıklı pencereleri, Geyve’de bulunan Antakya’lı Ali Efendi Evi’nin üçgen alınlıklarıyla birebir benzeşmektedir (K.F. 77).

K.F. 77:

Antakyalı Ali Efendi Evi üçgen alınlıklı pencereler

(Çetin, 485)

Dışa taşkın çatı saçağı, ön cephede, kademeli profillerle dışa doğru taşıntı yapmış olup, cumbanın üzeri üçgen alınlık biçiminde sonuçlandırılmıştır. Yine Sakarya ili Sapanca ilçesinde bulunan Ali Rıza Boycan Evi (K.F. 78) ve Orhan Gürevin Evi (K.F. 79) ile, yukarıda saydığımız mimari özellikler bakımından benzerlikler göstermektedir.

K.F. 78:
Ali Rıza Boycan Evi

(Çetin, 522)

K.F. 79:
Orhan Gürevin Evi

(Çetin, 530)

4. 4. 2. Plan Özellikleri

Katalogda yer alan Söğüt Müzesi, plan özellikleri bakımından incelendiğinde; Sakarya ilinde bulunan geleneksel konut mimarisiyle²²⁹ benzer yönleri bulunmaktadır. Giriş katı iç sofalı plan tipinde olan müzenin üst katında yine iç sofalı plan tipi uygulanmıştır. Bu katta oda bölüntüsü olmadan uygulanan iç sofalı plan tipi Yenişehir Şemaki Evi ile birebir benzer özellikler göstermektedir (K.F. 10).

4. 4. 3. Malzeme ve Yapım Özellikleri

Söğüt Müzesi cephelerinde ahşap malzeme kullanımı dikkat çekmektedir. Ahşap malzeme kullanımı yönünden Sapanca ilçesinde bulunan Ali Rıza Boycan Evi (K.F. 78) ve Pamukova ilçesinde bulunan Orhan Gürevin Evi (K.F. 79) ile aynı uygulamalar görülmektedir. Yine müzenin üst katına ahşap trabzanlı yuvarlak bir merdivenle çıkılmaktadır ki bu çeşit bir merdivenin aynısı (K.F. 80), Sakarya ili Pamukova ilçesinde bulunan Orhan Gürevin Evi'nde de kullanılmıştır (K.F. 81).

K.F. 80:

Söğüt Müzesi ahşap merdiven

²²⁹ a. g. e., 530.

K.F. 81:

Orhan Gürevin evi ahşap merdiven

(Çetin, 507)

4. 4. 4. Süsleme Özellikleri

Hükümet Binası ve müzenin iç süslemeleri sade olup süslemeler cephelerde yoğunlaşmıştır. Cephenin hareket kazanmasını sağlayan ahşap eliböğründelerin taşıdığı cumba çıkması ve üzerindeki üçgen alınlık Sakarya bölgesi geleneksel konut mimarisiyle benzeşmektedir (K.F. 77-78-79).

SONUÇ

Söğüt, birçok medeniyete beşiklik etmiş ve asıl gelişimini Osmanlılar döneminde gerçekleştirmiştir. Osmanlı Devleti'nin temellerinin atıldığı yer olarak önem arz eden Söğüt'te, birçok mimari eser bulunmaktadır. Söğüt'ün sahip olduğu tarihi-kültürel eserlerin birçoğu, Türk sanat tarihinin ilk dönem ve geç dönem Osmanlı mimarlık eserlerinin bulunduğu çağa aittir.

Söğüt, erken ve geç dönem Osmanlı yapılarıyla önemli bir kültürel mirası bünyesinde barındırır. Osmanlı mimarisinin ilk devrinden son dönemine kadar gelişim sürecinin izlenebileceği az sayıda örneklerden birisidir. İncelediğimiz eserlerde, Osmanlı'nın ilk ve son dönemlerine ait yapılar, eski ve yeni mimari anlayış ile karşılaştırılmış olması bakımından önemlidir.

Söğüt ve Çevresi Sivil Mimari Örnekleri başlıklı bu çalışmada, Bilecik ili Söğüt ilçesindeki sivil mimari incelenmiştir. Tezde, Söğüt ilçe merkezinde bulunan ve kültür varlığı olarak kabul edilip envanter kaydına sahip iki ev, Osmanlı döneminden kalma iki okul ve üç çeşme, varlığı günümüze ulaşmamış bir Hükümet Binası ve bir de müze incelenirken Söğüt ile Gölpazarı ilçeleri arasında bulunan Bedi Köyü'nde de iki ev ve bir okul bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Katalog kısmında incelenen eserlerle şu verilere ulaşılmıştır: Konut mimarisi olarak Söğüt merkezde bulunan tescilli iki evin geleneksel Türk evi özellikleri göstermesi bakımından Söğüt ilçe merkezi için yegâne örnekler olup korunmasının gerekliliğine dikkat çekilmiştir. Terkedilen Bedi Köyü evlerinin kırsal konut mimarisinin tüm özelliklerini içinde barındırıp köyde yeni yapılaşma olmadığı için evlerin koruma altına alınması gerekliliği ve sonrasında kültür turizmi kaynakları arasında yer alabileceği verisine ulaşılmıştır. İncelenen evlerin plan, malzeme ve süsleme özellikleri bakımından ortak noktalar barındırdığı ve bölgesel olarak bakıldığında, benzer mimari özellikler gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Katalogda yer alan evlerin ipekböceği yetiştiriciliğine uygun olarak son katlarının oda bölüntüsü olmadan inşa edilmesi, en önemli ortak özelliğidir.

Tezimizde incelenen Hamidiye İdadisi ve Dârüleytam binalarının son dönem Osmanlı okul mimarisi örneklerinin, taşrada bulunan diğer örneklere nazaran çok daha iyi korunduğu ve yeni-klasik mimari anlayışın bir tezahürü olduğu verisine ulaşılmıştır. Okulların basık kemerli pencereleri, geç dönem Osmanlı mimari anlayışının bir uygulaması olarak görülürken, pencere sövelerini oluşturan taşların orta kısımlarının çıkıntılı olmasının barok üslubun bozulmuş şekilleri olarak uygulanmış olduğu belirtilmiştir. Merkezde bulunan okulların cephe düzenlemeleri ile klasik batı geleneğinde bulunan üslupları taşıdığı sonucuna ulaşılmış, Yine Dârüleytam binasında kullanılan çinilerin, Söğüt'te bulunan diğer yapılardaki çiniler ile benzerlik göstermesi bakımından çini ustasının kuvvetle muhtemel aynı olabileceği belirtilmiştir.

Merkezde bulunan çeşmelerden Kaymakam Sait Bey Çeşmesi'nin, bir meydan çeşmesi formatında olup Anadolu'da görülen dört köşeli çeşme tiplerinden biri olması ve dört bir köşesinin de çini ile süslenmesi bakımından geç dönem Osmanlı çeşmeleri arasında önemli bir yere sahip olduğu sonucu ile Sultan Abdülmecid çeşmesinin kitabesinden anlaşılacağı üzere Osmanlı padişahlarının Söğüt'e verdiği önemi göstermektedir.

Çalışmamızda incelenen Söğüt Hükümet Konağı'nın fotoğraflardan izlenebildiği kadarıyla taşrada yapılmış hükümet konakları arasında abidevi oluşu ile öne çıktığı fakat günümüzde var olmayan yapılardan olduğu ve Söğüt müzesinin geleneksel konut mimarisinin bir örneği olması gibi verilere ulaşılmıştır.

Bedi Köyü yapılarından olan caminin, kitabesinin var olması ve plan özellikleri bakımından ahşap direkli cami örneklerinden biri olup detaylı biçimde incelenerek korunmasının gerekliliği ve Bedi Köyü Okulu'nun erken dönem Cumhuriyet mimarlığının kırsal kesimdeki bir yansıması olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine Bedi köyünün tüm yapıları ile tescillenerek kültür turizmine kazandırılmasının gerekliliği ve önemi sonuçlarına ulaşılmıştır.

Söğüt ve Çevresi Sivil Mimari Örnekleri başlıklı bu çalışma, daha önce detaylıca incelenmemiş eserleri ve üzerine hiç çalışma yapılmamış Bedi Köyü'ndeki yapıları incelemeye alması sebebiyle önem arz etmektedir. Bu çalışmanın Söğüt'te bulunan bütün dini ve sivil mimari örnekleri kapsayacak şekilde genişletilmesi mümkündür.

KAYNAKÇA

- Ak, Hüseyin. “Türk Evlerinin Tarihsel Süreci ve Plan Türleri -1.” *İç Mimarlık Dergisi*. 8 Eylül 2016. <https://www.icmimarlikdergisi.com/2016/09/02/anadoluda-turk-evlerinin-tarihsel-sureci-plan-turleri/> (erişim 10.03.2019).
- Akbaş, Rahmi. *Geçmişten Geleceğe Söğüt*. Ankara: Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı, 2009.
- Akın, Nur. “Ev” mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. XI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Akkayan, Taylan ve Mehmet Aydın. *Ertuğrul Gazi’den Bugüne Söğüt*. İstanbul: Yenilik Basımevi, 1983.
- Aksoy, Hasan. “Dursun Fakih” mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. X. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1994.
- Akyüz, Yahya. *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2008*. Ankara: Pegem Akademi, 2009.
- Arlı, Hakan. *Kütahyalı Mehmed Emin Usta ve Eserlerinin Üslubu*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 1989.
- Arseven, Celal Esad. “Ev” mad. *Sanat Ansiklopedisi*, C. I. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Aslanapa, Oktay. *Türk Sanatı*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.
- Aytöre, Ayhan. “Türkiye’de Su Mimarisi.” *Milletlerarası Birinci Türk Sanatları Kongresi: Kongreye Sunulan Tebliğler (Ankara: 19-24-Ekim 1959)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1962: 45-69.
- Ayverdi, Ekrem Hakkı. *Osmanlı Mimarisinin İlk Devri*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, 1989.
- Bektaş, Cengiz. *Türk Evi*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1996.
- Bıçak, Zeynep. *Sakarya İli Hendek İlçesi Geleneksel Konut Mimarisi*. Sakarya Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya, 2011.
- Bilecik 1989 İl Yıllığı*. Bilecik: Bilecik Valiliği Yayını, 1989.
- Bilecik Kültür Envanteri*. Bilecik: Bilecik İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları, 2006.
- Bilget, Nuri Burhan. *Sivas Evleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1993.

- Bilgili, Hamiyet. *Söğüt Osmanlı Mezar Taşları ve Kitabeleri*. Bilecik: Söğüt Belediyesi Yayınları, 2019.
- Bilgin, Taner. *Milli Mücadele Döneminde Bilecik*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Bozkurt, Gülçin. “19.yy da [sic] Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi.” *Journal of the Faculty of Forestry, Istanbul University* 62/2. 2013: 37-70
- Cansever, Turgut. “Türk Evinin Mimarisi.” *Türkler Ansiklopedisi*. C. XII. Haz. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 200-203.
- Cezar, Mustafa. *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık*. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.
- _____. *Mufassal Osmanlı Tarihi: Resimli-Haritalı*. C. I. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2010.
- Cevad, Mahmud. *Maârif-i Umûmiye Nezâreti Tarihçe-i Teşkilât ve İcraâtı: XIX. Asır Maârif Tarihi*. Haz. Taceddin Kayaoğlu. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2001.
- Cuinet, Vital. *La Turquie D’Asie: Geographie Administrative, Statistique Descriptive et Raisonnee De L’Asie-Mineure*. Paris: Ernest Leroux, Editeur, 1894.
- Çal, Halit. *Tokat Evleri*. Ankara: Kültür Turizm Bakanlığı Yayınları, 1988.
- Çelebioğlu, Gözde. *Pazaryeri’ndeki Tarihi Türk Evlerinin Cephe Örnekleri*. Anadolu Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir, 2006.
- Çetin, Yusuf. *Sakarya ve İlçelerinde Türk Dönemi Sivil Mimari Eserler*. Basılmamış Doktora Tezi. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Erzurum, 2006.
- Demir, Necati. “Saltık-name’ye göre Söğüt Çevresi ve Osmanlılar.” *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*. C. II. Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008: 995-1006.
- Demirci, Doğan. *Isparta Evleri*. Isparta: Isparta Valiliği Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2011.
- Demiryürek, Halim. *Ertuğrul Sancağı 1900-1918*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2015.
- Durgun, Yelda. *Geleneksel Malatya Evleri Üzerine Bir İnceleme*. Gazi Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara, 2006.

- Durmaz, Ali. “Ertuğrul Gazi Türbesi Etrafında Oluşan İnanış ve Uygulamalar Üzerine Bir Değerlendirme.” *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*. C: II. Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi’yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008: 1031-1043.
- Duymaz, Abdullah Şevki. *II. Abdülhamid Dönemi İmar Faaliyetleri (Türkiye Örnekleri)*. Basılmamış Doktora Tezi. Isparta Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta, 2003.
- Eldem, Sedad Hakkı. *Türk Evi Plan Tipleri*. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Yayını, 1954.
- Elmas, Ermin. *Tarihi Sakarya Bölgesinde Sivil Mimari: Geç 19. Yüzyıl ve Erken 20. Yüzyılda Taraklı Konutlarının Analizi*. Kocaeli Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kocaeli, 2013.
- Erdoğan, Nevnihal, Mehtap Özbayraktar ve Sonay Ayyıldız. *Tarihi İzmit Kent Merkezi Geleneksel Konutları*. Kocaeli: Kocaeli Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, 2011.
- Erenler, Emre. “Yeni Klasikçilik (Mimari).” *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*. C. III. İstanbul: Yem Yayınları, 1997: 1935-1937.
- Erpek, Can. *Bozüyük’te Tarihi Türk Evlerinin Cephe Örnekleri*. Anadolu Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir, 2008.
- Ertuğrul, Zeynep. “Söğüt’te Bulunan 20. Yüzyıl Kütahya Çinileriyle Süslü Tarihi Yapılar.” *Akdeniz Sanat Dergisi* 2/3, 2013: 33-38.
- Eşki, Serap. *Sakarya İli Sapanca İlçesi Geleneksel Konut Mimarisini*. Sakarya Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Sakarya, 2011.
- Evliya Çelebi Seyahatnamesi*. Haz. Seyit Ali Kahraman ve Yücel Dağlı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1999.
- Eyice, Semavi. “Ayazma” mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C: IV. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1991.
- _____. “Cami” mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. VII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- _____. “Çeşme” mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. VIII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Gökalp, Fatih. *Söğüt İlçe Merkezinin Coğrafi Etüdü*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, 2006.

- Gökçe, İsmail. *1844-45 yılı Temettuat Sayılarına Göre Söğüt ve Kırsalının Sosyal ve Ekonomik Yapısı*. Eskişehir: Söğüt Belediyesi Kültür Yayını, 2017.
- Gökmen, Ertan. “Aydın Vilayeti İdâdî Mektepleri.” *Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi OTAM* 23/23, 2008: 101-128.
- Günay, Reha. *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1989.
- Gündoğdu, Hamza. “Genel Özellikleriyle Erzurum Evleri”. *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 3 (1996): 27-37.
- Gündüz Küskü, Sema. *Osmanlı Beyliği Mimarisinde Anadolu Selçuklu Geleneği*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2014.
- Hüdavendigâr Vilayet Salnamesi 1907*.
- İğüs, Esmâ. *II. Abdülhamid Dönemi Eğitim Sistemi, Eğitim Yapıları ve Askeri Rüştîyeler*. Basılmamış Doktora Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 2008.
- İlter, Zerrin. *Salnamelere Göre Osmanlı Devleti'nin Son Dönemlerinde Bilecik*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, 2007.
- Karakaya, Enis. “Çelebi Sultan Mehmed Camii” mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. VIII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1993.
- Karpuz, Haşim. *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1993.
- _____. “Karaman’da Eski Türk Evleri”. *Türk Halk Kültürü Araştırmaları*, (1992): 55-78.
- Kodaman, Bayram. *Abdülhamid Devri Eğitim Sistemi*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1991.
- Kommena, Anna. *Alexiad: Anadolu’da ve Balkan Yarımadası’nda İmparator Alexias Komnenos Dönemi’nin Tarihi*. Çev. Bilge Umar. İstanbul: İnkılap Kitabevi, 1996.
- Konyalı, İbrahim Hakkı. *Söğüt’te Ertuğrul Gâzi Türbesi ve İhtilafı*. İstanbul: Sinan Matbaası, 1959.
- Kuban, Doğan. *Türk “Hayat”lı Evi*. İstanbul: MTR Yayınları, 1995.
- _____. *Çağlar Boyunca Türkiye Sanatının Ana Hatları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- Kul, F. Nurşen. “Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı: Erken Cumhuriyet Dönemi İlkokul Binaları.” *Mimarlık Dergisi* 360, 2011: 66-71.

- Kuruluş ve Kurtuluşun Beşiği Ertuğrul Gazi Ocağı Söğüt 2011*. Söğüt: Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Yayınları, 2011.
- Kuruluş ve Kurtuluşun Şehri Bilecik*. Bilecik: Bilecik Valiliği Yayınları, 2012.
- Küçükerman, Önder. *Kendi Mekanının Arayışı İçinde Türk Evi*. İstanbul: Turing Yayınları, 1985.
- _____, ve Şemsi Güner, *Anadolu Mirasında Türk Evleri*. İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1995.
- Laborde, Léon Emmanuel Simon Joseph. *Voyage de L'asie Mineure*. Paris: Firmin Didol Frères Editeurs, 1838.
- Müezzinoğlu, Ersin. "I. Dünya Savaşı Sırasında Yetim ve Öksüz Çocukların Himayesi ve Eğitimi: Darüleytamlar." *History Studies: International Journal of History Studies* 4/1, 2012: 399-417.
- Naldan, Funda. *Akçakoca'dan Bir Gurup Ev Mimarisi*. Atatürk Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Erzurum, 2012.
- Öteyaka, Çiğdem. *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Söğüt (1839-1923)*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2010.
- Ramsay, William Mitchell. *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyası*. Çev. Mihri Pektaş. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1960.
- Osmanlı Belgelerinde Bilecik*. Bilecik: Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Yayınları, 2013.
- Ottoman Arcadia: The Hamidian Expedition to the Land of Tribal Roots (1886)*. Ed. by Bahattin Öztüncay and Özge Ertem. İstanbul: Koç University Research Center for Anatolian Civilizations (ANAMED), 2018.
- Ödekan, Ayla. "Kentiçi Çeşme Tasarımında Tipolojik Çözümleme." *Semavi Eyice Armağanı: İstanbul Yazıları*. İstanbul: Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1992.
- Öney, Gönül. *Türk Çini Sanatı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1976.
- Önge, Yılmaz. *Türk Mimarisinde Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerinde Su Yapıları*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1997.
- Özdeniz, Engin. *İstanbul'daki Kaptan-ı Derya Çeşmeleri ve Sebilleri*. İstanbul: Deniz Kuvvetleri Komutanlığı Kültür Yayınları, 1995.
- Özkan, Salih. "Türkiye'de Darüleytamların Gelişimi ve Niğde Darüleytamı." *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 19, 2006: 211-229.

- Öztank, Nimet. "Afyonkarahisar Kenti Geleneksel Ahşap Konutları". *Ege Mimarlık Dergisi*, 3. 55 (2005): 24-27.
- Öztürk, Cemil. "İdadi" mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. XXI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2000.
- Öztürk, Sait. "Ondokuzuncu Yüzyılda Söğüt Kazasının Sosyal ve Ekonomik Özellikleri." *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*. C. II. Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008: 903-916.
- Pilehvarian, Nuran Kara. "Osmanlı Çeşme Mimarisi." *Türkler Ansiklopedisi*. C. XII. Haz. Hasan Celal Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002: 247-251.
- Sayan, Yüksel. *Uşak Evleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1997.
- Seymen, Ferdi. *Taraklı'da Geleneksel Sivil Mimaride Kullanılan Yapım Teknikleri ve Sadık Özen Evi Restorasyon Önerisi*. Yıldız Teknik Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2008.
- Sivas Vilayet Salnamesi Hicri 1325 (Miladi 1907)*.
- Şahin, İlhan. "Söğüt" mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. XXXVII. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2009.
- Tan, Tanja. *Bilecik'te Eski Yapıların İncelenmesi*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul, 1987.
- Tanman, Mehmet Baha. "Ertuğrul Gazi Camii ve Türbesi" mad. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*. C. XI. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1995.
- Tanyeli, Uğur. *Anadolu-Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci (11.-15. yy)*. Basılmamış Doktora Tezi. İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul, 1987.
- Turani, Adnan. "Çeşme" mad. *Sanat Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Remzi Kitabevi, 1980.
- Turğut, Vedat, ve Taner Bilgin. "XVI. Yüzyılda Söğüt ve Çevresinin Sosyo-Ekonomik Yapısı." *Geçmişten Günümüze Osmanlı Sempozyumları*. C. II. Söğüt: T. C. Söğüt Kaymakamlığı Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2008: 1133-1147.
- Turğut, Vedat. "XVI. Yüzyılın Sonlarında Söğüt." *Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü*. Bilecik: Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2015: 123-148.
- Doğaç Ünal. *Bilecik-Osmaneli Anıtsal Yapılarının Analitik Açından Değerlendirilmesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2007.

- Ünal, Selma. *Bilecik'teki Osmanlı Dönemi Yapıları*. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Selçuk Üniversitesi, Konya, 2008.
- Yaldız, Esra ve Özge Parlak. "Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi Kamu Yapıları." *Social Sciences Studies Journal* 4/24, 2018: 4930-4947.
- Yargıcı, Aliye Eylem. *Bilecik – Osmaneli (Eski Leukai, Lefke) Keskinizade Muhtar Konağı ve Çevresi İncelemesi*. Yıldız Teknik Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2007.
- Yurdakul, İlhami. "Osmanlı'da Yetimler ve Söğüt Darüleytamı." *Tarih Boyunca Söğüt ve Kültürü*. Bilecik: Ertuğrul Gazi'yi Anma ve Söğüt Şenlikleri Vakfı Başkanlığı Yayınları, 2015: 13-20.
- Yünkül, Ayşe. *Elazığ Evleri*. Fırat Üniversitesi. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Elazığ, 2005.

ÖZGEÇMİŞ

Hakan Karşiyaka 20 Haziran 1981 tarihinde Bilecik ili Osmaneli ilçesinde doğmuştur. 1999 yılında Yabancı Dil Ağırlıklı Bilecik Ertuğrul Gazi Lisesi'ni bitirmiş, 2003 yılında başladığı Bursa Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nü de 2007 yılında tamamlamıştır. 2012 yılında Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Bölümü'nde yüksek lisans eğitimine başlamış, 2019 yaz aylarında da tez savunmasını yapmıştır.

Karşiyaka, 2013 yılından beri Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Söğüt Meslek Yüksekokulu'nda öğretim görevlisi olarak akademik görevini sürdürmektedir.